

11.2017

διαΝΕΟσις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Επιχειρηματικοί Συνεταιρισμοί Νέου Τύπου

Πρότυπα σχήματα συνεργατικότητας που αναπτύσσονται πάνω στα ερείπια των παλιών συνεταιρισμών προκαλούν κύμα ανάπτυξης στην ελληνική ύπαιθρο

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
Α ΓΙΑΤΙ ΑΠΕΤΥΧΑΝ ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	7
Β ΜΠΟΡΕΙ Ο ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΚΑΤΑΛΥΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ;.....	21
Γ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	28
Δ ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΠΟΥ ΑΛΛΑΞΑΝ ΠΟΡΕΙΑ.....	35
Δ1. ΑΣΠΟ.....	37
Δ2. ΕΒΟΛ.....	41
Δ3. Αγροτικός Γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός Καλαβρύτων.....	44
Ε ΟΙ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ.....	48
Ε1. ΠΗΓΑΣΟΣ.....	53
Ε2. ΘΕΣγάλα.....	56
Ε3. ΘΕΣγη.....	61
Ε4. Γάλα Ελας και Θρακών Αμνός.....	63
Ε5. Μια Καλλονή στη Δύση της Διδάσκει Αξιοπρέπεια: Συνεταιρισμός Σπαραγγοπαραγωγών Νέας Βύσσας.....	68
Ε6. Συνεταιρισμοί Σκορδοπαραγωγών & Βουβαλοτρόφων.....	70
ΣΤ ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	74
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΠΑΡΑΓΩΓΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	80
1. Γαλακτοκομικός συνεταιρισμός Καλαβρύτων.....	81
2. Γαλακτοκομικός συνεταιρισμός ΘΕΣγάλα.....	85
3. Γαλακτοκομικός συνεταιρισμός Θρακών Αμνός.....	90
4. Αγροτικός Συνεταιρισμός Κοινής Αγροτικής Εκμετάλλευσης -Σπαραγγοπαραγωγοί Νέας Βύσσας.....	94
5. Σκορδοπαραγωγοί Νέας Βύσσας.....	98
6. Συνεταιρισμός Βουβαλοτρόφων Ελλάδος.....	103

Εισαγωγή

Αν θέλουμε να βγούμε από την κρίση, χρειάζεται επείγοντως να δρομολογηθούν πολιτικές ανάπτυξης σε όλους τους παραγωγικούς τομείς, ιδίως σε εκείνους στους οποίους η Ελλάδα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα. Η έρευνα που πραγματοποίησε η διαΝΕΟσις και παρουσιάζουμε εδώ, αφορά τη δυναμική του πρωτογενούς τομέα της ελληνικής οικονομίας, που περιλαμβάνει τόσο τη φυτική όσο και τη ζωική παραγωγή. Η έρευνα λαμβάνει υπόψη της την παγκόσμια τάση στην αγροτική παραγωγή και διαπιστώνει ότι η παγκοσμιοποίηση την τελευταία εικοσαετία, ενίσχυσε τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στις ΗΠΑ τους συνεταιρισμούς των παραγωγών, οι οποίοι έχουν τη μερίδα του λέοντος στις ροές των αγροτικών προϊόντων διεθνώς.

Η έρευνα αποσκοπεί επομένως να φωτίσει τη σημερινή κατάσταση των ελληνικών συνεταιρισμών, καθώς είναι φανερό ότι το παλιό πέθανε (ακόμα και η περίφημη ΠΑΣΕΓΕΣ αυτοδιαλύθηκε τον Οκτώβριο του 2016) και ένα υπέροχο νέο παιδί μοιάζει έτοιμο να γεννηθεί (οι νέου τύπου συνεταιρισμοί). Αυτοί οι τελευταίοι εξαπλώνονται σε όλη την Ελλάδα, αλλά κινδυνεύουν να πνιγούν από την αδρανή γραφειοκρατία, την αδιαφορία και την εχθρότητα του ελληνικού κράτους.

Στο πρώτο μέρος της έρευνας εξετάζουμε, με βάση επίσημα στοιχεία, τα οποία έως τώρα δεν είχαν γίνει γνωστά, τον ακριβή μηχανισμό της φαύλης ανάπτυξης των κρατικοδίαιτων συνεταιρισμών και τις πραγματικές αιτίες της κατάρρευσης τους. Μεταξύ άλλων αυτή η καταγραφή αποκαλύπτει ότι το ελληνικό Δημόσιο συναλλασσόταν για δεκαετίες με συνεταιρισμούς-βιτρίνα. Μετά από την υποχρεωτική (εκ των μνημονιακών υποχρεώσεων) δημιουργία του Εθνικού Μητρώου, από τους 6.700 ελληνικούς αγροτικούς συνεταιρισμούς απέμειναν λιγότερο από το 10%, μέχρι στιγμής. Οι υπόλοιποι είτε δεν πληρούσαν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, είτε ήταν πρακτικά εικονικοί.

Η έρευνα, χρησιμοποιώντας στοιχεία των εκκαθαριστών των χρεοκοπημένων συνεταιρισμών (τα στοιχεία είναι στη διάθεση της διαΝΕΟσις), ανατέμνει το μηχανισμό του ομφάλιου λώρου μεταξύ των κρατικοδίαιτων συνεταιρισμών και του πελατειακού κομματικού συστήματος και πελατειακού κράτους. Αυτή η σχέση ευνοούσε, παρέλυσε και, τελικά, οδήγησε τους συνεταιρισμούς στην απαξίωση και στη χρεωκοπία.

Διερευνούμε, επίσης, το αν πράγματι η Ελλάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα στον πρωτογενή τομέα. Η απάντηση είναι σαρωτική: η χώρα μας έχει τεράστια περιθώρια και προοπτικές αγροτικής και κτηνοτροφικής ανάπτυξης, συγκριτικά και ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά και πλεονεκτήματα. Ωστόσο κανένας κεντρικός σχεδιασμός δεν υπάρχει για τη μετατροπή αυτών των συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε μοχλούς ανάπτυξης.

Εξετάζουμε επίσης την συγκεχυμένη έως σήμερα έννοια του «Έλληνα αγρότη». Πώς ορίζονται, πόσοι και ποιοι είναι σήμερα οι κατ' επάγγελμα αγρότες; Παρουσιάζουμε τα θετικά βήματα ξεκαθαρίσματος που έγιναν το τελευταίο διάστημα, αλλά και τα κενά και τις γκρίζες ζώνες που ακόμα επιβιώνουν εκεί όπου θα έπρεπε να κυριαρχεί το αυτονόητο.

Μεταξύ άλλων, εξετάζουμε αστικούς μύθους, όπως την πεποίθηση ότι υπάρχει μια «στροφή στην ύπαιθρο» μέσα στην κρίση. Τα στοιχεία είναι κατηγορηματικά: ποσοτικά τουλάχιστον, δεν υπάρχει καμία αύξηση της προσέλευσης εργαζομένων στην ύπαιθρο. Το αντίθετο ισχύει μάλιστα. Εννιά στους δέκα πολίτες που μετείχαν την τελευταία δεκαετία στο χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση πρόγραμμα Νέων Αγροτών, στη συνέχεια εγκατέλειψαν την ενασχόληση τους με τα αγροτικά και επέστρεψαν στην πόλη. Ενδεικτικό είναι το Γράφημα 2 που δημοσιεύεται –ίσως για πρώτη φορά– και στον οποίο φαίνεται πως οι γεννηθέντες το 1997 ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ, είναι πανελλαδικά 32 (ολογράφως τριάντα δύο) άτομα! Αυτοί οι 32 κατ' επάγγελμα αγρότες, με τις εισφορές τους, θα κληθούν να χρηματοδοτήσουν ένα Ταμείο το οποίο συμπεριλαμβάνει με τον ένα ή άλλο τρόπο πάνω από 500.000 «δικαιούχους».

Αυτό που συμβαίνει όμως -και αποτελεί το αντικείμενο του δεύτερου μέρους της έρευνας- είναι ότι ναι μεν δεν υπάρχει ποσοτική διαφορά στην προσέλευση στην πρωτογενή παραγωγή, υπάρχει, όμως, μια ουσιαστική ποιοτική διαφορά. Οι νέοι που προσέρχονται στο αγροτικό επάγγελμα, αλλά και ένα καθόλου ευκαταφρόνητο τμήμα των ήδη επαγγελματιών αγροτών ή κτηνοτρόφων, βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση απέναντι σε όλες τις συνήθεις πρακτικές μιζέριας και υστέρησης στον αγροτικό χώρο. Υπάρχει μια ριζική αλλαγή νοοτροπίας. Μια «κάθετη» απόρριψη του κρατικοδίαιτου συνεταιριστικού ή αγροτικού «κινήματος», και η αναζήτηση νέων τρόπων παραγωγής και εμπορίας των αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Αυτοί είναι οι πρωταγωνιστές είτε καινοτόμων αγροτικών επιχειρήσεων, είτε επιχειρηματικών clusters, είτε, ιδίως, νέου τύπου επιχειρηματικών συνεταιρισμών. Νέοι κυρίως αγρότες ή κτηνοτρόφοι δημιουργούν ενώσεις παραγωγών στηριγμένες στη λογική της επιχειρηματικότητας, του ανταγωνισμού, της καινοτομίας και της ποιότητας. Αυτοί οι αγρότες βρίσκονται στην αιχμή των μεγάλων ευρωπαϊκών ανακατατάξεων στον γεωργικό τομέα. Μόνον οι πρωταγωνιστές των νέου τύπου συνεταιρισμών είναι σε θέση να περάσουν στην εποχή της ψηφιακής γεωργίας, στις προδιαγραφές

της γεωργίας ακριβείας. Ορισμένοι από τους συνεταιρισμούς νέου τύπου που παρουσιάζονται στην έρευνα, βρίσκονται σήμερα στην τεχνολογική πρωτοπορία της Ευρώπης, στον τομέα του ο καθένας.

Η μελέτη αυτών των περιπτώσεων καθιστά φανερό ότι μέσω των επιχειρηματικών -και όχι κρατικοδίαιτων- συνεταιρισμών μπορεί να διασφαλιστεί η καινοτομία στην παραγωγή και την εμπορία, καθώς και η σύνδεση των παραγωγικών μονάδων με Πανεπιστήμια και ΤΕΙ (ναι, συμβαίνει και αυτό και έχει, συνήθως, εξαιρετικά θετικά αποτελέσματα). Άλλωστε, λόγω του μικρού κλήρου (μέσος όρος 34 στρέμματα ανά παραγωγό), μόνο με τη δημιουργία ισχυρών συνεταιρισμών με επιχειρηματικό πνεύμα και λογική ανταγωνιστικότητας μπορεί να επιτευχθεί υψηλή εθνική παραγωγή, έτσι ώστε να υποκατασταθούν οι εισαγωγές και να ενισχυθούν οι εξαγωγές.

Επιπλέον, η έρευνα δείχνει ότι οι συνεταιρισμοί νέου τύπου καλλιεργούν τη λογική ευρύτερων συνεργειών. Για παράδειγμα, ο συνεταιρισμός ΘΕΣγάλα στη Λάρισα, υποστηρίζει και βοηθά έναν νέο επιχειρηματία, απόφοιτο των ΤΕΙ, στην προσπάθειά του να παράγει ζωοτροφές σε εναέριες, υδροπονικές, εν σειρά καλλιέργειες, ενώ έχει σύμβαση με επιχειρηματία, απόφοιτο του Πολυτεχνείου, ο οποίος, συλλέγοντας τις σβουνιές από τις φάρμες του συνεταιρισμού, τροφοδοτεί την μονάδα παραγωγής ενέργειας που έχει δημιουργήσει, πουλώντας ρεύμα από μεθάνιο στη ΔΕΗ.

Αυτό που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση και κυριαρχεί στους συνεταιρισμούς νέου τύπου είναι η ισχυρή αυτοπεποίθηση εθνικών πρωταθλητών που τους διακρίνει, μαζί με έναν υγιή πατριωτισμό. Μελετώντας τους διάφορους τέτοιους συνεταιρισμούς για τις ανάγκες αυτής της έρευνας, από τον Έβρο ως τα Καλάβρυτα, χωρίς να έχουν καμία συνεννόηση μεταξύ τους, διαπιστώνει κανείς ότι όλοι υπηρετούν έναν κοινό κανόνα, ένα κοινό πνεύμα. Αυτοί οι επιχειρηματίες επιδιώκουν παντού ακραία διαφάνεια στις προμήθειες κάθε είδους, αλλά η επιλογή γίνεται πάντοτε μεταξύ ελληνικών εταιρειών. Και όταν δεν υπάρχει εθνική παραγωγή, είτε κάποιας ζωοτροφής, είτε πχ. μιας ειδικής συσκευασίας, ενθαρρύνουν ελληνικές μονάδες να προχωρήσουν στην παραγωγή, παρέχοντας την εγγύηση της συμβολαιακής γεωργίας.

Η έρευνα παρακολουθεί τα βήματα αυτών των πρωτοπόρων, τον τρόπο δράσης τους, τον κώδικα που διαμορφώνουν στη σχέση τους με το κράτος. Συγκεκριμένα, δεν θέλουν καμία σχέση με το κράτος. Απαιτούν από αυτό να κάνει τη δουλειά του, όχι παρεμβαίνοντας καθ' οποιονδήποτε τρόπο στους συνεταιρισμούς, αλλά αίροντας τα εκατοντάδες μικρά και μεγάλα γραφειοκρατικά εμπόδια που εμποδίζουν και στραγγαλίζουν κάθε υγιή επιχειρηματική προσπάθεια.

Στο τέλος της έρευνας φιλοξενούνται συνεντεύξεις ορισμένων από τους πρωταγωνιστές αυτού του νέου κύκλου. Η αυθεντικότητα και η ευθύτητα του λόγου τους θυμίζει ότι κάθε ατομική και -ιδίως- συλλογική προσπάθεια δεν είναι μόνον θέμα νου, σχεδίου και θέλησης, αλλά και υπόθεση καρδιάς, της ποιότητας των ανθρώπων και του ήθους τους.

Οι συνεταιρισμοί νέου τύπου, είναι υπόθεση πολιτών νέου τύπου. Υπόθεση μιας διαφορετικής κοινωνίας, και ενός διαφορετικού κράτους. Είναι υπόθεση όλων μας.

ΝΕΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

Γιατί Απέτυχαν Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Στην Ελλάδα

Αν και ο πρώτος νόμος που ρυθμίζει το καθεστώς των αγροτικών συνεταιρισμών χρονολογείται από την περίοδο εθνικής ανασυγκρότησης του Ελευθερίου Βενιζέλου (Ν.602/1915), σήμερα, έναν αιώνα αργότερα, ουδείς υπουργός ή δημόσια υπηρεσία, Τράπεζα, ερευνητής ή συνεταιριστής γνωρίζει πόσοι είναι οι συνεταιρισμοί, πόσα τα μέλη τους, ή ποιος ο κύκλος εργασιών τους.

Το θέμα δεν είναι αποτέλεσμα κάποιου νομικού κενού. Το αντίθετο μάλιστα. Το χάος περί τους συνεταιρισμούς ενδέχεται να διευκολύνθηκε και από την υπερνομοθέτηση του ελληνικού κράτους. Από το 1915 έως σήμερα έχουν ψηφιστεί έξι διαφορετικοί νόμοι για τους συνεταιρισμούς και χίλιες τουλάχιστον μείζονες τροπολογίες. Ο Κώστας Ηλιόπουλος, Διευθυντής του Ινστιτούτου Αγροτικής Οικονομίας και Κοινωνιολογίας και επισκέπτης καθηγητής Συνεταιριστικής Ηγεσίας στο Πανεπιστήμιο του Μιζούρι, σημειώνει ότι οι πάσης φύσεως νομικές και διοικητικές παρεμβάσεις (νέοι νόμοι, τροπολογίες, ερμηνευτικές εγκύκλιοι, υπουργικές αποφάσεις κ.λπ.) του ελληνικού κράτους στον συνεταιριστικό χώρο «ισοδυναμούν» με τροποποιήσεις του νόμου δυο φορές τον μήνα, κατά μέσο όρο.

Πολλοί θεωρούν το Σύνταγμα ως πανάκεια για κάθε παθολογία της ελληνικής δημόσιας ζωής. Γι' αυτό και η διαρκής συζήτηση περί διαρκών αναθεωρήσεων. Στην πραγματικότητα το Σύνταγμα της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από υπερβάλλουσα ακρίβεια –σε επίπεδο λεπτομερούς νόμου- σχεδόν για όλα τα θέματα. Απόδειξη η λεπτομερής αναφορά στους συνεταιρισμούς.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Άρθρο 12.

Παρ.4 «Οι γεωργικοί και αστικοί συνεταιρισμοί κάθε είδους αυτοδιοικούνται σύμφωνα με τους όρους του νόμου και του καταστατικού τους και προστατεύονται και εποπτεύονται από το Κράτος, που είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την ανάπτυξη τους.»

Παρ.5 «Επιτρέπεται η σύσταση με νόμο αναγκαστικών συνεταιρισμών που αποβλέπουν στην εκπλήρωση σκοπών κοινής ωφελείας ή δημόσιου ενδιαφέροντος ή κοινής εκμετάλλευσης γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής, εφόσον πάντως εξασφαλίζεται η ίση μεταχείριση αυτών που συμμετέχουν.»

Άρθρο 18

Παρ.4 «Επιτρέπεται, σύμφωνα με την διαδικασία που καθορίζει ειδικός νόμος, ο αναδασμός αγροτικών εκτάσεων για την επωφελέστερη εκμετάλλευση του εδάφους, καθώς και η λήψη μέτρων για την αποφυγή υπέρμετρης κατάτμησης ή για την διευκόλυνση της ανασυγκρότησης της κατατμημένης μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας.»

Παρ.6 «Με νόμο μπορεί να ρυθμίζονται τα σχετικά με την διάθεση εγκαταλειμμένων εκτάσεων, για την αξιοποίηση τους υπέρ της εθνικής οικονομίας και αποκατάσταση ακτημόνων. Με τον ίδιο νόμο ορίζονται και τα σχετικά με την μερική ή ολική αποζημίωση των ιδιοκτητών σε περίπτωση επανεμφάνισης τους μέσα σε εύλογη προθεσμία.»

Ωστόσο, καθώς η κρίση και τα μνημόνια υποχρέωσαν σε εκκαθάριση και του συνεταιριστικού εδάφους, δημιουργήθηκε με το άρθρο 2 του νόμου 4015/2011 το Εθνικό Μητρώο Αγροτικών Συνεταιρισμών επί υπουργίας του Κ. Σκανδαλίδη, που έθεσε συγκεκριμένα κριτήρια αναγνώρισης της συνεταιριστικής οργάνωσης. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το ότι, ενώ είναι ορατό το απόλυτο εθνικό συμφέρον (αλλά και η πίεση των ευρωπαϊκών θεσμών) για το ξεκαθάρισμα του εδάφους, μόλις τον Δεκέμβρη του 2016, πέντε χρόνια μετά δηλαδή, δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ ο νόμος 4384/2016 του υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης Ευ. Αποστόλου, που θέτει οριστική

προθεσμία στους συνεταιρισμούς να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα που ο νόμος ορίζει. Ως προθεσμία τέθηκε ο Απρίλιος του 2017. Ο νέος νόμος διευρύνει τις κατηγορίες συνεταιρισμών και αγροτικών εταιρικών συμπράξεων που οφείλουν να υπαχθούν στο Μητρώο.

Και εντελώς ξαφνικά εξαφανίστηκαν 5.700 συνεταιρισμοί.

Στο υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης έχουν κατατεθεί διαχρονικά, εγκεκριμένα από δικαστικές αρχές, 6.770 καταστατικά συνεταιρισμών. Ένα τέτοιο νούμερο παραπέμπει στην εικόνα μιας ευρωπαϊκής συνεταιριστικής υπερδύναμης, κάπως δυσανάλογης βεβαίως με την αγροτική παραγωγική βάση της χώρας.

Τα αποτελέσματα των επαληθεύσεων της ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων στο Εθνικό Μητρώο είναι αποκαλυπτικά. Πρώτον, ένα μεγάλο ποσοστό των παρουσιασμένων ως υπαρκτών συνεταιρισμών, αποδείχτηκαν «φαντάσματα». Δεν εμφανίστηκαν καν για να απογραφούν. Εκ των εναπομεινάντων:

1. Περίπου **2.100 Αγροτικοί Συνεταιρισμοί** οδεύουν σε πλήρη και οριστική διαγραφή από το Μητρώο, καθώς διαπιστώθηκε ότι είναι ανενεργοί για πάνω από τρία χρόνια.
2. **610** Αγροτικοί Συνεταιρισμοί εμφανίζουν ελλείψεις δικαιολογητικών στην Ψηφιακή Εφαρμογή και βρίσκονται προσωρινά εκτός Μητρώου, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Όσοι ανταποκριθούν στα κριτήρια θα αποκτήσουν Αριθμό Μητρώου.
3. **200** Αγροτικοί Συνεταιρισμοί εμφανίζονται με κύκλο εργασιών μικρότερο των 30.000 ευρώ. Οι συνεταιρισμοί αυτοί βρίσκονται εκτός Μητρώου. Εφόσον όμως υπερβούν το όριο των 30.000 μέσα σε έξι μήνες, δικαιούνται να εγγραφούν.
4. Από το σύνολο των Αγροτικών Συνεταιρισμών, **260** περίπου πραγματοποιούν ετήσιο κύκλο εργασιών μεγαλύτερο από 500.000 ευρώ. Εξ αυτών, οι 146 καταγράφουν κύκλο εργασιών άνω του 1.000.000. Λίγες δεκάδες είναι τελικά οι Συνεταιρισμοί που έχουν πραγματικά ισχυρή παρουσία στην αγορά και αξιόλογη σταθερή εξαγωγική δραστηριότητα.
5. Στην διερεύνηση των φακέλων που κατατέθηκαν στο Υπουργείο, υπήρξε ως και αντιστροφή των θαυμάτων του Ιησού, όπως π.χ. εκείνο του πολλαπλασιασμού των άρτων. Εδώ έχουμε εξαφάνιση ανθρώπων. Για παράδειγμα, η περίπτωση πρώην Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών, της οποίας οι συνεταιρισμοί εμφάνιζαν 17.000 μέλη. Όταν υποχρεώθηκε να συμπυκνωθεί σε έναν συνεταιρισμό εμφανίστηκαν και ενεγράφησαν όλα τα μέλη όλων των συνεταιρισμών: μόλις 200 άτομα.

Από την άλλη πλευρά, όμως, κανένα θαύμα δεν θα μπορούσε να εξαφανίσει τα χρέη αυτών των συνεταιρισμών. Ο υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης Ευ. Αποστόλου στην παρέμβαση του στο 5ο Στρατηγικό Συνέδριο με θέμα

«Επενδύσεις στην Ελλάδα και Αναπτυξιακή Προοπτική», που διοργάνωσε, στην Αθήνα, το Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικότητας & Αειφόρου Ανάπτυξης (IEA), εξήγησε ότι: «Δυστυχώς, η συντριπτική πλειοψηφία των συνεταιρισμών που παραλάβαμε, είναι βεβαρυσμένη με χρέη δισεκατομμυρίων, που τους έχουν καταστήσει κοινωνικά ανυπόληπτους. Δεν θα υπεισέλθω σε λεπτομέρειες κακοδιαχειρίσεων που φτάνουν ακόμα και στα όρια των ποινικών ευθυνών. Αυτό που μας ενδιαφέρει αυτή τη στιγμή είναι πώς θα αξιοποιήσουμε τις παραγωγικές εγκαταστάσεις και τα ακίνητα των συνεταιρισμών, των αγροτικών επιχειρήσεων και των αγροτών, που βρίσκονται εγκλωβισμένοι στη διαδικασία εκκαθάρισης από την πρώην ΑΤΕ, λόγω της σύνδεσης τους με οφειλές που σήμερα **ξεπερνούν τα 3,5 δισ. ευρώ**, και, στο σύνολο τους, είναι ληξιπρόθεσμες»¹.

Σε άλλη παρέμβαση του ο κ. Αποστόλου επανέρχεται: «κοντά στα δύο μεγάλια προβλήματα του αγροτικού χώρου, το υψηλό κόστος παραγωγής και την έλλειψη ισχυρών συνεργατικών σχημάτων, στέκει και αυτό της υπερχρέωσης, που ξεπερνά τα 6 δισ. ευρώ. Αν, δε, προσθέσουμε τις οφειλές προς το Δημόσιο από ΦΠΑ, προς το ΙΚΑ από ασφαλιστικές εισφορές και τους καταλογισμούς που μας έχει επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τότε φθάνουμε στα 7 δισ. ευρώ, **ποσό που ξεπερνά το ύψος της αγροτικής παραγωγής που δηλώνεται**»².

Το αδιέξοδο των παλαιού τύπου συνεταιρισμών το συμπυκνώνουν οι δύο παρακάτω αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του Αγροτικού Συνεταιρισμού Γαργαλιάνων:

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ

«Στη Γενική Συνέλευση, αποφασίστηκε κατά πλειοψηφία η πώληση του 100% του συνεταιρισμού, έναντι 2,8 εκατ. ευρώ, με την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος αγοραστής θα προκαταβάλλει ως εγγύηση το χρηματικό ποσό των 200.000 ευρώ. Η πρόταση του φερόμενου ως επενδυτή αφορά στην ολική εξαγορά του ελαιοτριβείου, με τον εξοπλισμό του, την μονάδα τυποποίησης και το σήμα του συνεταιρισμού, καθώς και την εξόφληση δανείου ύψους 800.000 ευρώ στην Τράπεζα. Στην Γενική Συνέλευση κατατέθηκε και πρόταση “σωτηρίας εκ των έσω”, η οποία μειοψήφισε.(...) Εφόσον ευοδωθούν οι συζητήσεις με τον επενδυτή, η διαδικασία της πώλησης θα χρειαστεί τουλάχιστον δύο μήνες για να ξεκινήσει, ενώ σε περίπτωση μη υλοποίησης της συμφωνίας, ο συνεταιρισμός θα οδηγηθεί σε εκκαθάριση.»

(Η είδηση από το “ΑΓΡΟBUSINESS”, αρ. φύλλου 23, Ιούνιος 2017).

1. Βλ. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2017), Δελτίο Τύπου, 29 Μαΐου, διαθέσιμο στο: <http://www.minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/grafeiotypou/deltiatypou/4938-dt290517a>

2. Βαγγέλης Αποστόλου(2017), «Τι θα γίνει με τα «κόκκινα» δάνεια και την περιουσία των αγροτών», Το Βήμα της Κυριακής, 14 Μαΐου, διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=879508>.

ΤΕΛΙΚΑ ΕΠΩΛΗΘΗ

«Με 67 “ναι” έναντι 25 “όχι” και 3 άκυρων, προχωρά η διαδικασία της πώλησης, με τον επενδυτή την Αμερική, τον οποίο εκπροσωπεί δικηγορικό γραφείο. Αυτό που αλλάζει με τη νέα πρόταση που κατατέθηκε σε προηγούμενη γενική συνέλευση είναι ότι το τίμημα των 2 εκ. ευρώ που έχει συμφωνηθεί για να πάει στα ταμεία του συνεταιρισμού προκειμένου να καλυφθούν οι υποχρεώσεις του -που είναι κυρίως προς τους παραγωγούς- θα δοθούν τμηματικά: το 1 εκ. με την υπογραφή των συμβολαίων σε περίπου ένα μήνα και το υπόλοιπο ποσό που είναι 769.000 ευρώ (καθώς ήδη έχουν κατατεθεί 231.000 ευρώ) σε διάστημα έξι μηνών. Όπως ήδη έχει συμφωνηθεί από την αρχή, ο επενδυτής θα αναλάβει και τις υποχρεώσεις του συνεταιρισμού προς την τράπεζα ύψους 800.000 ευρώ.

Αυτό που τονίστηκε από την πλευρά της διοίκησης του συνεταιρισμού είναι ότι ο συνεταιρισμός με αυτή την συμφωνία είναι κατοχυρωμένος καθώς με την υπογραφή των συμβολαίων θα πρέπει να καταβληθεί το 1 εκ. Τονίστηκε μάλιστα ότι αυτό θα γίνει σε περίπου 35 ημέρες από σήμερα, καθώς 30 μέρες απαιτούνται ως περιθώριο υποβολής ένστασης κατά της απόφασης της γενικής συνέλευσης. Σημειώθηκε δε, πως σε περίπτωση που στην συνέχεια ο επενδυτής δεν καταθέσει το υπόλοιπο ποσό, τότε θα χάσει τα χρήματα που ήδη έχει καταθέσει. Από την άλλη, για ακόμη μια φορά ακούστηκαν απόψεις ότι κακώς ο συνεταιρισμός πάει για πώληση και πως θα έπρεπε να βρεθεί μια λύση για την σωτηρία του εκ των έσω. Εκφράστηκαν και ενστάσεις για την φερεγγυότητα του επενδυτή με βάση όσα ακούγονται, όπως ειπώθηκε.

Τελικά το όλο ζήτημα μπήκε σε ψηφοφορία και η πλειοψηφία είπε «ναι» στη συνέχιση της διαδικασίας της πώλησης με τη νέα πρόταση».

(Η είδηση από το “agro24”, 21 Σεπτεμβρίου 2017).

Ανατριχιαστικές είναι επίσης οι αξιολογήσεις των εκκαθαριστών που έχουν οριστεί σε εκατοντάδες υπό πτώχευση Ενώσεις και Αγροτικούς Συνεταιρισμούς. Με την ψυχρή και χωρίς «χρώμα» γλώσσα των εκκαθαριστών, γίνεται συντόμως κατανοητό, ότι «ουκ αν λάβοις των σπαταληθέντων». Διατρέχοντας τους φακέλους, εύκολα διαπιστώνεται η αδυναμία των εκκαθαριστών να προτείνουν λύσεις, με χαρακτηριστικές εγγραφές, όπως: «Συνεταιρισμός (...) δεν λειτουργεί (...) ποινικές και αστικές δίκες από όλες τις Τράπεζες». Η, συχνά, «έχουν εκποιηθεί όλα τα ακίνητα του φορέα». Κουραστικά επαναληπτική είναι η τυποποιημένη διαπίστωση «οι εξασφαλίσεις είναι αμελητέο ποσό». Υπάρχουν και πιο σύνθετες καταστάσεις: «Εκτός από τα ακίνητα του φορέα υπάρχουν και βάρη σε ακίνητα μελών του ΔΣ». Εντύπωση προκαλεί επίσης η συχνότητα με την οποία εμφανίζονται ως περιουσιακά στοιχεία χρεωκοπημένων συνεταιρισμών αστικά ακίνητα, στα οποία επένδυσαν οι Διοικήσεις των συνεταιρισμών στις «χρυσές εποχές», ως «ευκαιρίες». (Η δια-ΝΕΟσις διαθέτει τα πλήρη στοιχεία για όλες τις αναφερόμενες περιπτώσεις).

Σε άλλο επίπεδο τώρα, δεν είναι καθόλου άγνωστη στον συνεταιριστικό χώρο η διαχρονική και εκτεταμένη σε όλη την ελληνική επικράτεια πλευρά των συμπεριφορών διαφθοράς, που ανέδειξε πρόσφατα μια «υπόθεση δακοκτονίας».

Η είδηση από τον ειδικό τύπο: «Καταδικάστηκαν από το Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων Πατρών, ύστερα από 16 αναβολές, οι τρεις κατηγορούμενοι στην υπόθεση με τον διαγωνισμό δακοκτονίας, προϋπολογισμού 1.304.392 ευρώ, που είχε προκηρύξει τον Μάιο του 2005 η τότε Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας και συμμετείχαν η ΕΑΣ Ηλείας-Ολυμπίας (σημερινή Ένωση Συνεταιρισμών Ηλείας Ολυμπίας ΑΕΣ ΑΕ) και η «Κοινοπραξία Εργολάβων Δακοκτονίας Ηλείας». Η Κοινοπραξία είχε καταγγείλει ότι η ανάθεση είχε γίνει στην Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών με πλαστές βεβαιώσεις και έγγραφα που ανάσταιναν ακόμα και νεκρούς, εμφανίζοντας τους να υπογράφουν ως εργολάβοι δακοκτονίας. Το δικαστήριο καταδίκασε σε φυλάκιση πέντε ετών τον Γρηγόρη Κανελλόπουλο, Πρόεδρο στο Δημοτικό Διαμέρισμα Κορυφή του Δήμου Πύργου, και, σε φυλάκιση πέντε ετών των Πρόεδρο της ΕΑΣ Ηλείας Ολυμπίας, Γεράσιμο Καλλιμώρο, και τον πρώην Αντιπρόεδρο Θωμά Ντειμέντε για χρήση πλαστών εγγράφων. (...) Οι καταδικασθέντες, οι οποίοι άσκησαν έφεση, θα πρέπει να εμφανίζονται την πρώτη ημέρα κάθε μήνα στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής τους»³.

3. Νικολέτα Τζώρτζη (2017), «Υπόθεση Δακοκτονίας. Αποδόθηκαν ευθύνες ύστερα από 13 χρόνια», *Υπαιθρος Χώρα*, 21 Απριλίου.

Καθόλου τυχαία άλλωστε, κάτω από την οικονομική κατάρρευση και την ηθική απαξίωση μιας ορισμένης συνεταιριστικής «κανονικότητας», εξαιρώθηκε και το ιστορικό σχήμα της πανίσχυρης κεντρικής συνεταιριστικής εκπροσώπησης, της ΠΑΣΕΓΕΣ.

Το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης έχει επεξεργαστεί νομοθετική διάταξη που θεσπίζει την περιφερειακή και εθνική εκπροσώπηση των συνεταιρισμών. Σύμφωνα με τον νόμο 4492/2017, που ψηφίστηκε τον Οκτώβριο του 2017, δημιουργούνται 13 Ομοσπονδίες –μία σε κάθε περιφέρεια- και μια Συνομοσπονδία, σε εθνικό επίπεδο.

Ταυτοχρόνως, δύο διαφορετικές κινήσεις αναπτύσσονται εν μέσω των ερειπίων, διεκδικώντας την «υγιή και σε νέα θεμέλια» αναβίωση της «τριτοβάθμιας» συνεταιριστικής εκπροσώπησης. Η μία πρωτοβουλία ονομάζεται ΝΕΑ ΠΑΣΕΓΕΣ με πρωταγωνιστικό ρόλο του Α' Αντιπροέδρου Γιώργου Ανέστη. Η δεύτερη πρωτοβουλία ονομάζεται Σύνδεσμος Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Επιχειρήσεων (ΣΑΣΟΕΕ) με πρωταγωνιστικό ρόλο του πρ. υπουργού Γεωργίας της ΝΔ Αλέξανδρου Κοντού.

Σύμφωνα με την ευγενή παράδοση, κλασική αλληλοκαταγγελία των δύο κινήσεων είναι η «εξυπηρέτηση αλλότριων συμφερόντων από εκείνα των συνεταιρισμένων αγροτών». Η επαλήθευση των αμοιβαίων χαρακτηρισμών ανήκει στον ιστορικό του μέλλοντος και δεν είναι, πάντως, αντικείμενο της παρούσας έρευνας.

Ενδιαφέρουσα εξέλιξη όμως είναι το γεγονός ότι στη Γενική της Συνέλευση στις Βρυξέλλες, την Πέμπτη 15 Ιουνίου, η κορυφαία ευρωπαϊκή συνεταιριστική οργάνωση COGECOA έκανε δεκτή ως εκπρόσωπο της Ελλάδας μια άλλη ένωση συνεταιρισμών, την GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ, ενώ την επόμενη ημέρα, 16 Ιουνίου η GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ έγινε δεκτή και στην COPA. Οι δύο ευρωπαϊκές οργανώσεις άφησαν απλώς ανοικτό το ενδεχόμενο να κάνουν δεκτό ως μέλος και κάποιο άλλο ελληνικό αντιπροσωπευτικό σχήμα, εφόσον παρουσιαστεί στο μέλλον. Μετά τις εξελίξεις αυτές, η ΝΕΑ ΠΑΣΕΓΕΣ και η ΣΑΣΟΕΕ έχουν πολλή δουλειά να κάνουν για να δημιουργήσουν πειστικό χώρο εκπροσώπησης.

Το αντικείμενο της έρευνας δεν είναι η τύχη των συνεταιριστών στην συνδικαλιστική τους εκπροσώπηση. Άλλωστε, το γεγονός της αποδοχής της GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ από τις ευρωπαϊκές συνεταιριστικές οργανώσεις, αποδεικνύει την ορθότητα της πρόβλεψης του Κώστα Ηλιόπουλου: «Στο σημερινό παγκόσμιο τοπίο, η μορφή (το αν δηλαδή θα είναι κλασικός συνεταιρισμός, Ομάδα Παραγωγών, Αγροτικές Εταιρικές Συμπράξεις, Ανώνυμη Εταιρεία ή κάτι άλλο) καθίσταται τεχνική επιλογή». Γιατί πράγματι, στην Ανώνυμη Εταιρεία της GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ μετέχουν ιδρυτικά 80 συνεταιρισμοί, αλλά επίσης, το 25% ανήκει στην Τράπεζα Πειραιώς και ποσοστό έχει και η NEUROPUBLIC, εταιρεία με εξέχουσα εμπειρία στη μηχανογράφηση και τις δηλώσεις ΟΣΔΕ. Αυτή είναι μια νέα πλευρά εξειδίκευσης, η συγκρότηση κατ' ουσία ενός πλήρους πανελλαδικού Αγροτικού Κτηματολογίου. Αλλά αυτή η διερεύνηση και οι συναρπαστικοί ορίζοντες που διανοίγονται για τη γεωργία ακριβείας, αναλογεί σε άλλη έρευνα, για τις συνολικές προϋποθέσεις αγροτικής ανάπτυξης.

Προφανώς η κατάρρευση του συνεταιριστικού σκηνικού συνδέεται με τη συνολική κρίση, όπως εκδηλώθηκε και πιστοποιήθηκε από την δημοσιονομική χρεοκοπία. Ούτε αναπόφευκτο, ούτε αυτονόητο ήταν, όμως, ότι αυτή η γενική κρίση θα συμπαρέσυρε και τους συνεταιρισμούς. Το αντίθετο μάλιστα. Οι ελάχιστοι των συνεταιρισμών που λειτουργούσαν ως πραγματι-

κοί συνεταιρισμοί, δηλαδή με επιχειρηματικά κριτήρια και αποτελεσματική διοίκηση, όχι απλώς δεν κατέρρευσαν, αλλά ενίσχυσαν τη θέση τους μέσα στην κρίση.

Έτσι ώστε, όπως άλλωστε έπρεπε να συμβαίνει πάντα, σε κάθε συλλογική ή ατομική δραστηριότητα, είναι αναγκαίο να ξεκαθαρίζουμε για ποιο ακριβώς πράγμα μιλάμε κάθε φορά και με ποια συγκεκριμένα περιεχόμενα.

Υπάρχουν, διαχρονικά, κατά μήκος και πλάτος του πλανήτη, δεκάδες τύποι και μορφές συνεταιρισμού. Από σοβκόζ, κολκόζ και κιμπούτζ, ως συνεταιρισμοί-πολυεθνικές εταιρείες σαν τη Friesland (γάλα ΝΟΥΝΟΥ, «Μικρή Ολλανδέζα» κτλ.), που μπορεί να είναι πολυεθνικός κολοσσός με 33 θυγατρικές, παρουσία σε 100 χώρες της Ευρώπης, Ασίας, Αφρικής και Μέσης Ανατολής και να απασχολεί 22.000 εργαζομένους, αλλά, πάντοτε, ιδιοκτήτες-κάτοχοι του πλειοψηφικού πακέτου των μετοχών είναι οι 18.900 γαλακτοπαραγωγοί-μέλη, από την Ολλανδία, την Γερμανία και το Βέλγιο. Μικρή λεπτομέρεια: ο συνεταιρισμός αυτός έχει τις πρώτες ρίζες του στην Φριζία (Friesland) της Ολλανδίας το 1871, και οι απόγονοι αυτών των πρώτων συνεταιριστών, σήμερα, 150 χρόνια μετά, συνεχίζουν υπερήφανοι την παράδοση.

Οι συνεταιρισμοί ιστορικά, αν και είναι γέννημα του οικονομικού φιλελευθερισμού, έγιναν και κτήμα της σοσιαλιστικής παράδοσης και της εξαγγελίας της κοινοκτημονικής κοινωνίας. Ωστόσο, αν θέλουμε να αποφύγουμε την περιοχή των ιδεολογικών ορισμών, οδηγούμαστε στο αξίωμα του Τενγκ Σιαο Πινγκ για τη σχέση ιδεολογίας και αποτελεσματικότητας: «δεν ενδιαφέρει αν η γάτα είναι άσπρη ή μαύρη, αλλά να πιάνει ποντίκια».

Με αντίστοιχο τρόπο συνοψίζει ο Κώστας Ηλιόπουλος: «Αν μια ένωση παραγωγών θα ονομάζεται Συνεταιρισμός, Ανώνυμη Εταιρεία ή θα υιοθετήσει οποιαδήποτε άλλη νομική μορφή, είναι τεχνικό, όχι ιδεολογικό ζήτημα -δηλαδή σημασία έχει ποια είναι σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση η οργανωτική δομή με το μέγιστο καθαρό όφελος για τους παραγωγούς. Το κρίσιμο συστατικό του συνεταιρισμού είναι τα μέλη της Ένωσης, προχωρώντας στο εγχείρημα τους, να διαθέτουν συνείδηση ότι θα επιτύχουν όταν δράσουν συλλογικά, με επιχειρηματική λογική, ανταγωνιστικά στην αγορά, χωρίς να εξαρτώνται από ρυθμίσεις του κράτους ή από την προνομιακή μεταχείριση από τις Τράπεζες».

Ο αιφνίδιος θάνατος των ελληνικών συνεταιρισμών οφείλεται στο γεγονός ότι ιστορικά και εκ γενετής δεν αποτέλεσαν ενώσεις παραγωγών επιχειρηματικού χαρακτήρα, αλλά εργαλεία άσκησης πολιτικής (και όχι μόνον αγροτικής) του ελληνικού κράτους. Ο Αλέξης Μπακούρος, οικονομολόγος, στέλεχος με βαθιά γνώση των θεμάτων και με διαχρονικά ισχυρή συμβολή στη χάραξη πολιτικών για τους συνεταιρισμούς, σύμβουλος τώρα του υπουργού Ευ. Αποστόλου στις νομοθετικές του πρωτοβουλίες αλλά και του Κ. Σκανδαλίδη στις αντίστοιχες του 2011, δεν διστάζει να θέσει το δάκτυλο

επί τον τύπον των ήλων: «Σε κάθε ιστορική περίοδο, από το 1915, όταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος μετέφερε το τότε συγκεντρωτικό γερμανικό μοντέλο στην Ελλάδα, οι συνεταιρισμοί εξυπηρετούσαν πολύ συγκεκριμένα τις βασικές ανάγκες της κεντρικής εξουσίας».

Οι συνεταιρισμοί δεν ήταν απλώς εξαρτημένοι από το κράτος. Υπήρξαν για μακρό διάστημα, κατ' ουσίαν, επίσημος κρατικός φορέας. Σταδιακά παραχωρήθηκαν στους συνεταιρισμούς βαθμοί τυπικής νομικής αυτονομίας, η οποία όμως προσχηματικά συγκάλυπτε την βαθιά εξάρτηση από το κράτος και την κρατική -τότε- Αγροτική Τράπεζα. Μετά την Μεταπολίτευση, η διαδικασία της συνεταιριστικής εξάρτησης αποτέλεσε τμήμα των συνολικών μηχανισμών εδραίωσης του κρατοκεντρικού κομματικού και πολιτικού συστήματος και του πελατειακού κράτους.

Φυσικά η εξάρτηση των συνεταιρισμών από το κράτος είχε «μηχανισμούς αντικαταβολής». Επί μακρό διάστημα, ο νόμος απαγόρευε την εμπορική δραστηριότητα των συνεταιρισμών και επέβαλε την κεντρική συγκέντρωση-διάθεση των προϊόντων (π.χ. συγκέντρωση από την Κεντρική Υπηρεσία Διαχείρισης Εγχώριας Παραγωγής- ΚΥΔΕΠ). Ωστόσο, ο ίδιος νόμος απάλλαξε τους αγρότες από τους τοκογλύφους και σε επόμενη φάση, οι αγρότες έλαβαν επιστημονική στήριξη της παραγωγής και επομένως είδαν βελτίωση των καλλιεργητικών μεθόδων. Αργότερα οι διευθύνσεις των Νομαρχιών παρέιχαν διευκολύνσεις στους συνεταιρισμούς, έτσι ώστε να εξισορροπείται ο «κρατικός κορσές».

Κοινό γνώρισμα όλων των νόμων, ήταν η επιβολή της πυραμιδωτής δομής στις συνεταιριστικές οργανώσεις: Συνεταιρισμός (πρωτοβάθμια), Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών (δευτεροβάθμια), ΠΑΣΕΓΕΣ (τριτοβάθμια). Αυτή η δομή αποτελούσε το καλούπι για να ενδυθεί ο αγροτικός χώρος τον χιτώνα του Νέσσου της κομματικής και κρατικής κηδεμονίας. Το κράτος-πυραμίδα και τα κόμματα-πυραμίδα έδεναν αρμονικά με τους συνεταιρισμούς-πυραμίδα. Και όταν η οικονομία του ελληνικού κράτους αποδείχτηκε «αλβανική» πυραμίδα, συμπάρευσε στην κατάρρευση όλους τους τρόφιμους των μαστών της (κόμματα, συνεταιρισμούς, συνδικαλιστές, κρατικοδίαιτους επιχειρηματίες), και δημιούργησε τόσα και τόσα ορφανά, σε τόσους και τόσους τομείς, που θρηνούν ως σήμερα τον απολεσθέντα παράδεισο.

Ο θάνατος της ΠΑΣΕΓΕΣ δεν οφείλεται στον οικονομικό στραγγαλισμό που επιδίωξε η σημερινή κυβέρνηση, η οποία πράγματι κατάργησε τον ειδικό πόρο του 1/1000 του ΕΛΓΑ για την χρηματοδότηση της ΠΑΣΕΓΕΣ. Ηγετικά στελέχη της πάλαι ποτέ ΠΑΣΕΓΕΣ θεωρούν ότι ο οικονομικός στραγγαλισμός ήταν η τιμωρία για το γεγονός ότι η τότε Διοίκηση, υπό τον Τζανέτο Καραμίχα, είχε ταχθεί ενεργά υπέρ του «ΝΑΙ» στο δημοψήφισμα του καλοκαιριού του 2015, και στην επιδίωξη, γενικά, της κυβέρνησης, να ελέγξει τον χώρο. Αλλά, ακόμα και αν δεχθούμε ότι όλα αυτά είναι αληθή, τίποτε δεν αλλάζει: αν η όλη δομή των συνεταιρισμών ήταν υγιής, η επαρκής

αυτοχρηματοδότηση θα έπρεπε να θεωρείται δεδομένη και η χρηματοδότηση του κράτους ανεπιθύμητη.

Πέρα από τυχόν κομματικά και πολιτικά παιγνίδια που ομοιάζουν –αν είναι αλήθεια ότι έλαβαν χώρα- με την ορχήστρα που έπαιζε στο κατάστρωμα του «Τιτανικού», η κατάρρευση του συνεταιριστικού οικοδομήματος δεν οφείλεται σε αυτά. Είναι το αποτέλεσμα της ακύρωσης του θεμελιώδους συμβολαίου του κομματικού και πολιτικού συστήματος με τα υποσυστήματα του συνεταιριστικού και συνδικαλιστικού «κινήματος», στη βάση του πελατειακού κράτους.

Η μελέτη των φακέλων των χρεοκοπημένων συνεταιρισμών αποκαλύπτει μια πολύ πιο πολύπλοκη πραγματικότητα για όσους εξηγούν απλουστευτικά τη χρεοκοπία των συνεταιρισμών από τις συστηματικές κλοπές και την «ρεμούλα» που πραγματοποιούσαν οι συνεταιριστικές ηγεσίες (πέραν φυσικά από την αυτονόητη ανοησία –ή σκοπιμότητα- που κρύβει πάντα η γενίκευση «όλοι τα ίδια είναι»).

Η παθολογία των συνεταιρισμών περιλαμβάνει πράγματι κλοπές, υπεξαίρεσεις, χρηματισμούς κτλ. των διοικήσεων, σε πολλές περιπτώσεις και με πολλές μορφές: μίζες (από την αγορά λιπασμάτων, αγροεφοδίων, ζωοτροφών, για παράδειγμα), νομιμοφανείς καταχρήσεις για εκπαιδευτικά, τάχα, ταξίδια, μετά και των σχετικών απολαύσεων, έμμεση αμοιβή των διοικήσεων μέσω της εγκαθίδρυσης των «ημεραργιών», ανάπτυξη πρακτικών μαύρης οικονομίας στην κατάθεση των ετήσιων δηλώσεων των αγροτών, τέλεια λογιστική σύγχυση μεταξύ προμηθειών για τον συνεταιρισμό και ατομική κατανάλωση κτλ.

Η γενικευμένη διαφθορά στους κόλπους των διοικούντων δεν θα μπορούσε, όμως, να έχει συστημική μορφή, αν δεν συνοδευόταν από εκτεταμένη έλλειψη αποτελεσματικών μορφών ελέγχου και λογοδοσίας. Εκ του νόμου, οι συνεταιρισμοί εμπεριέχουν ισχυρούς μηχανισμούς ελέγχου και λογοδοσίας, καθώς οι συνέπειες (π.χ. μιας χρεοκοπίας), αφορούν κάθε μέλος χωριστά, και όχι μόνο τις διοικήσεις. Πώς εξηγείται λοιπόν η αδιαφορία και η ανοχή επί δεκαετίες των εκατοντάδων χιλιάδων μελών των συνεταιρισμών, που σήμερα καλούνται να «πληρώσουν τα σπασμένα», απέναντι στις συμπεριφορές των διοικήσεων; Γιατί είναι αδύνατο να επικαλεστεί κανείς την άγνοια, όταν έχουμε τόσες επαναληπτικές και γενικευμένες διαγραφές χρεών, μετά από κινητοποιήσεις, μάλιστα, που παρέλυαν την χώρα;

Η ανοχή στα φαινόμενα κλοπών και καταχρήσεων των διοικήσεων εξηγείται μόνον από το γεγονός της ολόπλευρης συμμετοχής των συνεταιριστικών οργανώσεων στην παραγωγή και αναπαραγωγή του πελατειακού κράτους. Το μεγαλύτερο μερίδιο της οικονομικής κακοδιαχείρισης και σπατάλης δεν αφορά το ατομικό κλέψιμο, αυτό που ωμά λέγεται «τα έβαλε στην τσέπη»

–το οποίο φυσικά και υπήρξε. Μεγάλες οικονομικές απώλειες οφείλονται σε αφειδείς διορισμούς. Διορισμοί συγγενών και ευνοούμενων στις ισχυρές ενώσεις, με τέλεια μίμηση των συμπεριφορών του κεντρικού κράτους. Για παράδειγμα, πολλές μεγάλες Ενώσεις, που πραγματοποιούσαν προσλήψεις εποχικού προσωπικού, μετέτρεπαν τελικά τους εποχικούς εργαζόμενους σε μόνιμους υπαλλήλους.

Ένα από τα πιο κλασικά παραδείγματα είναι εκείνο της -κάποτε- πανελλαδικά ισχυρότερης Συνεταιριστικής Ένωσης, της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Λάρισας. Είναι η Ένωση που ανέδειξε την τελευταία εικοσιπενταετία ορισμένα από τα «πρώτα» ονόματα των αγωνιζομένων συνεταιριστών, από όλα τα κόμματα και όλες τις παρατάξεις: Κοκκινούλης και Νασίκας από τη ΝΔ, Καραμπάτσας από το ΠαΣοΚ, Πατάκης από το ΚΚΕ, όλοι και αυτοί -και άλλοι πολλοί- παρέλασαν από την Διοίκηση της Ένωσης.

Βεβαίως σήμερα η Ένωση έχει χρεοκοπήσει και τελεί υπό εκκαθάριση. Η τεράστια περιουσία της εξανεμίστηκε. Ο ΟΛΥΜΠΟΣ πουλήθηκε στην οικογένεια Σαράντη, τα εκκοκκιστήρια και το Εμπορικό Κέντρο (!) ιδιοκτησίας του Συνεταιρισμού αναζητούν προορισμό. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι τα κονδύλια που εκταμιεύτηκαν για την προβολή και τα εγκαίνια του Εμπορικού Κέντρου έφτασαν τα 800.000 ευρώ και, εξ αυτών, 200.000 ευρώ κόστισε μόνον η διακόσμηση και ο ανθοστολισμός. Αναφέρονται μέλη των ΔΣ που έλαβαν ατομικά δάνεια 150.000 από την Ένωση, τα οποία παραμένουν ανεξόφλητα, όπως ανεξόφλητες παρέμειναν οι οφειλές στο ΙΚΑ και στο Δημόσιο (ΦΠΑ κτλ.). Σύμφωνα με τους λογιστές που χειρίζονται την εκκαθάριση, το 80% των ανθρώπων που απασχολούσε η Ένωση κρίθηκαν υπεράριθμοι, ενώ ο ΟΛΥΜΠΟΣ λειτουργεί, (μια χαρά απ' ό,τι φαίνεται), με το ένα τρίτο όσων απασχολούσε ως συνεταιριστική μονάδα.

Υπάρχουν δε και συνεταιριστικοί θρύλοι, αντίστοιχοι των λεγομένων αστικών μύθων. Αναφέρεται, χαρακτηριστικά, ότι αντιπρόεδρος ισχυρής Ένωσης που ανέλαβε και πρόεδρος της ποδοσφαιρικής ομάδας στην κωμόπολη καταγωγής του, δελέαζε μετεγγραφές τοπικών και γειτονικών ταλαντούχων ποδοσφαιριστών, μέσω διορισμού στις συνεταιριστικές δομές της Ένωσης. (Η καταγγελία είναι στη διάθεση της διαΝΕΟσις).

Βοηθά να κατανοήσουμε την ατροφία των μηχανισμών λογοδοσίας και ελέγχου και μια άλλη πλευρά της πραγματικότητας που προκύπτει από τη μελέτη των φακέλων των χρεοκοπημένων και υπό εκκαθάριση συνεταιρισμών, καθώς και τα στοιχεία από το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πρόκειται για τον πυρήνα του προβλήματος που εξηγεί τη συλλογική ανοχή των συνεταιρισμένων αγροτών στη διαφθορά των διοικήσεων όσο και στην κακοδιοίκηση, με τους διορισμούς, κλπ. Συντριπτικά μεγαλύτερο μέγεθος από τις ευθείες κλοπές, υπεξαιρέσεις κλπ. των διεφθαρμένων διοικήσεων και το κόστος των διορισμών αποτελούν τα δισεκατομμύρια που συστηματικά διανεμήθηκαν όλα αυτά τα χρόνια,

ως «παροχές», κατανεμημένες αναλογικά (κατά το ποσοστό συμμετοχής καθενός), στο σύνολο των μελών των συνεταιρισμών.

Πρόκειται δηλαδή για την πάγια, μακρά και σταθερή επιβάρυνση των συνεταιρισμών με χρέη, (δάνεια που μεταβάλλονταν σε εισπράξεις προσόδου κάθε μέλους), δανεισμό τον οποίο δεν δικαιολογούσε καμιά παραγωγική επιτυχία ή επενδυτική αναγκαιότητα, αλλά επέβαλε η σκοπιμότητα αναπαραγωγής και εδραίωσης του «συστήματος» των παροχών στους αγρότες-πολίτες-πελάτες. Κύριο χαρακτηριστικό ήταν η πολιτική τιμών στους παραγωγούς, που δεν είχαν καμιά σχέση με την αγορά, αλλά συντηρούσαν τη συναλλακτική σχέση των πελατειακών δεσμών. Είναι στην γλώσσα των οικονομικών συναλλαγών το αρνητικό arbitrage μεταξύ της τιμής αγοράς και της τιμής πώλησης του προϊόντος. Ο συνεταιρισμός το αγόραζε από τον παραγωγό σε υψηλότερη τιμή από αυτή που τελικά το διέθετε. Πως καλυπτόταν όμως το λογιστικό κενό; Μια ιδιωτική επιχείρηση με παρόμοια τακτική θα είχε κλείσει τον δεύτερο χρόνο. Εδώ καταφθάνει, όπως το ιππικό στα γουέστερν, η «συνεταιριστική ιδέα». Η κάλυψη του κενού από τις άμεσες ή έμμεσες παροχές του κράτους ή την εκμετάλλευση των «κουτόφραγκων». Έμπαινε μπροστά η «μηχανή των τηλεφώνων». Ο κομματικός συνεταιριστής της Διοίκησης έπαιρνε τηλέφωνο τον «δικό» του, τον «μεγάλο», είτε αυτός ήταν «παράγοντας» του κόμματος ή βουλευτής ή υπουργός, και του ζήτηγε την «εκδούλευση» στην Αγροτική Τράπεζα. Πιεζόμενοι άνωθεν, έκοντες άκοντες ο Διευθυντής της Αγροτικής, ή και ο Διοικητής ακόμα, έδιναν την εντολή της «διευκόλυνσης». Οι αγρότες -μέλη, γνώριζαν φυσικά ότι αυτές δεν είναι τιμές της αγοράς. Γνώριζαν, ότι το λογιστικό κενό καλύπτεται με δάνειο από την Αγροτική, ή ότι εισπράττονται κοινοτικές αποζημιώσεις κόντρα στους ευρωπαϊκούς κανονισμούς. Γνώριζαν επίσης ότι τα δάνεια σωρεύονται και δεν αποπληρώνονται. Γνώριζαν, με λίγα λόγια, ότι ο συνεταιρισμός τους αντιμετωπίζει το φάσμα της χρεοκοπίας. Δεν ανησυχούσαν όμως. Ούτε εγκαλούσαν, ούτε άλλαζαν τις διοικήσεις. Η μακρά πείρα έλεγε ότι το «Κράτος-Πατερούλης», το «Κράτος-Αφέντης», θα υποκύψει εντέλει στο λαϊκό αίτημα της διαγραφής των χρεών των ανθρώπων, οι οποίοι –σε τελευταία ανάλυση- δεν έκλεψαν και τίποτε, την παραγωγή τους πληρώνοντας.

Όπως είναι γνωστό, για τις μεγάλες και μαζικές διαγραφές χρεών, δεν αρκούσαν πια τα τηλέφωνα, ούτε οι επισκέψεις στα υπουργικά και πολιτικά γραφεία, ούτε οι φραξιονισμοί στα γραφεία των κομμάτων. Ήταν η ώρα των μεγάλων αγωνιστικών κινητοποιήσεων, πού –ώ του θαύματος- πάντοτε απέδιδαν καρπούς.

Αυτό το κυκλικό μοντέλο χρεοκοπίας-ευεργετικής παρέμβασης του (Κράτους-Προστάτη) στους πολίτες-πελάτες του, κατέρρευσε για δύο λόγους: αφενός λόγω της χρεοκοπίας του ελληνικού κράτους, με βάση την απλή αρχή «ουκ αν λάβοις παρά του μη έχοντος» και αφετέρου, λόγω της μνημονιακής επιτροπείας. Οι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης ελέγχουν πλέον αυστηρά

τη μεταχείριση των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων από τους εθνικούς φορείς.

Ας δώσουμε τον λόγο στον υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης Ευ. Αποστόλου, ο οποίος αποτιμά τμήμα των επιπτώσεων αυτού του μηχανισμού φαυλότητας, για τον οποίο μάλιστα επαίρονταν συνδικαλιστές, κόμματα και υπουργοί, όταν τον ενεργοποιούσαν «προς όφελος των αγροτών και εις βάρος των κουτόφραγκων».

Αναφέρει ο υπουργός: «Με σειρά νόμων επιχειρήθηκε πολλές φορές να ρυθμιστούν τα δάνεια αγροτών, συνεταιρισμών και ιδιωτικών επιχειρήσεων του αγροτικού τομέα. Ενδεικτικά αναφέρονται οι νόμοι 2008/92, 2237/94, 2538/98 και 3259/2004, γνωστός ως νόμος για τα πανωτόκια. Παρά το γεγονός ότι είχαν ευρεία εφαρμογή, δεν κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν ριζικά το πρόβλημα της υπερχρέωσης (...) Πολλές μάλιστα από τις ρυθμίσεις αυτές, όπως για τα δάνεια των συνεταιρισμών, κρίθηκαν τελεσίδικα στα Ευρωπαϊκά Δικαστήρια παράνομες, ως αντίθετες στους ευρωπαϊκούς κανονισμούς, και, τα ευρωπαϊκά όργανα, μας ζητούν σήμερα να τις ανακτήσουμε, με το συνολικό ποσό να ξεπερνά τα 573 εκατ. Ευρώ»⁴.

Προσθέτως, ένα μεγάλο τμήμα αυτών των καταβληθέντων δισεκατομμυρίων, δεν ήταν κοινοτικά κονδύλια, αλλά κατέληξε να είναι κρατικός προϋπολογισμός, δηλαδή πρόκειται για ανακατανομή του εγχωρίου πλούτου, που δεν έγινε, όμως, για στήριξη της παραγωγικής ανάπτυξης στον αγροτικό τομέα, αλλά για την εδραίωση μιας επιδοματικής-προσοδοθηρικής νοοτροπίας σε μια κρίσιμη μάζα του αγροτικού κόσμου.

Ας σημειωθεί, εξάλλου, ότι στα αναφερόμενα ποσά δεν περιλαμβάνεται το «πακέτο Κοντού» του 2008, το οποίο υστερεί πάντως σε γενναιοδωρία του «πακέτου Χατζηγάκη», (για το οποίο ζητήσαμε νέα παράταση αποπληρωμής, μετά την αμετάκλητη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου). Συγκεκριμένα, επειδή καλλιεργήθηκαν πολύ περισσότερες εκτάσεις δημητριακών και υπήρξε μεγάλη παραγωγή, η οποία οδήγησε σε πτώση των τιμών, το 2008, η κυβέρνηση, δια του υπουργού Γεωργίας Αλ. Κοντού, αποφάσισε την «ενίσχυση» των παραγωγών με την μορφή ατόκων δανείων σε Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών, σε πλήρη παράβαση των ευρωπαϊκών κανονισμών, όπως και πάλι αποφάνθηκε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Πρόσθετη εμπλοκή στην σχέση με την ΕΕ. προκαλεί το γεγονός, ότι οι περισσότεροι των συνεταιρισμών που έλαβαν τις ενισχύσεις, δεν υπάρχουν πλέον, ώστε να λειτουργήσουν οι καταλογισμοί ευθυνών.

4. Βαγγέλης Αποστόλου(2017), «Τι θα γίνει με τα «κόκκινα» δάνεια και την περιουσία των αγροτών», Το Βήμα της Κυριακής, 14 Μαΐου.

ΝΕΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

Μπορεί ο πρωτογενής
τομέας να γίνει
αναπτυξιακός καταλύτης
στην Ελλάδα της κρίσης;

Όλες οι προηγούμενες διαπιστώσεις για την κακοδαιμονία και το οικτρό τέλος των συνεταιριστικών εγχειρημάτων δεν πρέπει να συσκοτίσουν την αξιολόγηση για την πραγματική δυναμική του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα. Το πραγματικό ερώτημα που τίθεται είναι το αν η επένδυση στον πρωτογενή τομέα στη χώρα μας (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία) συνιστά αξιοποίηση ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας, ή μήπως η κατάρρευση των συνεταιρισμών είναι η απόδειξη της ύπαρξης μιας δυσμενούς και άγονης παραγωγικής περιοχής.

Ο Τάσος Χανιώτης, Διευθυντής Οικονομικών Αναλύσεων Αξιολογήσεων και Επικοινωνίας της Γενικής Διεύθυνσης Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα πρόσωπα στη χάραξη των ευρωπαϊκών πολιτικών στον αγροτικό τομέα, επισημαίνει: «Η πρόσφατη ανακοίνωση των πρώτων εκτιμήσεων της μεταβολής του γεωργικού εισοδήματος ανά μονάδα εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) για το 2015 περιείχε και μία ευχάριστη έκπληξη. Παρ' όλη την (αναμενόμενη) μείωσή του στην Ε.Ε. (κατά μέσο όρο μειώθηκε 4,5%) η σχετική μεταβολή στην Ελλάδα ήταν θετική -αυξήθηκε κατά 12%. (...) Αυτή η εξέλιξη αποτελεί μια ακόμη ένδειξη της δυναμικής ενός τομέα, που, πέρα από τις όσες αντιφάσεις, καθυστερήσεις και στρεβλώσεις χαρακτηρίζουν την δημόσια εικόνα του, έχει αναδείξει παράλληλα, εν μέσω κρίσης, ανακλαστικά που επιτρέπουν προσδοκίες για ένα καλύτερο μέλλον»⁵.

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η απάντηση του Κώστα Καραντινίνη, καθηγητή στο Γεωργικό Πανεπιστήμιο της Σουηδίας: «Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, κατά τα έτη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, η συμβολή της γεωργικής παραγωγής της χώρας στο ελληνικό ΑΕΠ έχει αυξηθεί, κυρίως λόγω της κατάρρευσης της συνολικής εθνικής παραγωγής. Σε σχέση με το συνολικό ΑΕΠ, ο γεωργικός τομέας έχει επιδείξει αντικυκλική συμπεριφορά. (...) Το 2013 το μερίδιο της γεωργίας στο Ελληνικό ΑΕΠ ήταν 5,2%, αυξημένο από το 4,1% του 2009, ενώ το συνολικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε την ίδια περίοδο κατά περισσότερο από 20%. Πρόκειται για ένα πολύ θετικό χαρακτηριστικό της Ελληνικής γεωργίας εν συνόλω, και πρέπει να εξεταστεί και να αξιοποιηθεί μιας και μπορεί να αποτελέσει μια από τις κινητήριες δυνάμεις για την μελλοντική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας»⁶.

Η Χριστίνα Σακελλαρίδη, Πρόεδρος του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων είναι σαφής: «Το 2016 έκλεισε με ένα νέο ρεκόρ για τις εξαγωγές (χωρίς τα πετρελαιοειδή). Η κατάρριψη αυτού του ρεκόρ κατέστη εφικτή χάρη στις επιδόσεις των εξαγόμενων αγροτικών προϊόντων, που αυξήθηκαν κατά 7,6% στα 5,6 δισ. ευρώ (από 5,2 δισ. το 2015). Οι αγροτικές εξαγωγές αντιστοιχούν, πλέον, στον στόχο των πολυθρύλητων πλεονασμάτων, δηλαδή στο 3,5% του ΑΕΠ της χώρας». Όμως, η κ. Σακελλαρίδη, με την τεράστια πείρα που διαθέτει, εστιάζει στα καίρια: «Η ουσία παραμένει ωστόσο, ότι, παρά την αύξηση των εξαγωγών ελληνικών αγροτικών προϊόντων, το εμπορικό ισοζύγιο του αγροτικού τομέα παραμένει ελλειμματικό. Το 2016 η Ελλάδα εισήγαγε αγροτικά προϊόντα αξίας 6 δισ. ευρώ (έναντι 5,6 δισ. ευρώ εξαγωγών) και, ακόμα

5. Τάσος Χανιώτης (2016), "Νέα ΚΑΠ. Προοπτικές και Προκλήσεις για την ελληνική ύπαιθρο", ΕΠΙ ΓΗΣ, Τεύχ. 6, Χειμώνας.

6. Κώστας Καραντινίνης (2016), «Μια πρόταση για ένα καινούριο θεσμικό πλαίσιο για τη νέα ελληνική γεωργία και την αγροδιατροφική αλυσίδα», ΕΠΙ ΓΗΣ, Τεύχ. 6, Χειμώνας.

και εάν μειώθηκε το έλλειμμα κατά σχεδόν 110 εκατ. ευρώ, η προσπάθεια εξάλειψης του θα πρέπει να ενσωματωθεί στις αναπτυξιακές στρατηγικές και προτεραιότητες σε εθνικό επίπεδο»⁷.

Η συμπύκνωση των συμπερασμάτων ανήκει στον Μιχάλη Σάλλα. Ο Μιχάλης Σάλλας συνέδεσε την ανάληψη της Αγροτικής Τράπεζας από την Τράπεζα Πειραιώς με καινοτομίες όπως η συμβολαιακή γεωργία, ενώ η εισδοχή του ως στρατηγικού μετόχου στην Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα, επικυρώνει την κατηγορηματικότητα της απάντησης του στην ερώτηση μας: «Ο πρωτογενής τομέας μπορεί να αποτελέσει έναν από τους κεντρικούς μηχανισμούς επανεκκίνησης της ελληνικής οικονομίας. Ο μοναδικός συνδυασμός κλίματος και φυσικού πλούτου που διαθέτει η χώρα μας, η δυνατότητα να κτιστούν brands στηριγμένα στην ιστορία και στον πολιτισμό της χώρας μας, η προοπτική να υπάρξει μεταποίηση, ποιοτική τυποποίηση και εξαγωγικός προσανατολισμός, η δυνατότητα συνδυασμού του πρωτογενούς τομέα με τον Τουρισμό, είναι αναπτυξιακό «κλειδί» της χώρας. Χρειάζονται ωστόσο συνέργειες, clusters και απελευθέρωση των παραγωγών και των ενώσεων τους από παρεμβάσεις και γραφειοκρατικά προσκόμματα».

Αν λοιπόν δεχτούμε ότι αναγνωρίζουμε τον στόχο, δηλαδή την ολόπλευρη επένδυση στη φυτική και ζωική παραγωγή, καθώς δεχόμαστε ότι ο πρωτογενής τομέας μπορεί να αναδειχθεί σε αναπτυξιακό καταλύτη της εθνικής οικονομίας, τότε η επόμενη ερώτηση είναι: ποιοι και πόσοι είναι οι Έλληνες αγρότες; Ποιοι είναι οι επαγγελματίες οι οποίοι θα κληθούν να κάνουν πράξη τον αναπτυξιακό σχεδιασμό της υπαίθρου;

Η απάντηση στο ερώτημα αποτελεί μια μεγάλη δοκιμασία της στατιστικής, της κοινωνιολογίας και των πολιτικών επιστημών.

Στο ένθετο περιοδικό της Καθημερινής, AGRICOLA, μόλις τον Οκτώβρη του 2016 (τεύχ. 11), η συντάκτρια Ρούλα Σαλούρου⁸ παρουσίασε με ακρίβεια τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την απασχόληση σε γεωργία, δασοκομία, αλιεία. Σύμφωνα λοιπόν με αυτά τα στοιχεία, το 1995 είχαμε 758.787 αγρότες. Στην εικοσαετία που μεσολάβησε, το 2015, οι αγρότες είχαν μειωθεί στους 481.744.

7. Χριστίνα Σακελλαρίδη, (2017), «Οι συνίνους των αγροτικών εξαγωγών και το φαινόμενο της...καρύδας, Υπαιθρος Χώρα, 13 Απριλίου, σελ. 44

8. Ρούλα Σαλούρου (2016), «Γερνάει ο αγροτικός πληθυσμός της χώρας», AGRICOLA, Τεύχ. 11, Οκτώβριος 2016, σελ. 8.

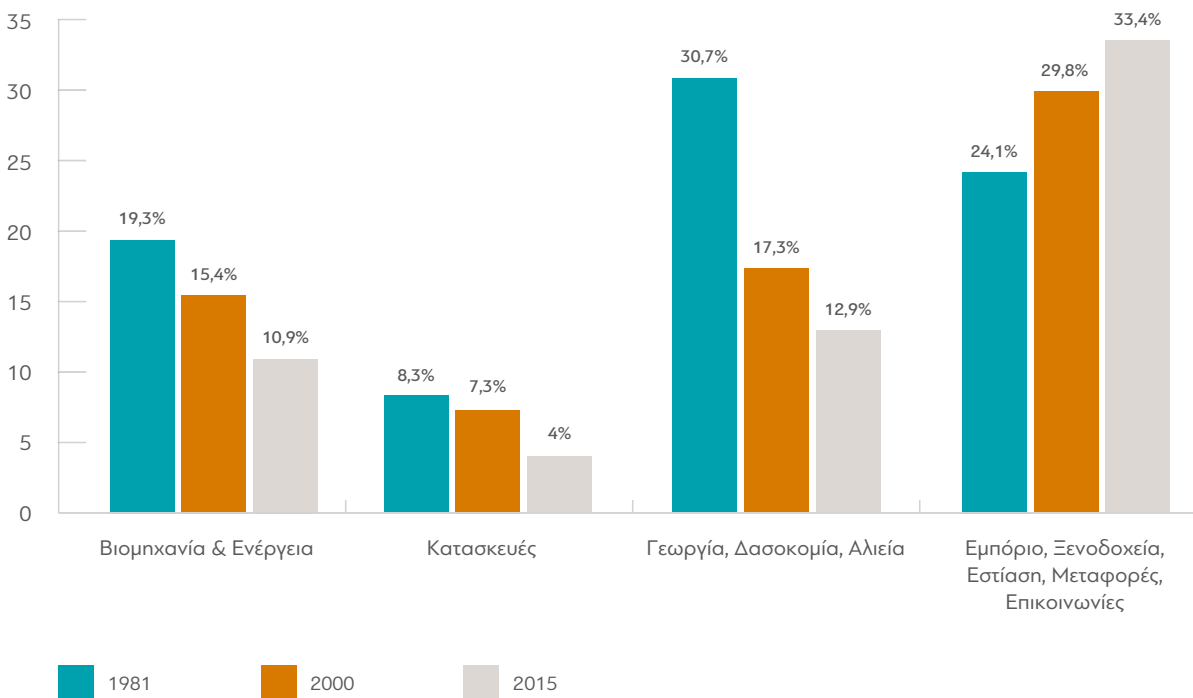
Πίνακας 1. Μεταβολή Του Αριθμού Των Γεωργών Ηλικίας Εως 44 Ετων Μεταξύ 2007 & 2013

	Αριθμός Γεωργών Ηλικίας Έως 44 Ετών		Μεταβολή Μεταξύ 2007-2013
	2007	2013	
Ελλάδα	188.470	141.220	-47,2%
Ισπανία	216.810	158.620	-58,1%
Γαλλία	167.220	131.970	-35,2%
Ιταλία	231.970	155.690	-76,7%
Πολωνία	808.330	512.690	-295,6%
Ρουμανία	638.490	676.770	38,2%

Πηγή: Eurostat - Περιοδικό *Agenda*, Αρ. Φύλλου 607, 8/7/2017.

Στο ερώτημα της διαNEΟσις στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης τον Μάιο του 2017 για το ίδιο θέμα, «πόσοι είναι οι Έλληνες αγρότες σήμερα», η επίσημη απάντηση είναι «274.000». Η διαφορά προκαλεί τρόμο. Ποια φυσική καταστροφή ή επιδημία εξαφάνισε, σε μόλις δύο χρόνια, 207.744 συμπολίτες μας;

Γράφημα 1. Η Απασχόληση Σε Κύριους Τομείς Οικονομικής Δραστηριότητας (%)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή - Περιοδικό *Agenda*, Αρ. Φύλλου 590, 4/3/2017.

Ας πάρουμε μια ανάσα ανακούφισης. Δεν απήχθησαν από εξωγήινους οι συμπολίτες μας, ούτε ψεκάστηκαν για να γίνουν αόρατοι. Απλώς, άλλαξε ο νόμος, άλλαξαν και οι στατιστικές. Σύμφωνα με το άρθρο 65 του νόμου 4389/16, ως «κατά κύριο επάγγελμα αγρότης» (ΚΕΑ) αναγνωρίζεται πλέον εκείνος του οποίου τα εισοδήματα προέρχονται τουλάχιστον κατά 50% από αγροτική πηγή και αφιερώνει τουλάχιστον το 30% του εργάσιμου χρόνου του σε αγροτικές δραστηριότητες. Ο νόμος άρχισε να εφαρμόζεται από 1/1/2017 και έχει ως αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν όλες οι συναφείς καταμετρήσεις.

Στη διάρκεια της έρευνας, όλοι οι συντελεστές στους οποίους απευθυνθήκαμε, συνεταιριστές, στελέχη της διοίκησης, τραπεζικά στελέχη, Έλληνες και Ευρωπαίοι εμπειρογνώμονες, ερευνητές και καθηγητές Πανεπιστημίων και ΤΕΙ, υπογράμμισαν την αξία και τη σημασία του αποσαφηνισμένου φορολογικού και ασφαλιστικού τοπίου στην άσκηση της αγροτικής δραστηριότητας.

Αυτή η εσωτερική συμφωνία για την ανάγκη αποσαφηνισμένου φορολογικού και ασφαλιστικού τοπίου, υπήρξε ταυτόχρονα και ισχυρή απαίτηση των εταίρων καθ' όλη τη μνημονιακή περίοδο.

Θεωρητικά, μετά από επτά έτη μνημονιακής πίεσης, τα θέματα είναι, πλέον, νομοθετικά ρυθμισμένα και ψηφισμένα. Οι ΚΕΑ (κατά Κύριο Επάγγελμα Αγρότες) είναι 274.000 πολίτες και αυτοί αποτελούν το αντικείμενο της φορολογικής εγκυκλίου του Επικεφαλής της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων Γ. Πιτσιλή της 2/1/2017. Επίσης από 1/1/2017 οι ΚΕΑ (αλλά όχι μόνον) υπάγονται στον ασφαλιστικό νόμο του ΕΦΚΑ.

Αν οποιοσδήποτε πολίτης διατηρεί αμφιβολία ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα της χώρας –και η βασική αιτία της χρεοκοπίας της- είναι το ασφαλιστικό, παρακαλείται να μελετήσει προσεκτικά τα στοιχεία στο Γράφημα 2. Είναι πιθανόν αυτά τα στοιχεία να δημοσιεύονται για πρώτη φορά, καθώς έχουν τύχει πρόσφατης ειδικής επεξεργασίας και διασταυρώσεων, λόγω ένταξης του ΟΓΑ στον ΕΦΚΑ. Δεν χρειάζεται να κανείς να είναι ειδικός για να διαπιστώσει ότι είναι αδύνατο αυτή η αναλογία ασφαλισμένων και εισφορών να καλύψει τις ωριμάνσεις των συνταξιοδοτικών δαπανών.

Υπάρχει, δε, και το εξής ενδιαφέρον σημείο: Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι πάσης φύσεως ευρωπαϊκές αγροτικές επιδοτήσεις και ενισχύσεις στην Ελλάδα χορηγούνται σε 719.000 δικαιούχους. Επομένως, με απλή αφαίρεση των 274.000 ΚΕΑ από τις 719.000, εμφανίζονται 445.000 αποδέκτες κοινοτικών ενισχύσεων, οι οποίοι δεν αναγνωρίζονται ούτε καταγράφονται ως «κατά Κύριο Επάγγελμα Αγρότες». Ούτε «χομπίστες» είναι όμως. Αυτοί οι 445.000 εισοδηματίες της γης, ορίζουν μια ταξικά ασαφή επικράτεια. Ο ιδιοκτήτης και καλλιεργητής γης, που ταυτοχρόνως έχει ενοικιαζόμενα δωμάτια ή εταιρεία ενοικίασης αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών, πώς λογίζεται; Ο ταξιτζής με τις ελιές του; Ο ταβερνιάρης με το καϊκι του; Ο ελεύθερος επαγγελματίας ή υπάλληλος στην πόλη με τη γη ή

τα οπωροφόρα στο χωριό; Αυτοί που βρίσκονται στη ζώνη μεταξύ 40% και 50% του εισοδήματός τους και εργάζονται το 25% του χρόνου τους, δεν πρέπει να μετέχουν των προνομίων -και ευθυνών- του αγρότη;

Ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς θεώρησε ότι αυτή η πολυεπίπεδη ταυτόχρονη εμπλοκή του νεοέλληνα σε πολλές και διαφορετικές επαγγελματικές ενασχολήσεις και δραστηριότητες, συνιστά το «πολυσθενές κοινωνικό υποκείμενο». Στις αγροτικές στατιστικές, η υπέροχη ελληνική γλώσσα τους ονόμασε «πολυλειτουργικούς παραγωγούς». Ο Μανόλης Ρασούλης το είπε πιο παραστατικά: «πότε Βούδας, πότε Κούδας, πότε Ιησούς και Ιούδας».

Δύο παρατηρήσεις, σχετικά: Μεγάλο ποσοστό των αγροτών που συναντήσαμε στην διάρκεια της έρευνας εκδήλωσαν έντονη αμφισβήτηση και επιφύλαξη για την πρόσφατη φορολογική και ασφαλιστική νομοθεσία. Είναι πολύ πιθανόν να υπάρχουν, όντως, ασάφειες, κενά και αδικίες, που επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν και να επιλυθούν.

Ωστόσο, είναι μάλλον ορατό ότι η κυρίως ένσταση εγείρεται «επί της αρχής». Ότι καταργείται δηλαδή ένα μακρόχρονο ειδικό καθεστώς -συγκριτικά με άλλες κατηγορίες εργαζομένων- φορολογικής και ασφαλιστικής συνθήκης, και οι αγρότες λαμβάνουν την άγουσα προς αναλογική με τους άλλους φορολογική και ασφαλιστική μεταχείριση. Αυτό το νέο καθεστώς προκαλεί την ανασφάλεια που έχει κάθε μισθωτός ή ελεύθερος επαγγελματίας στην Ελλάδα όταν καταγραφεί στην Εφορία. Από τώρα και στο εξής, δεν υπάρχει σταθερός κανόνας, ούτε εγγύηση για το πόσα θα πληρώνει ο αγρότης ανά έτος. «Είσαι στην δαγκάνα», όπως μας είπε χαρακτηριστικά ένας των ενιστάμενων αγροτών.

Από την άλλη πλευρά, θα χρειαστεί μια πραγματική επανάσταση στους φοροσυλλεκτικούς μηχανισμούς του κράτους για να υπάρξει αίσθηση τάξεως, δηλαδή δικαιοσύνης, στη φορολόγηση των αγροτικών εισοδημάτων. Αντιγράφουμε από εσωτερική εισήγηση του 2016 (στηριγμένη στα στοιχεία του 2014), εμπειρότατου στελέχους του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, προκειμένου αυτή να αξιοποιηθεί από το υπουργείο Οικονομικών: «(...)με το ισχύον σύστημα δεν υπάρχει ουσιαστική διαφοροποίηση των ΚΕΑ έναντι των υπολοίπων που έχουν εισοδήματα από αγροτικές δραστηριότητες (πολυλειτουργικοί παραγωγοί). Η φοροαποφυγή είναι ευκολότερη, καθώς η "μαύρη" διακίνηση προϊόντων αποκρύπτει φορολογητέα ύλη. (...) Ανάμεσα στην αξία της αγροτικής παραγωγής και στα δηλωθέντα εισοδήματα του 2014, παρατηρείται προφανής αναντιστοιχία(...). Επίσης, ενώ οι δικαιούχοι ενισχύσεων του ΟΠΕΚΕΠΕ είναι περίπου 719.000, αγροτικό εισόδημα δήλωσαν μόνον 533.000 παραγωγοί. Η εν λόγω αναντιστοιχία περιορίζει τη φορολογητέα ύλη και το ύψος των φόρων που αντιστοιχούν σε αυτό τον τομέα της οικονομίας(...)»⁹.

Για να κλείσουμε το θέμα και να δείξουμε πόσο περίπλοκα παραμένουν τα ζητήματα «ποιος είναι τι» στον αγροτικό χώρο, παρά τις υποχρεωτικές

⁹ Η διαΝΕΟσις διαθέτει το πλήρες κείμενο της εισήγησης.

αποσαφηνίσεις που επέβαλαν το εθνικό συμφέρον και ο μνημονιακός έλεγχος, μεταφέρουμε, για το ίδιο θέμα τα στοιχεία του υφυπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης Τάσου Πετρόπουλου: «Οι εισφορές συνδέονται με το πραγματικό εισόδημα των ασφαλισμένων. Εκτιμούμε ότι θα προκύψει αύξηση της εισπραξιμότητας. Το πρώτο τρίμηνο του 2017 εισπράξαμε εισφορές από 322.000 από το σύνολο των 512.000 που έλαβαν ειδοποιητήριο. Το αντίστοιχο πρώτο εξάμηνο του 2016 είχαμε εισπράξει εισφορές από μόνο 296.000 αγρότες από σύνολο 627.000 υπόχρεων. Έχουμε δηλαδή μια αύξηση εισπραξιμότητας από το 47% το 2016 στο 63% για το πρώτο τρίμηνο του 2017. Αυτή η αύξηση της εισπραξιμότητας μας εξασφαλίζει σχεδόν τα ίδια έσοδα για τον ΕΦΚΑ, με μικρότερες εισφορές»¹⁰.

Θα έχουμε -επομένως- για μακρό διάστημα, αγρότες «πολλών ταχυτήτων», όπως δείχνουν οι αντιφάσεις των στοιχείων, όχι μόνον μεταξύ υπουργείων (Αγροτικής Ανάπτυξης και Εργασίας) αλλά και στις στατιστικές των ίδιων των υπουργείων ανάμεσα τους. Έτσι όμως, αντιφατικά, «πολυσθενώς» και «πολυλειτουργικά» διαμορφώθηκε ο αγροτικός χώρος κατά την ιστορική του εξέλιξη, ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες. Έτσι κοπιαστικά και αντιφατικά επίσης, οι ηγεσίες και οι υπηρεσίες του ελληνικού κράτους προσπαθούν (εξωτερικά τουλάχιστον) να ξεκαθαρίσουν το τοπίο, να προσαρμοστούν στις ευρωπαϊκές οδηγίες αλλά, φαίνεται, ότι πολλοί εξ αυτών προσπαθούν ταυτοχρόνως (όσο μπορούν) να διαφυλάξουν τις ελληνικές «ιδιαιτερότητες». Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα, η πρόκληση δηλαδή της αλλαγής, όχι μόνον του πρωτογενούς τομέα, αλλά της συνολικής λειτουργίας του ελληνικού κράτους!

10. Τάσος Πετρόπουλος (2017), "Η πλειοψηφία των αγροτών δεν επιβαρύνεται από τις αλλαγές στις ασφαλιστικές εισφορές", Συνέντευξη στην Άννα Στεργίου, Υπαιθρος Χώρα, 26 Μαΐου, σελ. 28.

ΝΕΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

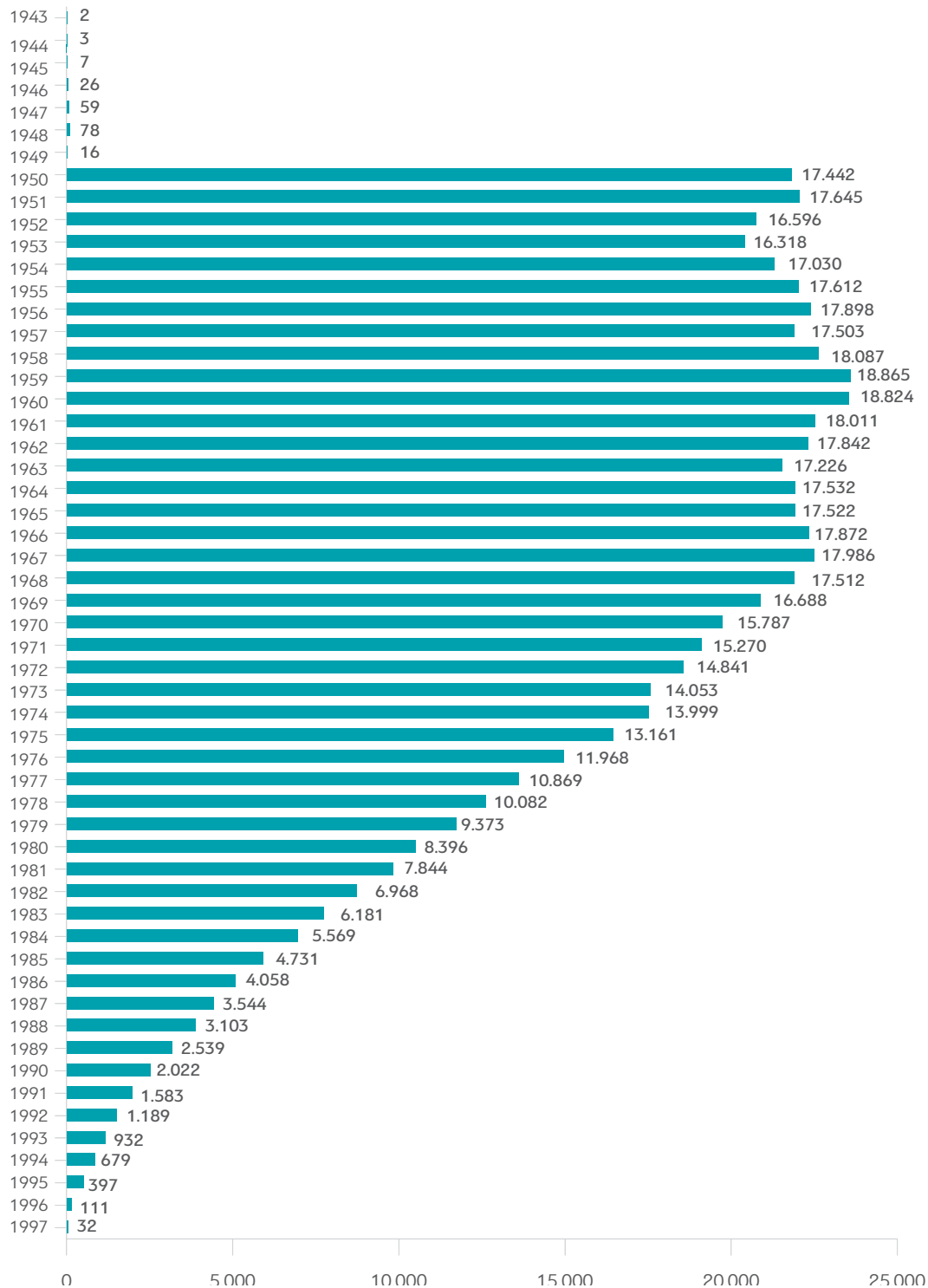
Η σημερινή κατάσταση

Η ιδιαίτερη αντοχή που επέδειξε στην κρίση ο αγροτικός τομέας και η αύξηση του μεριδίου του στις εξαγωγές αποδόθηκαν από πολλούς σε ένα ρεύμα «επιστροφής στη γη» που υποτίθεται ότι έλαβε χώρα την τελευταία δεκαετία. Αλλεπάλληλα ρεπορτάζ σε κάθε μορφής ΜΜΕ, τηλεοπτικές σειρές και τηλεοπτικά παιχνίδια έχουν υποβάλει την πεποίθηση ότι η κρίση δημιούργησε ένα ρεύμα «επιστροφής στη γη». Είναι πολύ πιθανό, υποσυνείδητα, να δρα ελκυστικά η νοσταλγική αίσθηση του Ανταίου, που αντλεί δύναμη όταν ακουμπά στη γη, και γι' αυτό να έχει εδραιωθεί η πεποίθηση ότι η κρίση που μαστίζει τη χώρα μας ζωογόνησε και πάλι την έντονη ιστορική σχέση των Ελλήνων με τις αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες και την αγάπη για την ύπαιθρο.

Όμως, φευ, μια απλή σύγκριση όλων των μορφών στατιστικής αποτύπωσης αποδεικνύει ότι δεν σημειώνεται καμιά ιδιαίτερη «επιστροφή στη γη» την τελευταία δεκαετία. Οι εισροές-εκροές είναι μηδενικού αθροίσματος. Οπωσδήποτε, σε κάθε προκήρυξη, καλύπτονται όλες οι αιτήσεις για την υπαγωγή στην κοινοτική χρηματοδότηση των «νέων αγροτών» (έως 41 ετών). Αλλά αυτό είναι «μια σταθερά» των κοινοτικών επιδοτήσεων και, ευνοήτως, αναμενόμενο. Όμως, η επίσημη καμπύλη των ασφαλισμένων κατ' έτος στον ΟΓΑ καταρρέει με ανατριχιαστικούς ρυθμούς. Συγκεκριμένα, προσέξτε στο παρακάτω Γράφημα ότι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ με έτος γέννησης το 1997 εμφανίζονται μόλις τριάντα δύο (32) αγρότες!

Γράφημα 2. Αριθμός Εν Ενεργεία Αυτοτελώς Ασφαλισμένων Στον Πρωτογενή Τομέα Ανά Έτος Γέννησης Το Α' Εξάμηνο Του 2016

Τι συμβαίνει επομένως; Αν είναι ένας «αστικός μύθος» η επιστροφή στη γη, τότε πώς εξηγούνται τα τόσο θετικά αποτελέσματα (συγκριτικά, έστω, με την κατάρρευση άλλων τομέων), στην αγροτική παραγωγή;

Η απάντηση βρίσκεται στο γεγονός ότι στον αγροτικό χώρο, όπως ακριβώς και στον χώρο των νεοφυών επιχειρήσεων, πνέει ένας διαφορετικός άνεμος. Μπορεί να μην υπάρχει ποσοτική στατιστική μεταβολή στον αγροτικό πληθυσμό, υπάρχει όμως μια αισθητή ποιοτική μεταβολή σε όσους νέους προσέρχονται στις τάξεις του, αλλά και στις συμπεριφορές ενός αρκετά σημαντικού «παραδοσιακού» τμήματός του.

Ο Έλληνας αγρότης, ειδικότερα ο νέος, συνειδητοποιεί ότι τελείωσε μια ολόκληρη περίοδος κατά την οποία εισέρρευσαν στη χώρα 160 δισεκατομμύρια ευρώ από τις κοινοτικές χρηματοδοτήσεις και ακόμη περισσότερα από αναπτυξιακά δάνεια των ευρωπαϊκών φορέων όπως της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ), η μερίδα του λέοντος των οποίων πήγε (ανεξέλεγκτα, επί της ουσίας) στον αγροκτηνοτροφικό τομέα. Και γνωρίζει καλά ότι τα 6 δισ. της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 είναι η τελευταία ευκαιρία, αντί να γίνουν αυτοί οι πόροι καταναλωτικές δαπάνες, αστικά ακίνητα και αυτοκίνητα, να αποτελέσουν αναπτυξιακό εφελτήριο για την ύπαιθρο. Αξίζει να σημειωθεί ότι για την ίδια περίοδο, ο Επίτροπος Γεωργίας Φιλ Χόγκαν θεωρεί ότι τελικά στην ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου θα συγκλίνουν πολύ περισσότεροι ευρωπαϊκοί πόροι.

Υπάρχει ένας άνεμος «αλλαγής από τα κάτω» στην ελληνική ύπαιθρο και στη φυτική και τη ζωική παραγωγή. Εκατοντάδες και χιλιάδες ανά προϊόν και κλάδο είναι οι νέοι -κυρίως- αγρότες, αλλά και όχι λίγοι από τους παλαιότερους, οι οποίοι, με κέφι και μεράκι, και με καινοτόμο επιχειρηματικό πνεύμα, αναζητούν επιστημονική στήριξη, διαφοροποιούν και αυξάνουν την παραγωγή τους, ενώ ανοίγουν δρόμο στις αγορές με σύγχρονους όρους μάρκετινγκ.

Δημιουργούνται και εδραιώνονται αγροτικές επιχειρήσεις απόλυτα σύγχρονες σε όλα τα αγροτικά προϊόντα, στα δημητριακά, στα κηπευτικά, σε δυναμικές δενδρώδεις καλλιέργειες, όπως το αμύγδαλο, το καρύδι κτλ. Γίνονται διαρκείς πειραματισμοί σε ανθεκτικότερες και ποιοτικότερες ποικιλίες σε «δεδομένα» προϊόντα, όπως οι φράουλες. Εταιρείες όπως η ARIVITA και η Korres έδωσαν αποφασιστική ώθηση στην καλλιέργεια αρωματικών και θεραπευτικών φυτών και βοτάνων. Στη μελισσοκομία κάθε χρόνο προστίθενται μονάδες υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών σε όλη την επικράτεια. Αντίστοιχη διαδρομή έχει η αμπελοκαλλιέργεια και η θαυμαστή ελληνική οиноποιία.

Υπάρχουν φάρμες με αγελάδες που θρέφονται με απολύτως βιολογικές ζωοτροφές και αναπτύσσονται ακούγοντας Μπαχ, Μότσαρτ και Βιβάλντι καθώς η κλασική μουσική είναι αποδεδειγμένα επιβλητική στην αποφυγή

παραγωγής τοξινών (Φάρμα των αδελφών Κουτσιώφτη στη θέση «Παπά Βρύση» στο Μακροχώρι Βέροιας). Ιδρύονται συνεχώς πρότυπες μονάδες αιγοπροβατοτροφίας και αναδεικνύονται πολλές, εξαιρετικές, μικρές και μεγάλες τυροκομικές μονάδες σε όλη την επικράτεια.

Δεν υπάρχει τομέας στη φυτική και ζωική παραγωγή στον οποίο να μη διαθέτουμε μονάδες-πρότυπα για τους υπόλοιπους παραγωγούς και μονάδες-διαφήμιση των προϊόντων και της χώρας στο εξωτερικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, οι όλο και συχνότερες βραβεύσεις ελληνικών ελαιόλαδων σε ευρωπαϊκές και διεθνείς εκθέσεις και διαγωνισμούς.

Μπορεί λοιπόν να είναι «αστικός μύθος» η επιστροφή στη γη, υπάρχει όμως μια νέα δημιουργική πραγματικότητα στην ελληνική ύπαιθρο, τόσο στη φυτική όσο και στη ζωική παραγωγή. Μια νέα πραγματικότητα στηριγμένη σε μια παλιά αλήθεια, ότι η κρίση φέρνει στην επιφάνεια αρετές, δυνατότητες, ικανότητες, τις οποίες η ευημερία με δανεικά είχε αδρανοποιήσει: καινοτομία, ανταγωνιστικότητα, εξωστρέφεια, ποιότητα, συνεργατικότητα.

Αποτελεί αυτή η αλλαγή πλειοψηφικό ρεύμα; Όχι ακόμα. Η τελική απάντηση θα δοθεί στην πράξη. Με κορυφαία δοκιμασία στο πεδίο της πράξης που θα κρίνει την επικράτηση ή τον μαρασμό των νέου τύπου συνεταιρισμών που αναπτύσσονται τα λίγα τελευταία χρόνια στην ελληνική ύπαιθρο. Γιατί χωρίς ισχυρούς συνεταιρισμούς η ελληνική γεωργία και κτηνοτροφία δεν έχουν μέλλον, όσο φιλότιμα κι εάν εργαστούν οι μεμονωμένοι αγρότες και κτηνοτρόφοι, ακόμα και αν «τρέχουν» τις αγροτικές επιχειρήσεις τους με τους καλύτερους όρους διαχείρισης. Επειδή, τελικά, όπως δείχνει η εμπειρία σε Ευρώπη και Αμερική, ισχυρός και ανταγωνιστικός πρωτογενής τομέας προϋποθέτει συνέργειες και δημιουργία οικονομιών κλίμακας. Την τελευταία εικοσιπενταετία, στη διάρκεια της οποίας είχαμε στην Ελλάδα τον μαρασμό και τον θάνατο των κρατικοδίαιτων συνεταιρισμών, στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ αναπτύχθηκαν είκοσι διαφορετικοί τύποι αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, οι οποίοι κυριάρχησαν στον κύκλο της παγκόσμιας αγροτικής οικονομίας, όπως ανέφερε ο Κ. Ηλιόπουλος.

Ωστόσο, για να γίνει κατανοητή η διαφορά κλίμακας, ας κάνουμε μια σύγκριση. Η μεγαλύτερη ελληνική συνεταιριστική επιχείρηση, η ΠΙΝΔΟΣ, έχει 500 μέλη και ελέγχει το 30% της συνολικής αγοράς πτηνοτροφικών προϊόντων στην Ελλάδα, με ετήσιο κύκλο εργασιών 200 εκατ. ευρώ. Μια «αντίστοιχη» για τα ευρωπαϊκά δεδομένα συνεταιριστική επιχείρηση, η Danish Agro, που ιδρύθηκε το 1901, έχει 10.500 αγρότες-μετόχους (στην ιστοσελίδα της τους ανεβάζει σε 12.000), απασχολεί 5.000 εργαζόμενους, έχει επεκτείνει την δραστηριότητα της σε 16 χώρες και σε έξι διαφορετικούς τομείς αγροτικής δραστηριότητας, και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών 24.1 δισ. δανέζικες κορώνες, δηλαδή πάνω από 3,2 δισ. ευρώ (2014). Κι αυτό σε μία χώρα με τον μισό πληθυσμό της Ελλάδας.

Είναι πρόσφατη η προειδοποίηση του Επιτρόπου Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης Φιλ Χόγκαν από το βήμα του 3ου Συνεδρίου που συνδιοργάνωσε η GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ με την ΠΑΣΕΓΕΣ τον Οκτώβρη του 2016 στην Αθήνα: «οι οργανώσεις παραγωγής στην Ελλάδα καλύπτουν μόνον το 14% του αγροτικού κλάδου. Πολύ χαμηλό σε σχέση με άλλα κράτη-μέλη. Δουλέψτε όλοι μαζί για να έχετε καλύτερη διαπραγματευτική δύναμη. Συνεργασία σημαίνει καλύτερη θέση και καλύτερο εισόδημα. Πιστεύω ότι χτίζοντας πάνω στα δυνατά σας σημεία, μπορείτε να δημιουργήσετε έναν ακόμα καλύτερο αγροτικό τομέα. Οι τουρίστες φεύγοντας από εδώ να βρίσκουν στα ράφια των χωρών τους τα προϊόντα σας. Εστιάστε στο branding και στην ποιότητα των προϊόντων...». Θυμίζουμε ότι αμέσως μετά το Συνέδριο και τις παροτρύνσεις του Ιρλανδού Επιτρόπου, απεβίωσε αιφνιδίως η ΠΑΣΕΓΕΣ, αυτοδιαλυόμενη.

Θεωρείται βέβαιο ότι η επόμενη προγραμματική περίοδος της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) θα υποστεί ριζικές μεταβολές κατεύθυνσης στις χρηματοδοτήσεις (και λόγω BREXIT) αλλά και στα περιεχόμενα (έμφαση στη γεωργία ακριβείας, στην αειφορία, το αποτύπωμα άνθρακα και νερού, στην αλλαγή υποδείγματος στις μεθόδους λίπανσης και φυτοπροστασίας κτλ). Τι σημαίνει αυτό το καθιστά σαφές η παρέμβαση του Ευρωπαϊού Επιτρόπου:

«Το πλαίσιο του μέλλοντος είναι:

Η ανάπτυξη της υπαίθρου πρέπει να είναι **BIG**.

B σημαίνει βιοποικιλότητα-βιοοικονομία.

I σημαίνει καινοτομία και επένδυση (Innovation-Investment).

G σημαίνει νέα γενιά (Generation) και πράσινη οικονομία (Green Economy).»

Φιλ Χόγκαν, Ευρωπαίος Επίτροπος Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης

Επιπλέον, ο Κώστας Ηλιόπουλος αποδομεί την κριτική που ασκείται στους συνεταιρισμούς, ότι τάχα είναι μια «αναποτελεσματική μορφή επιχείρησης» τονίζοντας ότι: «αυτή η “αναποτελεσματική” μορφή οργάνωσης καταφέρνει κάθε μέρα να μας πουλά μεγάλες ποσότητες από ΝΟΥΝΟΥ, βούτυρα LURPAK, χυμούς Welch’s και άλλα πολλά, των οποίων ο κατάλογος ολοένα και μακραίνει». Και τονίζει: «Διεθνώς, οι συνεταιρισμοί που καταφέρνουν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στις ζωές των μελών τους, είναι επιθετικές επιχειρήσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην είσπραξη όσο το δυνατόν μεγαλύτερου μεριδίου από τις υπεραξίες που δημιουργούνται κατά μήκος της αλυσίδας παραγωγής και εμπορίας τροφίμων. Μόνο που για την επίτευξη αυτού του στόχου απαιτούνται σημαντικές επενδύσεις από τους ίδιους τους παραγωγούς».

Σε μια μεθοδική αξιοποίηση των ευρωπαϊκών στατιστικών και του τόμου *“The impact of the 2013 CAP Reform on the Decoupled Payments Capitalization into Land Values”* των P. Ciaian, A. Kancs, M. Espinosa, ο επιστημονικός συνεργάτης του περιοδικού *Ύπαιθρος Χώρα*, Νίκος Λάππας υπενθυμίζει ορισμένες παραδοσιακές (αρνητικές) σταθερές της χώρας μας, όπως η ιστορικότητα του μικρού κλήρου (μέσος όρος 34 στρέμματα) και η επιμονή στη μικρή ιδιοκτησία (στη διάρκεια ενός αιώνα οι ιδιοκτησίες μειώθηκαν συγκριτικά ελάχιστα -από 840.000 σε 719.000). Στο ίδιο κείμενο σημειώνει και ενδιαφέρουσες μεταβολές τόσο στην ενοικίαση, όσο και στη συγκέντρωση γης που παρατηρείται στη χώρα μας¹¹.

Για να υπάρχει η πλήρης εικόνα ότι «το μέγεθος μετράει», η διαπίστωση του πρώην υφυπουργού Οικονομικών Πέτρου Δούκα είναι καταλυτική. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Πέτρου Δούκα και τις συγκρίσεις των επισήμων στοιχείων, η χώρα μας, αξιοποιώντας 37 εκατομμύρια στρέμματα αγροτικών καλλιεργειών αποκομίζει ετήσια παραγωγή αγροτικών προϊόντων ύψους 7 δισ. ευρώ. Την ίδια ώρα, η Ολλανδία, με 45 εκατομμύρια στρέμματα αγροτικών καλλιεργειών πετυχαίνει ετήσια παραγωγή αξίας 74 δισ. ευρώ, ενώ το Ισραήλ, με καλλιέργειες μόλις 5,8 εκατομμύρια στρέμματα, παράγει προϊόντα αξίας 7,5 δισ. ευρώ. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς αυτούς, οι Ολλανδοί πετυχαίνουν απόδοση περίπου 1.700 ευρώ ανά καλλιεργούμενο στρέμμα, οι Ισραηλινοί περίπου 1.300 ευρώ ανά στρέμμα και η Ελλάδα μόλις 190 ευρώ ανά στρέμμα.

Ο έμπειρος οικονομικός συντάκτης Γιάννης Παπαδογιάννης παραθέτει τους λόγους της μη αποδοτικής καλλιέργειας¹²: Πρώτος και βασικός, οι μικρές και πολυτεμαχισμένες εκτάσεις των μικρών κλήρων, που καθιστούν αδύνατη την ανάπτυξη αποδοτικών καλλιεργειών με σύγχρονες καλλιεργητικές μεθόδους. Δεύτερον, η ιδιαίτερα φτωχή εκπαίδευση της πλειοψηφίας των αγροτών, σε συνδυασμό με την έλλειψη σχεδιασμού από την Πολιτεία. Τρίτον, οι υπερβολικές και πολλές φορές άσκοπες επενδύσεις των αγροτών σε μηχανολογικό εξοπλισμό. Και σε όλα αυτά πρέπει να προστεθεί η επανάπαυση και η ανάπτυξη ανακλαστικών ήσσονος προσπάθειας σε προϊόντα προστατευμένα από τις επιδοτήσεις, καθώς και η έλλειψη πνεύματος επιχειρηματικότητας και –κατά μείζονα λόγο- η έλλειψη κουλτούρας συνεργατικότητας. Οι κρατικοδίαιτοι συνεταιρισμοί εμπέδωσαν, στην πραγματικότητα, τον ατομισμό του Έλληνα αγρότη.

11. Νίκος Λάππας, (2017), “Από το ΚΙΛΕΛΕΡ στη σημερινή συγκέντρωση”, *Ύπαιθρος Χώρα*, 3 Μαρτίου, σελ. 14.

12. Γιάννης Παπαδογιάννης (2017), “Ρώσοι και Ισραηλινοί αγοράζουν αγροτικές εκτάσεις”, *Agricola*, Τεύχ. 15, Φεβρουάριος, σελ. 14.

ΝΕΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

Οι συνεταιρισμοί που άλλαξαν πορεία

Είναι εύλογο το ερώτημα, αν θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί η κατάρρευση των συνεταιρισμών. Υπάρχουν ορισμένα παραδείγματα, συνεταιρισμών που διέγραψαν (και διατηρούν) θετική πορεία, παρ' όλο που αυτοϋπονομεύτηκαν στη διαδρομή, (παραδείγμα ο επιτυχής συνεταιρισμός στη Ράχη Πιερίας που διασπάστηκε στην πορεία). Παρόμοιες διασπάσεις με καταστροφικά, όμως, αποτελέσματα, καταγράφονται παντού στην Ελλάδα. Υπάρχουν κάποιοι (πολύ λίγοι) συνεταιρισμοί, επίσης, που επιβίωσαν χάρη στο αρχαιοελληνικό «ο τρώσας και ιάσεται», συνεταιρισμοί, δηλαδή, που σώθηκαν από τη μεταστροφή των ηγετικών τους στελεχών. Περίπτωση χαρακτηριστική η ΕΒΟΛ με τον Νικήτα Πρίντζο αλλά και η ΠΙΝΔΟΣ ή ο Συνεταιρισμός Καλαβρύτων. Στους δύο τελευταίους ένα ομαδικό πνεύμα συλλογικής δράσης της πλειοψηφίας των μελών συνδυάστηκε με την συμβολή ισχυρών συνεταιριστικών και πολιτικών στελεχών (Ευάγγελος Αργύρης στην ΠΙΝΔΟ, Αθανάσιος Παπαδόπουλος στα Καλάβρυτα) και όλοι αυτοί οι παράγοντες εναρμονίστηκαν με θετικά για τον συνεταιρισμό αποτελέσματα. Αλλά πρόκειται για εξαιρέσεις και όχι για τον κανόνα, γι' αυτό και δεν μπορούσε, τελικά, η χώρα να αποφύγει το «ντόμινο» της συνεταιριστικής κατάρρευσης. Ωστόσο αξίζει να δούμε πιο προσεκτικά αυτά τα επιμέρους παραδείγματα.

Δ1. ΑΣΠΟ

Στο όμορφο χωριό Ράχη της Πιερίας, κτισμένο σε μια ράχη ανάμεσα στον Δυτικό Όλυμπο και τα Πιέρια όρη, εδώ και πάνω από σαράντα χρόνια εξελίσσεται μια ιστορία προκοπής και νοικοκυροσύνης η οποία, αν αποτελούσε πρότυπο για όλη την ελληνική ύπαιθρο τις ίδιες δεκαετίες, η οικονομική, κοινωνική και πολιτική εξέλιξη της πατρίδας μας θα ήταν σαφώς διαφορετική και πολύ καλύτερη. Εδώ εισέρρευσαν υψηλές κοινοτικές χρηματοδοτήσεις. Αλλά ούτε δραχμή παλαιότερα, ούτε ευρώ αργότερα δεν σπαταλήθηκε σε ατομική κατανάλωση. Ούτε πολυτελή αυτοκίνητα, ούτε αστικά ακίνητα, ούτε «μαγικές βραδιές και ονειρεμένες» στα νυκτομάγαζα της Κατερίνης, της Λάρισας και της Θεσσαλονίκης. Οι χρηματοδοτήσεις έγιναν αναπτυξιακός μοχλός και επενδύσεις στην καινοτομία.

Οι κάτοικοι του χωριού, διωγμένοι από την Ήπειρο από τους κατασπλιάδες, έφεραν μαζί τους την εργατικότητα, την ομαδικότητα, τη σεμνότητα και το πείσμα της ηπειρώτικης παράδοσης. Εγκαταστάθηκαν στην περιοχή με ιδιαίτερα δυσμενείς όρους. Ο μέσος κλήρος ήταν τα 8 και 10 στρέμματα, ενώ, κατά παράξενο τρόπο για την περιοχή, υπήρχε έλλειψη νερού, ώστε να αποθαρρύνονται οι ποτιστικές καλλιέργειες. Έτσι ο καπνός έγινε για δεκαετίες -μαζί με τη φτώχεια- σχεδόν μονοκαλλιέργεια των κατοίκων.

Από το 1974 ο παπάς του χωριού, ο παπά-Γιώργης Ντούρος, ένας κληρικός με φυσικό ηγετικό χάρισμα, ξεκινά τον αγώνα να αλλάξει η μοίρα του χωριού και των κατοίκων του. Το κλίμα της μεταπολίτευσης τον βοηθά. Η κοινωνία του χωριού συσπειρώνεται, τοπικοί βουλευτές και πολιτικά κόμματα υποστηρίζουν τους στόχους του αλλά, κυρίως, έρχεται ως ισχυρός αρωγός το κράτος. Η Διεύθυνση Εγγείων Βελτιώσεων της Νομαρχίας καταρτίζει το σχέδιο μεταφοράς των υδάτων. Το έργο εντάσσεται στη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων το 1975, και πραγματοποιείται με μεθοδικότητα, συνέπεια και αποτελεσματικότητα.

Μόλις το έργο της ύδρευσης ολοκληρώνεται, ο έμπειρος γεωπόνος και διευθυντής της Διεύθυνσης Γεωργίας Γ. Μιχόπουλος προτείνει στον παπά-Γιώργη και στην ομάδα παραγωγών που είχε συγκροτηθεί, να δοκιμάσουν σε 400 ακαλλιέργητα και διαμφισβητούμενα κοινοτικά στρέμματα να φυτεύσουν κερασιές. Σύμφωνα με τη μελέτη Μιχόπουλου, το έδαφος και

το μικροκλίμα της περιοχής έδειχνε ιδανικό για την καλλιέργεια ποιοτικού κερασιού. Η ομάδα παραγωγών πείθεται και το 1978-79 τα 400 στρέμματα γίνονται η απαρχή των λαμπρών κερασώνων που σήμερα ανθοφορούν στην ευρύτερη περιοχή μεταξύ Δυτικού Ολύμπου και Πιερίων.

Το 1989-90, η ως τότε ενιαία ομάδα παραγωγών, διασπάται σε δύο Συνεταιρισμούς: το 1991 ιδρύθηκε επίσημα ο Αγροτικός Συνεταιρισμός ειδικού σκοπού, κοινής γεωργικής εκμετάλλευσης Άγιος Λουκάς και ο ΑΣΠΟ (Αγροτικός Συνεταιρισμός Παραγωγών Οπωροκηπευτικών Ράχης). Η ύπαρξη και η δράση αυτών των Συνεταιρισμών, παρά τη μεταξύ τους διαφορά μεγεθών, υπήρξε θετικά καταλυτική όχι μόνον για την κοινότητα της Ράχης, αλλά για την ευρύτερη περιοχή και τα γειτονικά χωριά, τα οποία ζωογονούνται οικονομικά, μετέχοντας στον κύκλο εργασιών των δύο συνεταιρισμών.

Ας ξεκινήσουμε από τον Άγιο Λουκά, που έχει σήμερα Πρόεδρο τον Δημήτρη Ντούρο, γιο του περίφημου παπά-Γιώργη Ντούρου. Ο Δημήτρης Ντούρος είναι 51 ετών, καθηγητής Μέσης Εκπαίδευσης, θεολόγος και αντιδήμαρχος στον Δήμο Κατερίνης. (Αξίζει να σημειωθεί, ότι Πρόεδρος του ΑΣΠΟ είναι ο εν ενεργεία δάσκαλος Κώστας Μπίνιαν, 53 ετών. Οι αναγνώστες αυτής της έρευνας σωστά διαισθάνονται, ότι, όπως στον Λούκυ Λούκ, οι Ο' Τίμινς και Ο' Χάρα, έχουν περισσότερα κοινά σημεία, από όσα δείχνουν να τους χωρίζουν...).

Το 1994-95, με συνεχή φύτευση νέων κερασώνων από τα μέλη του, ο συνεταιρισμός Άγιος Λουκάς αξιοποιεί το κοινοτικό πρόγραμμα LEADER 1 και χρηματοδοτείται η κατασκευή μονάδας διαλογητηρίου και ψυγείων. Το 2007 αναγνωρίστηκε ως Ομάδα Παραγωγών με 270 μέλη (σήμερα έχει φτάσει τα 300), με σκοπό να υλοποιήσει τετραετές επενδυτικό αναπτυξιακό σχέδιο ύψους 3.700.000 ευρώ.

Η επένδυση ολοκληρώθηκε, επεκτάθηκαν οι εγκαταστάσεις, εκσυγχρονίστηκαν οι ψυκτικοί θάλαμοι, ενώ εγκαταστάθηκε μια πρότυπη γραμμή συσκευασίας με συνδυασμό μηχανικού και ηλεκτρονικού «καλιμπραρίσματος» των κερασιών κατά μέγεθος και χρώμα. Αυτή η εγκατάσταση θεωρείται –σήμερα- μοναδική στην Ευρώπη.

Η Διοίκηση και τα μέλη του Αγίου Λουκά, αντιλαμβάνονται τον συνεταιρισμό τους ως επιχείρηση. Είναι εξωστρεφείς και ανταγωνιστικοί. Εξάγουν τα προϊόντα τους σε δώδεκα χώρες, και ενθουσιάζονται όταν από τη Γερμανία, την Ολλανδία, το Βέλγιο, τη Σουηδία, τους ενημερώνουν ότι «για άλλη μια φορά» το κεράσι τους ήταν καλύτερο από το ισπανικό ή το ιταλικό. Αλλά, δεν αρκούνται σε αυτό. Επειδή ακριβώς νιώθουν επιχειρηματίες, δεν θέλουν να εξαρτώνται από ένα μόνον προϊόν, όπως τονίζει ο Δημήτρης Ντούρος. Σταδιακά ενθάρρυναν, πέρα από τα κεράσια (που διακινούνται Μάιο, Ιούνιο και λίγο τον Ιούλιο) την παραγωγή βερίκοκων, που συνοδεύουν στις εξαγωγές τα κεράσια από τα τέλη Ιουνίου και τον Ιούλιο. Για

να κατανοηθεί ο υψηλός επαγγελματισμός του συνεταιρισμού, έγινε ειδική έρευνα και επιλογή της ποικιλίας των βερίκοκων που ωριμάζουν αυτούς τους μήνες. Τον Αύγουστο προστίθενται τα μήλα, παρέα με τα βερίκοκα, και τον Σεπτέμβρη τα ακτινίδια.

Για να ληφθούν αυτές οι αποφάσεις, η Διοίκηση του Συνεταιρισμού συνεργάζεται με την Γεωπονική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου και το ΤΕΙ Φυτικής Παραγωγής Θεσσαλονίκης, ενώ οι ενημερωτικές συναντήσεις των παραγωγών και οι εκπαιδεύσεις είναι τακτικές και συνεχείς.

Έτσι, η γραμμή παραγωγής στο συσκευαστήριο λειτουργεί αδιάσπαστα για περισσότερα προϊόντα, και για περισσότερό διάστημα. Τα 300 μέλη του συνεταιρισμού προέρχονται όχι μόνο από την Ράχη αλλά και από γειτονικά χωριά, τον Λόφο, την Μηλιά, τον Άγιο Δημήτριο, το Ελατοχώρι κτλ. Το εποχιακό προσωπικό -70 εργαζόμενοι- στο συσκευαστήριο, επιδιώκεται να είναι σύζυγοι και παιδιά των μελών του συνεταιρισμού.

Ο ετήσιος κύκλος εργασιών φτάνει τα 2 εκατ. ευρώ, και, εκτός από τον μόνιμο γεωπόνο και τη μια γραμματέα, κανένας άλλος και κανένα μέλος της διοίκησης δεν λαμβάνει οποιουδήποτε είδους αμοιβή. Ο συνεταιρισμός είναι απαλλαγμένος βαρών έναντι τρίτων και ο Δημήτρης Ντούρος είναι κατηγορηματικός: *«Δεν θέλουμε εμπλοκή κανενός, κόμματος, κυβέρνησης ή κράτους στη λειτουργία των συνεταιρισμών. Η εξάρτηση των συνεταιρισμών από το κράτος και τα κόμματα είναι η αιτία της απαξίωσης και της αναξιοπιστίας τους. Οι συνεταιρισμοί είναι συλλογικές επιχειρήσεις των μελών τους και δεν χρειάζονται καμιά κηδεμόνευση από κανέναν».*

Μιλώντας με τον πρόεδρο του ΑΣΠΟ Κώστα Μπίνια εντυπωσιάζεσαι από την ταυτότητα απόψεων με τον Δημήτρη Ντούρο στα ουσιώδη. Προέρχονται από διαφορετική κομματική ένταξη. Και είναι σαφές ότι η κομματική αντιπαράθεση ήταν μια από τις αιτίες που χώρισαν οι δρόμοι των δύο συνεταιρισμών πριν από 26 χρόνια. Αλλά μιλώντας σήμερα μαζί τους, ανακαλύπτεις πως ούτε για τον έναν ούτε για τον άλλον η κομματική ένταξη παίζει οποιουδήποτε ρόλο στις επιλογές των συνεταιριστικών πρακτικών.

Επίσης οι κώδικες αξιών είναι κοινοί. Ο Κώστας Μπίνιας θεωρεί ότι τελικά τα κόμματα και το κράτος μόνον έβλαψαν του συνεταιρισμούς με τις απόπειρες χειραγώγησης είτε μέσω της πολιτικής διεύθυνσης, είτε με τη νομοθεσία. Και για τον ΑΣΠΟ, ο συνεταιρισμός είναι μια συλλογική επιχείρηση που πρέπει να δρα με ανταγωνιστικά κριτήρια στην αγορά. Ενστερνίζεται την καινοτομία και έχει διαρκή επενδυτικά σχέδια. Τώρα προγραμματίζει το νέο συσκευαστήριο, που θα είναι «το πιο σύγχρονο στην Ελλάδα». Τα 65 μέλη του συνεταιρισμού είναι κυρίως από τη Ράχη, αλλά επιδιώκεται συνεργασία με δύο μικρούς συνεταιρισμούς γειτονικών χωριών, ενώ και εδώ υπάρχει διαφοροποίηση παραγωγής (κεράσια και βερίκοκα), επίμονος ποιοτικός έλεγχος και εξαγωγικός προσανατολισμός.

Ο ΑΣΠΟ έχει ετήσιο κύκλο εργασιών 600.000 ευρώ και απασχολεί 40 εποχιακούς εργαζόμενους για τρείς μήνες στο συσκευαστήριο. Υπάρχει και μια πραγματική διαφορά από τον Άγιο Λουκά. Ο ΑΣΠΟ αναλαμβάνει και «φασόν» για ιδιώτες στο συσκευαστήριο του, μια δραστηριότητα που αποφέρει τζίρο 2,5 εκατ. ευρώ.

Δεν μπόρεσα να συναντηθώ ταυτοχρόνως με τους δύο Προέδρους. Μιλώντας με τον καθένα χωριστά, όμως, μου έκανε εντύπωση η προσοχή και η απόσταση από κάθε αρνητικό χαρακτηρισμό ή υπονοούμενο του ενός για τον άλλον. Μου ήταν –και ακόμα είναι– πραγματικά δύσκολο να ερμηνεύσω την ύπαρξη δύο τόσο όμοιων συνεταιρισμών, σε έναν τόσο στενά προσδιορισμένο γεωγραφικά και κοινωνικά χώρο. Ο μεν Δημήτρης Ντούρος επιμένει ότι η πρόσκληση για συγχώνευση είναι πάντα ανοιχτή. Ο Κώστας Μπίνιας θεωρεί ότι υπάρχει πολλή προσχηματικότητα στην κίνηση και επισημαίνει ότι «ίσως» αυτή «η ευγενής άμιλλα» να είναι τελικά προς το συμφέρον των δύο συνεταιρισμών και των μελών τους. Όταν ανάφερα και στους δύο το παράδειγμα της Δανίας (και του μεγαλύτερου τμήματος της Ευρώπης, όπου ανθούν οι συνεταιρισμοί κλίμακας), υπήρξε μια αμηχανία στη συζήτηση. Είχα, τελικά, την αίσθηση, ότι, απλώς, στους υπέροχους κερασώνες της Ράχης διάβαινε μια παλιά γνώριμη από τη μεγάλη ποίηση του Διονυσίου Σολωμού, «που βαστάει ένα σκήπτρο η δολερή».

Αποτέλεσμα, πάντως, της ύπαρξης αυτών των δύο υγιών συνεταιρισμών είναι η ευημερία της Ράχης και η αντιστροφή όλων των κακοδαιμονιών της ελληνικής υπαίθρου. Από το δημογραφικό και την αστυφιλία (η Ράχη «κρατάει» και αυξάνει τον πληθυσμό της στις δύο τελευταίες απογραφές) ως την ποιότητα της ζωής στο χωριό. Υπάρχει ο δραστήριος Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων «Τα Πάτρια», η θεατρική ομάδα «Θέατρο Ράχης» και χορευτικό συγκρότημα. Ο Αθλητικός Σύλλογος «ΑΠΟΛΛΩΝ» διαθέτει και ποδοσφαιρική ομάδα, που μετέχει στο τοπικό πρωτάθλημα Πιερίας.

Με λίγα λόγια, και αν αντιμετωπιστεί η εθνική παράδοση της δικόνοιας, η Ράχη Πιερίας προσφέρει τον πυρήνα ενός εθνικού αναπτυξιακού υποδείγματος στον πρωτογενή τομέα, σε επίπεδο μικρού οικισμού.

Δ2. ΕΒΟΛ

Το 2003, η ιστορική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Βόλου (έτος ίδρυσης 1926) και το σπουδαιότερο παιδί της, η συνεταιριστική γαλακτοβιομηχανία ΕΒΟΛ, είχαν ήδη βρεθεί στο χείλος της χρεοκοπίας. Όμως εκείνη τη χρονιά τα μέλη τριών συνεταιρισμών, των οποίων τα συμφέροντα εκφράζονταν κυρίως από το γαλακτοκομικό σκέλος, συγχωνεύτηκαν και εξέλεξαν Πρόεδρο τον Νικήτα Πρίντζο, που αδιάλειπτα έκτοτε κρατά το τιμόνι της ΕΒΟΛ. Στις 14 Ιουνίου 2017, η επαναληπτική Γενική Συνέλευση των μελών ενέκρινε την οικονομική χρήση 2016 με θετικές ψήφους 111 επί 112 παρόντων. Μία (αρ. 1) ψήφος ήταν λευκή. Είναι, πράγματι, «ενός ανδρός αρχή», αλλά υπάρχουν λόγοι για τούτο.

Το 2003 ήταν πεποίθηση όλων στον Βόλο ότι η είσοδος του Νικήτα Πρίντζου στον συνεταιρισμό συνδεόταν με την ενίσχυση της τοπικής πολιτικής παράδοσης της οικογένειας. Ενεργό στέλεχος της ΝΔ ο ίδιος, αλλά και ο αδελφός του Κώστας, πρώην βουλευτής με τη ΝΔ, που ακολούθησε τον Κωστή Στεφανόπουλο στη ΔΗΑΝΑ. Όλοι, από όλα τα κόμματα, προσπαθούσαν να ανικνεύσουν «πού το πάει» ο Πρίντζος. Ο Πρίντζος τους διέψευσε. «Το πήγε», τελικά, συνεταιριστικά. Διύθυνε τον συνεταιρισμό σαν επιχείρηση. Και αντί τα κόμματα να χρησιμοποιήσουν τον συνεταιρισμό, χρησιμοποίησε εκείνος τα κόμματα για να βοηθήσουν τον συνεταιρισμό. Μπορεί να ανήκε στη ΝΔ, αλλά, πριν απ' όλα, ήταν άνθρωπος της αγοράς. Ήταν ιδιοκτήτης μεγάλης κτηνοτροφικής μονάδας ο ίδιος, με σφαγείο και εκτεταμένο δίκτυο διανομής. Όταν ανέλαβε, ο συνεταιρισμός είχε μη συνεπώς εξυπηρετούμενο δανεισμό 2,5 εκατ. ευρώ μόνον από την Αγροτική, ενώ υπήρχαν επιβαρύνσεις και σε άλλες Τράπεζες και χρέη σε ιδιώτες προμηθευτές.

Σήμερα, απομένουν να εξοφληθούν οι τελευταίες 400.000 στην Αγροτική. Όλες οι άλλες υποχρεώσεις είναι από καιρό εξοφλημένες. Τα τελευταία δέκα χρόνια ο συνεταιρισμός αυξάνει σταθερά τον τζίρο και τα κέρδη του. Ο κύκλος εργασιών, από 5 εκατ. ευρώ το 2006, ανήλθε σε 17 εκατ. ευρώ το 2016 και τα καθαρά κέρδη σε 1.250.000 ευρώ, αφού δόθηκαν άλλα 700.000 για κοινωνικό έργο. Η πρόβλεψη είναι πως το 2017 ο κύκλος εργασιών θα ανέλθει στα 20 εκατ. ευρώ. Χαρακτηριστικά, το 2003 η ΕΒΟΛ είχε 15 κωδικούς προϊόντων. Τώρα έχει 58 κωδικούς, εισάγοντας στην παραγωγή διαρκώς νέα προϊόντα και διευρύνοντας τα δίκτυα διανομής.

Στη διάρκεια του ρεπορτάζ ακούσαμε τη χαμηλότονη κριτική, ότι «ο Πρίντζος ευνοήθηκε από την Αγροτική στη ρύθμιση του δανείου από τη ΝΔ». Ακούσαμε επίσης ότι ευνοήθηκε και πάλι, αλλά από τον Ευ. Βενιζέλο αυτή τη φορά, το 2011 -αλλά η φερόμενη ως εύνοια ήταν η ίση μεταχείριση της ΕΒΟΛ (η συμπερίληψη της σε ρύθμιση από την οποία είχε αποκλειστεί και που ευνοούσε τον ανταγωνισμό). Αν κανείς έχει την εικόνα των «φεσιών» των 3,5 δισ. ευρώ προς την Αγροτική από τους χρεοκοπημένους συνεταιρισμούς, δυσκολεύεται να παρακολουθήσει την κριτική, ότι «έγινε χάρη» σε κάποιον, που αποπληρώνει και τους τόκους και το κεφάλαιο του δανείου.

Η ουσία είναι, ότι, οι μετέπειτα επιλογές αποδεικνύουν την αλήθεια των λεγομένων της διοίκησης Πρίντζου: *«Δεν θέλουμε ευνοϊκό δανεισμό ή ρυθμίσεις από το κράτος. Ο συνεταιρισμός μας είναι μια ανταγωνιστική επιχείρηση στην αγορά. Δεν περιμένουμε διευκόλυνση ή χάρη από κανέναν. Θέλουμε το κράτος να διασφαλίζει διαυγείς και σαφείς κανόνες στην αγορά, στη φορολόγηση και στην αντιμετώπιση της "μαύρης οικονομίας" που τσακίζει τους συνεταιρισμούς».*

Πράγματι, η μεγάλη επένδυση των 6,5 εκατ. ευρώ για τη νέα γαλακτοκομική μονάδα, καλύφθηκε κατά 40% από κοινοτική χρηματοδότηση (Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης «Αλέξανδρος Μπαλτατζής») και τα υπόλοιπα είναι ίδια κεφάλαια του Συνεταιρισμού. Δεν υπήρξε νέος δανεισμός. Ο συνεταιρισμός έχει ένα εκτεταμένο κοινωνικό πρόγραμμα και απασχολεί 137 εργαζόμενους στη γαλακτοβιομηχανία, στους οποίους κάθε χρόνο διανέμεται μπόνους.

Από την άλλη μεριά, όμως, ο συνεταιρισμός είναι δύο ταχυτήτων. Θεωρητικά έχει 240 μέλη (με οικογενειακή μερίδα). Είναι πρωτοβάθμιος συνεταιρισμός και οι 240 είναι αυτοί που απογράφηκαν για το Εθνικό Μητρώο, στη θέση των υποτιθέμενων εκατοντάδων και χιλιάδων μελών των προηγούμενων συνεταιρισμών. Τα μέλη για τα οποία υπάρχουν αυστηροί κανόνες και διαθέτουν το 100% της παραγωγής τους στον συνεταιρισμό είναι οι γαλακτοπαραγωγοί. Αντίθετα, οι παραγωγοί σιτηρών, οπωροκηπευτικών κτλ., έχουν πιο χαλαρή αντιμετώπιση και -κατά κάποιο τρόπο- πιο πατερναλιστική. Έχουν δικαίωμα να εμπορεύονται την εσοδεία τους, ενώ ο συνεταιρισμός δίνει ένα είδος μπόνους αύξησης της τιμής (και στους γαλακτοτρόφους και στους καλλιεργητές). Μεγάλη σταθερότητα στη λειτουργία του συνεταιρισμού προσδίδει η συμμετοχή του στο πρόγραμμα της συμβολιακής γεωργίας.

Η αλήθεια είναι, ότι υπάρχει ένα «παλαιομοδίτικο» στοιχείο στην όλη ατμόσφαιρα, και δεν ευθύνεται γι' αυτό η σαρακατσάνικη αμεσότητα του Νικήτα Πρίντζου. Υπάρχει ένας σαφώς προικισμένος ηγέτης, που οδηγεί με επιτυχία, αλλά δεν είναι ορατή -προς το παρόν, τουλάχιστον- η αναγκαία συλλογικότητα που θα διασφάλιζε τον συνεταιρισμό και το σημερινό επίπεδο αποτελεσματικότητας που παρουσιάζει, εάν, τυχόν, ο Πρόεδρος αποχωρούσε.

Ωστόσο, ως απάντηση στο ερώτημα, αν μπορούσαν να σωθούν οι συνεταιρισμοί, το παράδειγμα της ΕΒΟΛ δεν οδηγεί αβίαστα στο «ΝΑΙ». Είναι περισσότερο ένα προσωπικό στοίχημα -που κερδήθηκε επάξια- και λιγότερο ένα συλλογικό επίτευγμα που φυσικά δεν μειώνει καθόλου την αξία του και τη συμβολή όσων το πραγματοποίησαν.

Δ3. Αγροτικός Γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός Καλαβρύτων

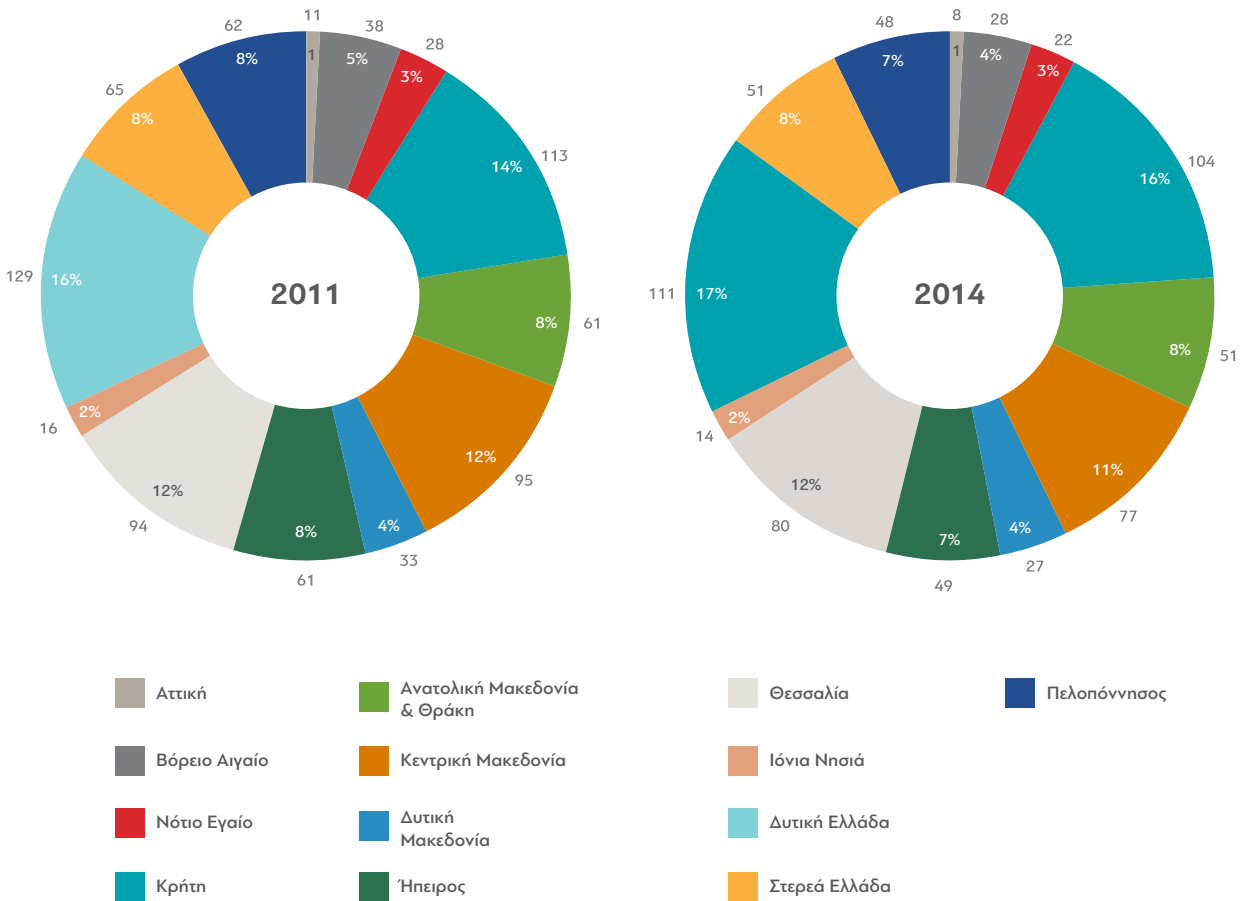

Η περίπτωση του «Αγροτικού Γαλακτοκομικού Συνεταιρισμού Καλαβρύτων» είναι πράγματι ιδιαίτερη. Αποτελεί μια κατηγορία καθαυτή. Είναι συνεταιρισμός με συνείδηση συλλογικότητας και εμποδωμένη αίσθηση κοινής επιχειρηματικότητας, αλληλεγγύης και ελέγχου ανάμεσα στα μέλη. Είναι υπόδειγμα επιτυχίας στη λειτουργία, στην ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, στην οικονομική ευρωστία. Είναι μάλιστα η γέφυρα ανάμεσα στους παλιού τύπου συνεταιρισμούς και τους συνεταιρισμούς νέας γενιάς, καθώς είναι ο πρώτος συνεταιρισμός που ταύτισε την ανάπτυξή του με την αγορά και μια πρωτότυπη «συμβολαιακή» σχέση με τον ιδιωτικό τομέα. Όλα τα προϊόντα του συνεταιρισμού, οι έξι επιπλέον «ετικέτες» πέραν της κλασικής «φέτας Καλαβρύτων», πωλούνται αποκλειστικά από την αλυσίδα σούπερ-μάρκετ Σκλαβενίτης.

Είναι ένας παλιός συνεταιρισμός – υπάρχει από το 1963. Το εργοστάσιο φέτας ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1974, και, έκτοτε, παρουσιάζει μια σταθερή ανοδική πορεία, λειτουργική αλλά και οικονομική. Ο τζίρος το 2015 ήταν 25 εκατ. ευρώ και τα κέρδη προ φόρων 2,9 εκατ. ευρώ. Από το 1982 ως το 2011 εντάχθηκε σε πέντε αναπτυξιακά και επενδυτικά προγράμματα με ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, τραπεζικό δανεισμό αλλά και συνεχή επανεπένδυση ιδίων διαθέσιμων κεφαλαίων για τον εκσυγχρονισμό της γαλακτοκομικής μονάδας και την ανάπτυξη της ζώνης γάλακτος της ευρύτερης περιοχής των Καλαβρύτων.

Συγκεντρώνει αιγοπρόβειο γάλα με ιδιόκτητο στόλο ισόθερμων βυτίων γάλακτος από τουλάχιστον 1.100 κτηνοτροφικές μονάδες παραγωγών, εκ των οποίων 510 είναι μέλη του συνεταιρισμού και οι υπόλοιποι συμβεβλημένοι παραγωγοί από τα Καλάβρυτα, την ορεινή Αχαΐα, Αρκαδία και Ηλεία.

Γράφημα 3. Περιφερειακή Κατανομή Αξίας Αιγοπροβατοτροφίας 2011-2014
 (εκατομμύρια ευρώ και ποσοστιαία σύνθεση %)

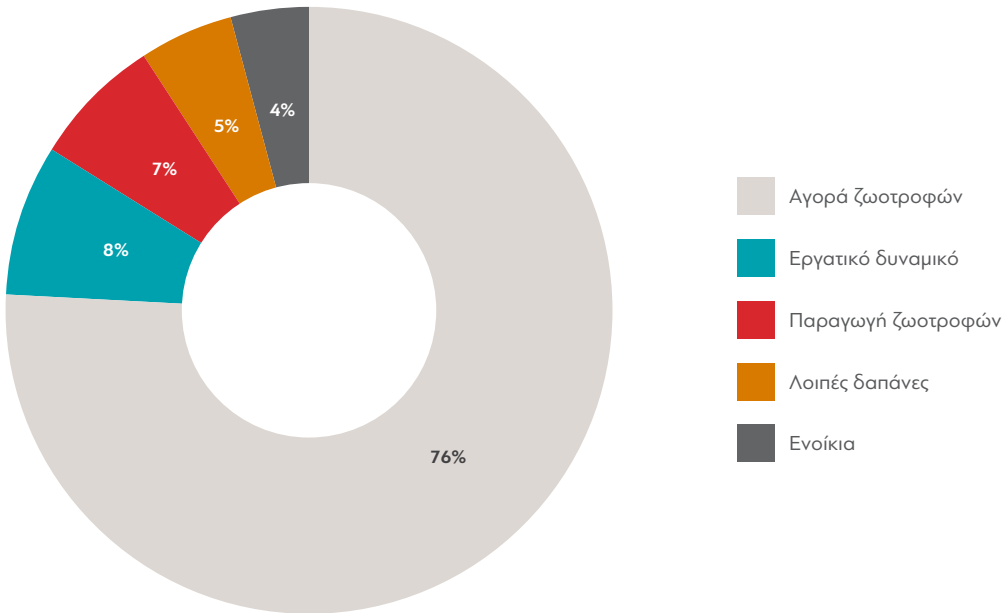

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων Εθνικών Λογαριασμών Της Ελλάδας - Περιοδικό Ύψαιθρος Χώρα, Αρ. Φύλλου 57 , 2/12/2016

Ο Θανάσης Παπαδόπουλος είναι από τον Μάιο του 2016 Γενικός Διευθυντής του συνεταιρισμού. Υπήρξε, όμως, από τα βασικότερα στελέχη του επί δεκαετίες, Γενικός Διευθυντής και παλαιότερα. Διετέλεσε επίσης Δήμαρχος Καλαβρύτων και βουλευτής του ΠαΣοΚ. Έτσι ώστε, να μπορεί να τεθεί το εύλογο ερώτημα: πώς συμβιβάζεται η επιτυχία ενός συνεταιρισμού, που έχει ως προϋπόθεση την ανεξαρτησία από τα κόμματα, με τον ηγετικό ρόλο ενός τόσο σημαντικού τοπικού κομματικού στελέχους; Αφήνουμε την απάντηση στον ίδιο τον Θανάση Παπαδόπουλο: «Τον πρώτο καιρό, που οι εκλογές για την Διοίκηση γίνονταν κάθε τρία χρόνια και ήμουν Γενικός Διευθυντής, είχαμε μεγάλη κομματική ανάμειξη. Γινόταν μάχη, στην οποία μετείχα και εγώ. Φτάναμε στο σημείο να λέμε ,το γάλα που παίρνω από σένα είναι “πράσινο” και από τον άλλο είναι “μπλέ” ή “κόκκινο». Είχαμε εξωτερική παρέμβαση από τα κόμματα, που προσπαθούσαν να προωθήσουν στη διοίκηση ανθρώπους όχι τόσο για τις ικανότητές τους, όσο για την κομματική τους αφοσίωση. Και το λέω αυτό για όλα τα κόμματα –και φυσικά το δικό μου. Μεγάλωνε, όμως, σταθερά η

απόσταση ανάμεσα στις ανάγκες του συνεταιρισμού και στις αντιλήψεις των κομματικά κατευθυνόμενων στελεχών. Υπήρχαν περιπτώσεις που συζητούσαν άλλα αντ' άλλων, και αντί να ασχοληθούν με τα θέματα της ημερήσιας διάταξης συγκρούονταν για το δίκαιο του ενός ή του άλλου (κόμματος εννοείται). Εγώ προερχόμουν από τον ιδιωτικό τομέα. Πριν γυρίσω στα Καλάβρυτα, είχα μακρά θητεία σε διευθυντικές θέσεις στην Cosmocar και θεωρούσα αυτονόητες τις αρχές του σύγχρονου μανάτζμεντ. Από την άλλη μεριά, παρακολουθούσα την ευρωπαϊκή πρακτική στους συνεταιρισμούς και, κυρίως, τις κατευθύνσεις της ΚΑΠ. Είδα ότι υπάρχει στροφή από την στήριξη της τιμής προϊόντων στην ανταγωνιστικότητα και την ποιοτική παραγωγή. Ένωθα ότι αυτοί οι προβληματισμοί δεν βοηθούνται από τα κομματικά κονταροχτυπήματα. Στις αρχές του '90, μιλώντας ανάμεσα μας μια νέα γενιά, από όλες τις πολιτικές προελεύσεις, συνεννοηθήκαμε και συμφωνήσαμε ότι «δεν πάει άλλο». Είπαμε ότι αυτό το πράγμα πρέπει να σταματήσει, αλλιώς όλα αυτά θα βουλιάξουν τον συνεταιρισμό. Ο συνεταιρισμός πρέπει να κινείται με τις δικές του δυνάμεις, για τις δικές του ανάγκες, με τους δικούς του ανθρώπους. Πρότεινα –και έγινε δεκτό– ότι δεν μπορεί να αναμειγνύονται στη διοίκηση άνθρωποι που δεν δίνουν καν τα προϊόντα τους στην Ένωση και δεν ασχολούνται καθημερινά με τα θέματα της. Αποφασίσαμε ότι και τα επτά μέλη της διοίκησης και τα τρία μέλη του εποπτικού θα είναι ενεργά μέλη, κτηνοτρόφοι και, όσο είναι δυνατό, χωρίς εξάρτηση από την κομματική τους ένταξη. Να ανήκουν φυσικά σε όποιο κόμμα θέλουν, (αυτό είναι και δημοκρατική υποχρέωση του πολίτη), αλλά να αφήνουν το κόμμα τους έξω από την πόρτα του συνεταιρισμού. Το πάλεψα πριν απ' όλα εγώ ο ίδιος, με τον εαυτό μου, όπως και όλα τα στελέχη που ξεκινήσαμε μαζί αυτή την προσπάθεια. Και το πετύχαμε. Ο συνεταιρισμός διοικείται έκτοτε από τους παραγωγούς, και μάλιστα από τους καλύτερους που έχουμε, και νέα παιδιά, με νέα αντίληψη και καλή υποστήριξη. Και αυτό έγινε δυνατό επειδή, όταν πήραμε αυτή την απόφαση και αρχίσαμε να γυρνάμε μία μία κάθε μονάδα, διαπιστώσαμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παραγωγών όχι απλώς συμφωνούσε, αλλά δέχτηκε με ανακούφιση την απόφαση να μην αφήσουμε τα κόμματα να επηρεάζουν τη ζωή και τις αποφάσεις του συνεταιρισμού». Και συμπληρώνει ο Θανάσης Παπαδόπουλος: «Την ίδια σχέση κρατήσαμε απέναντι στο κράτος. Στον συνεταιρισμό αυτό δεν ρυθμίστηκε, ούτε χαρίστηκε, ούτε μια δραχμή, ούτε ένα ευρώ. Πήραμε πολλά δάνεια, βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα, κάναμε σωστές επενδύσεις και τα εξοφλήσαμε όλα στην ώρα τους, με τους τόκους τους. Σήμερα η Ένωση Καλαβρύτων δεν χρωστάει σε κανέναν. Έτσι δίνουμε δουλειά στα 25 άτομα μόνιμο προσωπικό (οι 11 πανεπιστημιακής εκπαίδευσης) και στα 70 με 80 άτομα που απασχολούνται το εποχιακό εξάμηνο του κύκλου του αιγοπρόβειου γάλακτος. Έτσι μπορούμε να επεκτεινόμαστε διαρκώς. Και τώρα σχεδιάζουμε την εξαγωγική μας επέκταση στις ΗΠΑ».

Γράφημα 4. Κατανομή Δαπανών Αιγοπροβατοτροφικών Εκμεταλεύσεων

Πηγή: Farm Accountancy Data Network - Περιοδικό Επί Γης, Τεύχος Νο 04, Καλοκαίρι 2015.

Με απλά λόγια, αν είχαν αντιδράσει έγκαιρα και με παρόμοιο τρόπο οι συνεταιρισμοί ανά την Ελλάδα, δεν θα είχαν καταλήξει σήμερα στη χρεοκοπία και στην εκκαθάριση. Όμως η εξαίρεση υπάρχει, για να θυμίζει την αναπόδραστη δύναμη του κανόνα¹³.

13. Μπορείτε να διαβάσετε περισσότερα για το πνεύμα και το κλίμα του Συνεταιρισμού Καλαβρύτων στις συνεντεύξεις με τα μέλη και τους εργαζόμενους, στο παράρτημα της έρευνας.

ΝΕΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

Οι νέου τύπου συνεταιρισμοί

Στην περίφημη ομιλία του στην Πνύκα στις 8 Οκτωβρίου 1838, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, δίνει μια έξοχη περιγραφή του πνευματικού και ηθικού κλίματος που διαμορφώνει τις μεγάλες κοινωνικές και πολιτικές ανατροπές: «Όταν αποφασίσαμε να κάμωμεν την Επανάσταση (...) ως μια βροχή έπεσε σε όλους μας η επιθυμία της ελευθερίας μας (...) Εις τον πρώτο χρόνο της Επαναστάσεως είχαμε μεγάλη ομόνοια και όλοι ετρέχαμε σύμφωνοι. Ο ένας επήγεν εις τον πόλεμον, ο αδελφός του έφερνε ξύλα, η γυναίκα του εζύμωνε, το παιδί του εκουβαλούσε ψωμί και μπαρουτόβολα εις το στρατόπεδον και, εάν αυτή η ομόνοια εβαστούσε ακόμα δύο χρόνους, εθέλαμε κυριεύσει και την Θεσσαλία και την Μακεδονία, και, ίσως, εφθάναμε και εις την Κωνσταντινούπολη (...) Αλλά δεν εβάσταξε!»

Σε μια περιδιάβαση στα στοιχεία του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, ή της Τράπεζας Πειραιώς ή σε συζητήσεις με ειδικούς και συνεταιριστικά στελέχη, σχηματίζει κανείς την ίδια εντύπωση, ότι «ως μια βροχή», απ' άκρο σ' άκρο της Ελλάδας, είτε αναπτύσσονται οι νέοι συνεταιρισμοί, είτε διαμορφώνονται επιχειρηματικά clusters. Ορισμένες φορές, οι νέου τύπου συνεταιρισμοί εισήγαγαν μόνοι τους καινοτομίες, πριν αυτές υιοθετηθούν από τους κεντρικούς αναπτυξιακούς φορείς. Για παράδειγμα ο ΘΕΣγη στη Λάρισα, άσκησε συμβολαιακή πρακτική δυο χρόνια πριν την εφαρμογή η Τράπεζα Πειραιώς.

Το πιο χαρακτηριστικό κοινό στοιχείο αυτών των πρωτοβουλιών συμπυκνώνεται στην καταστατική διατύπωση του Θανάση Βακάλη, του εμπνευστή του συνεταιρισμού ΘΕΣγάλα στη Λάρισα που, μέσα σε λιγότερο από έξι χρόνια, ελέγχει το 10% της συνολικής παραγωγής του αγελαδινού γάλακτος της χώρας και καινοτομεί με την εγκατάσταση των ATM γάλακτος σε όλο και περισσότερα σημεία, σε όλο και περισσότερες πόλεις.

Ο Θανάσης Βακάλης -αλλά και η συντριπτική πλειοψηφία των νέων συνεταιριστών- όχι μόνον απωθούνται από το κρατικόδίκαιο συνεταιριστικό υπόδειγμα, αλλά δεν επιθυμούν κανενός είδους ανάμειξη του κράτους στη δομή και στη δράση των συνεταιρισμών, ούτε καν με έναν «καλό» νόμο περί συνεταιρισμών. «Δεν χρειάζεται κανένας νόμος» υποστηρίζει ο Θανάσης Βακάλης. «Η πείρα έδειξε, ότι οι νόμοι περί συνεταιρισμών αποσκοπούν στο να διευκολύνουν το μακρύ χέρι της κρατικής γραφειοκρατίας και της κομματικής νομενκλατούρας, στην ανάμειξή τους στις ενώσεις των παραγωγών. Εμείς πιστεύουμε στις δικές μας δυνάμεις, στις δικές μας συλλογικές δεσμεύσεις, στους κοινούς μας στόχους. Αρκεί το εμπορικό δίκαιο ή ο νόμος περί Ανωνύμων Εταιρειών ως νομικό περιβάλλον της δραστηριότητας μας. Το κράτος και τα κόμματα να μείνουν μακριά. Ούτως ή άλλως δεν έχουν τίποτα θετικό να συνεισφέρουν».

Για τον Θανάση Βακάλη η επιλογή των επιχειρηματικών και όχι κρατικοδίκαιων συνεταιρισμών συνοδεύεται από μια αξιοποίηση της παράδοσης σε συνδυασμό με την ορμή στην καινοτομία, την εφαρμογή επιστημονικών

μεθόδων γεωργίας ακριβείας ή κτηνοτροφίας και γαλακτοκομίας αυστηρών ποιοτικών προδιαγραφών. Καλλιέργειες και προϊόντα βιολογικά, ιδιαίτερη προσοχή στην διαχείριση των υδάτων και κάθε μορφής φυσικών πόρων. Εξωστρέφεια και ανταγωνιστικότητα, προσεκτική παρακολούθηση των ευρωπαϊκών πρακτικών, προσπάθειες συνεργασίας με τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ –όλο και πιο συχνές, όλο και πιο επιτυχείς. Αυτές είναι, άλλωστε, οι επιλογές των νέων συνεταιρισμών στην πρωτογενή παραγωγή.

Από τις εκατοντάδες πρωτοβουλίες σε όλη την Ελλάδα, η επιλογή που ακολουθεί είναι απολύτως τυχαία. Αλλά αξίζει να προσεχθεί η κοινότητα των χαρακτηριστικών σε ένα τόσο τυχαίο δείγμα.

Η ομορφιά των νέων συνεταιρισμών αρχίζει από τη γεωγραφική διασπορά. Στις Πρέσπες θα βρείτε τις εγκαταστάσεις του Αγροτικού Συνεταιρισμού Φασολοπαραγωγών Εθνικού Δρυμού Πρεσπών Πελεκάνος. Τα τριάντα μέλη του διαχειρίζονται το 50% των περιήφηνων φασολιών Πρεσπών (που διαθέτουν και Προστατευμένη Γεωγραφική Ένδειξη) και με ετήσιο κύκλο εργασιών 4 εκατ. ευρώ.

Λίγο πιο κεί τα 150 μέλη του Αγροτικού Κτηνοτροφικού Συνεταιρισμού Βοίου Κοζάνης, καλλιεργούν σιτηρά αλλά και ίδρυσαν πρότυπο τυροκομείο με την περίφημη φέτα ΠΟΠ. Αξίζει να σημειωθεί, ότι, όπως συμβαίνει στους περισσότερους νέου τύπου συνεταιρισμούς, έχουν επεκτείνει τις συνεργασίες τους με παραγωγούς στις όμορες περιοχές της Καστοριάς, Φλώρινας και Γρεβενών.

Ο Συνεταιρισμός Βοσκών Λιβαδίου Ολύμπου που ξεκίνησε το 2007 έχει σήμερα 16 μέλη, διαθέτει 60.000 αιγοπρόβατα, παράγει έξι διαφορετικά γαλακτοκομικά επώνυμα προϊόντα «Βοσκός». «Το 2016 παραγάγαμε 800 τόνους αιγοπρόβειο γάλα και φτιάξαμε, στο δικό μας τυροκομείο, 250 τόνους φέτας», τονίζει ο Πρόεδρος του Συνεταιρισμού, Τάσος Αντωνίου. Πέρα από την ελληνική αγορά, εξαπλώνεται στη Γερμανία, στη Γαλλία, στο Βέλγιο, ενώ ετοιμάζει επέκταση, με νέα τυροκομική μονάδα μεγαλύτερης παραγωγικότητας.

Στην Καρδίτσα, τα 64 μέλη του Αγροτικού Συνεταιρισμού Παραγωγών Στέβιας, δημιούργησαν μέσα σε τρία χρόνια, σε συνεργασία με το ΤΕΙ Θεσσαλίας, με ελληνική ερευνητική τεχνογνωσία αιχμής με υπεύθυνο τον καθηγητή Κωνσταντίνο Πετρωτό, την πρώτη σε ευρωπαϊκό έδαφος καθετοποιημένη βιομηχανική μονάδα, στο Φανάρι Μουζακίου, η οποία θα παράγει γλυκοζίδες στεβιόλης με εκχύλιση ξερών φύλων.

Λίγο πιο κάτω, στη Λαμία, το 2012, 87 καλλιεργητές καπνού αποφάσισαν να αλλάξουν κατεύθυνση, καλλιεργώντας στέβια, δημιουργώντας τον συνεταιρισμό Stevia Hellas. Προσδιόρισαν καταστατικά ότι ακολουθούν τον «Συνεταιρισμό - Επιχειρηματικό Μοντέλο». Σήμερα το προϊόν τους «LA

ΜΙΑ STEVIA”, εξάγεται σε Ευρώπη, Ασία, Αμερική. Ταυτόχρονα, υπέγραψαν συμφωνία συνεργασίας με τη Green Cola, με στόχο την παροχή πρώτης ύλης, όσο και τη συνεργασία στην έρευνα.

Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Πυργετού αποφάσισε τον Φεβρουάριο του 2017 τη ρωμαλέα αναδιάρθρωση του και περιέλαβε στους κόλπους του συνολικά 300 παραγωγούς ακτινιδίου της περιοχής του Δέλτα του Πηνειού. Στόχος είναι να σπάσουν την κυριαρχία των εμπόρων και την «χύμα» διάθεση των προϊόντων τους, και να δημιουργήσουν ταυτότητα «Ακτινίδιο Πυργετού», καθώς θεωρούν ότι διαθέτουν –και στις τρεις ποικιλίες ακτινιδίων που καλλιεργούν- υψηλής ποιότητας, διακριτά προϊόντα.

Στην Ιεράπετρα το 2001 ιδρύθηκε ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Ανατολή. Από το 2009 αναγνωρίστηκε ως Ομάδα Παραγωγών, με 200 μέλη. Η παραγωγή νωπών κηπευτικών σε θερμοκηπιακές καλλιέργειες πραγματοποιείται με σύστημα ολοκληρωμένης διαχείρισης και έξι διαφορετικές πιστοποιήσεις ποιότητας, με ικνυλασιμότητα κάθε προϊόντος από το αγροτεμάχιο ως την τελική συσκευασία. Οι επιστημονικές μέθοδοι καλλιέργειας δημιουργούν μέση ετήσια αύξηση παραγωγής της τάξεως του 12%.

Μια ομάδα ανήσυχων παραγωγών, εμπνεύστηκε και πείστηκε, την «εποχή της φούσκας», όπως λένε χαρακτηριστικά, το 2008, από τον βραβευμένο δασονόμο Γρηγόρη Αργυρίου να στραφούν στη φύτευση ροδώνων, στη θέση των παραδοσιακών τους καλλιεργειών. Ρόλο έπαιξε και ο γεωτεχνικός Νικόλας Παπακωνσταντίνου, αλλά και η κοινοτική χρηματοδότηση. Έτσι, ο παλιός Αγροτικός Συνεταιρισμός Παραγωγών Κηπευτικών Αγίου Αθανασίου Δράμας το 2012 πραγματοποίησε την πρώτη του σοδειά ροδιού. Σήμερα, 958 παραγωγοί από όλη την Ελλάδα καλλιεργούν 10.000 στρέμματα με ροδιές, που απορροφά στο σύνολο του ο ΑΣΟΠ Δράμας «Το ελληνικό ρόδι». Τα προϊόντα του εξάγονται ήδη στην βόρεια και κεντρική Ευρώπη, Γαλλία, Σουηδία, Γερμανία, ενώ προετοιμάζεται το άνοιγμα στην αγορά των ΗΠΑ και σε αραβικές χώρες.

Λίγο πιο κάτω, στη Θεσσαλία, 25 παραγωγοί που άρχισαν τις φυτεύσεις το 2010, ίδρυσαν το 2015 τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Ροδιού ΑΦΡΟΔΙΤΗ και αναπτύσσονται σταθερά.

Στο Ηράκλειο της Κρήτης, τον Μάιο του 2014, 35 παραγωγοί ροδιών από όλη την Κρήτη ενώνονται στον Αγροτικό Συνεταιρισμό Ροδοπαραγωγών Κρήτης «Το Κρητικό Ρόδι». Αναπτύσσονται ραγδαία και ήδη στις πρότυπες εγκαταστάσεις του συνεταιρισμού στην Φοινικιά Ηρακλείου συγκεντρώνουν και μεταποιούν τα προϊόντα τους –φυσικό χυμό ροδιού, μαρμελάδα, σιρόπι αλλά και ρογδορακί και κρητική τσικουδιά από φυσικό χυμό ροδιού.

Για πολλά χρόνια οι υπερτροφές (super foods) ήταν ένα αποκλειστικά εισαγόμενο είδος στη χώρα μας. Μια δημιουργική παρέα στην Καρδίτσα

άρχισε να σκέφτεται από το 2007 ανάποδα. «Πρώτα σκεφθήκαμε τι μπορούμε να πουλήσουμε, μετά πώς θα το φτιάξουμε και τέλος είπαμε «πάμε να το παράγουμε», θυμάται ο γεωπόνος Γιάννης Γαλάτουλας, η «ψυχή» και πρώτος πρόεδρος του Συνεταιρισμού Εύκαρπον Hellenic Superfoods, που πήρε μπρος το 2011-12. «Σκεφθήκαμε να αντιμετωπίσουμε το θέμα με καθαρά επιχειρηματικά κριτήρια» συμπληρώνει ο κ. Γαλάτουλας. Σήμερα, 120 παραγωγοί παράγουν 24 κωδικούς καινοτόμων προϊόντων, αρώνια, ιπποφαές, μύρτιλλο, γκότζι μπέρι. Στη Ματαράγκα Καρδίτσας βρίσκεται το υπερσύγχρονο εργοστάσιο του συνεταιρισμού και οι εξαγωγές είναι το επόμενο μεγάλο βήμα του σχεδιασμού τους.

Είκοσι νέοι από τη Λάρισα, οι περισσότεροι από τους οποίους δεν είχαν ασχοληθεί ποτέ πριν με την γεωργία, είχαν τον ίδιο προβληματισμό και επέλεξαν την καλλιέργεια υπερτροφών. Τον Αύγουστο του 2016 ένωσαν τις δυνάμεις τους δημιουργώντας τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Υπερτροφών Λάρισας Berry Farms, παράγοντας αρώνια, γκότζι μπέρι, σμέουρο και μύρτιλλο.

Το Δεκέμβρη του 2012 στην Λάρισα 331 παραγωγοί ίδρυσαν τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Τοματοπαραγωγών ΘΕΣΤΟ. Σήμερα αριθμεί 400 μέλη που αντιπροσωπεύουν το 30% της συνολικά παραγόμενης βιομηχανικής ντομάτας στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικό του δυναμισμού του συνεταιρισμού είναι ότι στις πρόσφατες αρχαιρεσίες ψήφισαν 381 μέλη (από τα 400), αρκετά από αυτά κάνοντας διαδρομή 40 χλμ. από τα χωριά τους ως στην Λάρισα.

Κι αυτά είναι μόνο κάποια ενδεικτικά παραδείγματα. Για να δώσουμε μια βαθύτερη και πληρέστερη εικόνα αυτών των νέας γενιάς συνεταιριστικών προσπαθειών, ας μελετήσουμε καλύτερα εννέα συγκεκριμένα παραδείγματα από όλη τη χώρα.

Ε1. ΠΗΓΑΣΟΣ

Όταν κουβεντιάζεις με τα στελέχη των συνεταιρισμών νέου τύπου από όλη την Ελλάδα, δεκάδες ονόματα αναφέρονται ως υποδείγματα αυτής της νέας αντίληψης. Δύο ονόματα, πάντως θα τα ακούσετε πολύ συχνά: Αγροτικός Συνεταιρισμός Πήγασος 7 GRAPES, Κιάτο Κορινθίας και Μάρκος Λέγκας, ο εμπνευστής, ιδρυτής και Πρόεδρος του Συνεταιρισμού.

Ο Μάρκος Λέγκας, με αφετηρία τη Στιμάγκα Κορινθίας, το χωριό της μητέρας του, με μεταπτυχιακό στην τεχνολογία τροφίμων, στη διοίκηση ποιότητας και εμπειρία εργασίας στην Αγγλία σε μεγάλες εταιρείες τροφίμων, δειξεί την αξία του επιτραπέζιου σταφυλιού, εφόσον προστατευτεί η υψηλή ποιότητα του. Αυτό σήμαινε συσπείρωση, συνέργεια, συνεργασία, συνεταιρισμό, αλλά συνεταιρισμό-επιχείρηση, με ποιότητα, ανταγωνιστικότητα, εξωστρέφεια. Έτσι «στρατολόγησε» τους πρώτους έξι φίλους-παραγωγούς, που συμμερίστηκαν το όραμα και θεμελίωσαν τους “magnificent seven” στην Στιμάγκα Κορινθίας. Το 2009-10 οριστικοποιήθηκε το συνεταιριστικό σχήμα του Πήγασου με 56 μέλη. Αλλά ο συνεταιρισμός έχει μνήμη. Γι’ αυτό κρατά το «7 Grapes» στον τίτλο του.

Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, που «τρέχει» στον Πήγασο τα πρότυπα ερευνητικά του προγράμματα, τον αξιολογεί ως πρότυπο συνεταιρισμό, και το ίδιο και η γνωστή φαρμακοβιομηχανία Bayer, που εφαρμόζει στον Πήγασο τις πιο προηγμένες μεθόδους βιολογικών καλλιεργειών, το ίδιο και τα μεγαλύτερα και απαιτητικότερα σούπερ μάρκετ της Αγγλίας όπου εξάγει την παραγωγή του.

Η ποιότητα όμως συνδέεται και με οικονομική επιτυχία προς όφελος όχι μόνον των 56 συνεταιριστών-μελών, αλλά ενός τεράστιου δικτύου ανθρώπων που συμβάλουν στις εργασίες του. Από τους τέσσερις γεωπόνους που παρακολουθούν, ελέγχουν και συμβουλεύουν, ως τους 400 εργαζομένους στα ιδιόκτητα συσκευαστήρια, κατοίκους της περιοχής Κιάτου ως επί το πλείστο. Χωρίς ίχνος δανεισμού ή επιβαρύνσεις, ο Πήγασος έχει κύκλο εργασιών άνω των 5 εκατ. ευρώ ετησίως, και σταθερά επεκτείνεται.

Ο συνεταιρισμός διαθέτει μετεωρολογικούς σταθμούς και ειδικά drones που έφερε από τις ΗΠΑ ώστε κάθε παραγωγός να ενημερώνεται απευθείας στον υπολογιστή του για το μικροκλίμα, τη θερμοκρασία, την υγρασία κτλ.

στον αμπελώνα του. Είναι η ουσία της γεωργίας ακριβείας. Τα μέλη περνάνε από συνεχή εκπαίδευση για όλα τα στάδια και τις φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας.

Θέμα-κλειδί για τον συνεταιρισμό είναι ο έγκαιρος προγραμματισμός. Από το πλάνο κοστολόγησης, την προμήθεια αγροεφοδίων κτλ. για τη μείωση του κόστους, όπως επίσης και για την εμπορική πολιτική. Συνήθως η παραγωγή είναι προπωλημένη από τον προηγούμενο χρόνο, ώστε να υπάρχει ασφάλεια και άνεση προγραμματισμού. Σταθερή αρχή του συνεταιρισμού είναι να επιδιώκεται η προμήθεια κάθε είδους αγροεφοδίων ή ειδών συσκευασίας, με ανοιχτές μεν διαγωνιστικές διαδικασίες, αλλά αποκλειστικά από ελληνικές εταιρείες. Ανάμεσα στα τολμηρά σχέδια του συνεταιρισμού κρατήστε το επόμενο αναπτυξιακό βήμα, που θα είναι η παραγωγή βότκας και τζιν.

Όπως συμβαίνει συνήθως, το success story τείνει να συγκαλύψει τις δυσκολίες και να εξιδανικεύσει την πορεία. Κι όμως. Υπήρξαν -και είναι ακόμα- πολλά τα προβλήματα της διαδρομής. Κατ' αρχήν, 56 είναι εκείνοι οι παραγωγοί που αποδέχτηκαν και εφάρμοσαν συνειδητά τους αυστηρούς κανόνες της κοινής λειτουργίας, από τους 150 συνολικά, οι οποίοι, ενώ δεσμεύτηκαν για κάποιο διάστημα και συλλειτούργησαν ως μέλη, δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των κοινών κανόνων και εγκατέλειψαν το εγχείρημα. Με λίγα λόγια εγκατέλειψαν στην διαδρομή, δύο στους τρεις από αυτούς που ζήτησαν να γίνουν μέλη του.

Ο Μάρκος Λέγκας κάνει μια καίρια παρατήρηση: «Θεωρώ ότι η κρίση στον αγροτικό χώρο είχε έλθει πολύ πριν από τη δημοσιονομική κρίση της χώρας. Αυτό πρόκυπτε από τη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και από τις μη αποδοτικές καλλιέργειες. Και από την αδυναμία και έλλειψη βούλησης να προχωρήσουν σε αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Προσθέτως, ακόμα και τώρα, τον «τόνο» στην υπαίθρο τον δίνουν οι ηλικιωμένοι αγρότες, οι οποίοι μάλιστα δεν μεταβιβάζουν εύκολα τους τίτλους ιδιοκτησίας στα παιδιά τους ή σε άλλους συγγενείς. Οι ηλικιωμένοι αγρότες είναι σήμερα στην πλειοψηφία τους μια συντηρητική, ανασταλτική δύναμη στις νέες ανάγκες της υπαίθρου. Κανόνες, όπως, ότι όλη η παραγωγή παραδίδεται στον συνεταιρισμό, ότι υπάρχει διαρκής ποιοτικός έλεγχος κάθε σταδίου της παραγωγής, ότι γίνεται παρακράτηση για επενδύσεις, ότι η διοίκηση του συνεταιρισμού ασκείται αμισθί κτλ., ήλθαν σε σύγκρουση με τις παραδοσιακές νοοτροπίες. Γι' αυτό τελικά στον συνεταιρισμό παρέμειναν κυρίως οι νέοι. Ο μέσος όρος ηλικίας στον Πήγασο είναι τα 36 χρόνια. Εγώ είμαι ο μεγαλύτερος». (Είναι 43 ετών).

Ένα πρόσθετο στοιχείο που προσδίδει στον συνεταιρισμό την ιδιαίτερη δυναμική του, αλλά δημιουργεί και προσκόμματα στη διεύρυνση του είναι η -εξ αντικειμένου- διαρκής αξιολόγηση, την οποία υφίσταται κάθε παραγωγός-μέλος. Και αυτό είναι επίσης κάτι απολύτως ξένο στην παραδοσιακή κουλτούρα της υπαίθρου. Και υπάρχει μια πρόσθετη δυσκολία: αυτός ο μηχανισμός σύγκρισης, που δημιουργεί εσωτερικές ανισότητες σε έναν

συνεταιρισμό, δεν είναι πάντα αποτέλεσμα μόνον της εργασίας και της φροντίδας του παραγωγού σε σύγκριση με κάποιον άλλο. Πολλές φορές η διαφορά στην απόδοση, οφείλεται στην ποιότητα του εδάφους, στην υγρασία του, στον προσανατολισμό του κτήματος κτλ.

Εδώ μπορεί κανείς να θαυμάσει την ουσία του συνεταιριστικού πνεύματος. Πέρα από το ότι υπάρχει σε εκτέλεση ένα τεράστιο πρόγραμμα υποδομών ύδρευσης στα 1700 στρέμματα των ενοποιημένων αμπελώνων των παραγωγών, υπάρχει ειδική μέριμνα, όπως υπογραμμίζει ο Μάρκος Λέγκας, «να βρίσκουμε τρόπους ώστε να αμβλύνουμε τις διαφορές μεταξύ των παραγωγών, αφιερώνοντας πρόσθετη φροντίδα σ' αυτόν που δεν έχει π.χ. καλό κτήμα, ώστε να μην υστερεί σε καμιά περίπτωση από κάποιον που έλαχε να έχει καλύτερο κτήμα ή καλύτερη οικονομική κατάσταση. Θέλουμε να υπάρχει άμιλλα και να βοηθάμε όλοι μαζί, ώστε ο καθένας να περνά στο επόμενο επίπεδο και κανείς να μην μένει πίσω. Αν αφήσεις τον αδύναμο μόνο του, τότε σταδιακά όλο το σύστημα θα καταρρεύσει».

Αν οποιοσδήποτε Έλληνας βρεθεί σε οποιοδήποτε μεγάλο αγγλικό σούπερ μάρκετ, θα βρει στους πάγκους των επιτραπέζιων σταφυλιών τα περίφημα «7 Grapes». Και είναι ωραίο να γνωρίζει ότι είναι τόσο υψηλή η τυποποίηση και τόσο βέβαιη η ποιότητα των ελληνικών επιτραπέζιων σταφυλιών, ώστε φεύγουν από την Ελλάδα και σε τρεις μέρες βρίσκονται στο ράφι, έχοντας ήδη από το Κιάτο, σε κάθε συσκευασία, τυπωμένα ακόμα και την τιμή σε αγγλικές λίρες.

Ε2. ΘΕΣγάλα

Στην πατρίδα μας, οι παρεξηγήσεις είναι κομμάτι της κανονικότητας μας. Η πλειοψηφία των συμπατριωτών μας πιστεύει για παράδειγμα ότι το «Στη Λάρ'σα βγαίν' ο Αυγερινός» είναι δημοτικό τραγούδι, ενώ πρόκειται για έντεχνη δημοτικοφανή σύνθεση του Απ. Μοσχούτη το 1940, σε στίχους της Σοφίας Βέμπο. Με τον ίδιο τρόπο, χάρη στα Αμπελάκια, τον Μαρίνο Αντύπα και το Κιλελέρ, η Θεσσαλία θεωρείται ο προνομιακός χώρος στον οποίο αναπτύχθηκε και το ελληνικό συνεταιριστικό κίνημα.

Υπάρχει μια κρίσιμη παρεξήγηση: Στη Θεσσαλία πράγματι, από το 1881 ως το 1923, αναπτύχθηκε ένα ρωμαλέο αγροτικό κίνημα, όσο και μια κτηνώδης καταστολή του από τους τσιφλικάδες, τους ιδιωτικούς τους στρατούς, τον χωροφύλακα, τον δικαστή και τις κυβερνήσεις που ετέθησαν στην υπηρεσία των τσιφλικάδων. Χρειάστηκαν οι νόμοι του Βενιζέλου το 1917 (στην κυβέρνηση «Δικασμού» της Θεσσαλονίκης) και η πλήρης εφαρμογή τους το 1923 για να λυθεί στη Θεσσαλία το «αγροτικό» στα θεμελιώδη: να περάσει η ιδιοκτησία της γης στους αγρότες.

Οι συνεταιρισμοί όμως, ιδίως με την επίδραση του Α. Μπαλτατζή, άνθισαν πρώτα βορειότερα, κυρίως στο προσφυγικό στοιχείο και διαδόθηκαν παντού, στη δε Θεσσαλία αρχικά πιο έντονα στον Βόλο, παρά στην Λάρισα.

Αν δεχθούμε ότι αυτή ήταν η σειρά των πραγμάτων τον 20ό αιώνα, στις αρχές του 21ου αιώνα τα πράγματα αντιστρέφονται. Η Θεσσαλία και η Λάρισα δείχνουν να κερδίζουν την πρωτοπορία στις καινοτόμες ατομικές αγροτικές επιχειρήσεις, σε επιχειρηματικά clusters στον αγροτικό χώρο και στους συνεταιρισμούς νέας γενιάς.

Στο επίκεντρο αυτής της νέας εποχής υψώνεται ο εμβληματικός γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός ΘΕΣγάλα με την ηγετική μορφή του Θανάση Βακάλη. Δίπλα του η δίδυμη εκδοχή του, ο γεωργικός Αγροτικός Συνεταιρισμός ΘΕΣγη.

Πέρασα μέρες και ώρες πολλές μαζί τους. Στον Πλατύκαμπο, το χωριό του Θανάση Βακάλη, όπου ξεκίνησαν όλα, το 2001. Στα γραφεία τους, στις φάρμες τους, στα χωράφια τους. Για συνέντευξη στο μαγνητόφωνο και για χαλαρή κουβέντα με τσίπουρο στα τσιπουράδικα. Χρειάστηκε χρόνος

να καταλάβω το γιατί αυτοί οι νέοι άνθρωποι, όλοι τους σχεδόν μεταξύ 30-45, με «κέρδισαν» τόσο πολύ, γιατί με γέμισαν αισιοδοξία και, ναι, ένα είδος περηφάνιας. Δεν είναι τόσο τα όσα πέτυχαν, σε τόσο λίγο χρόνο. Για παράδειγμα, μέσα σε έξι χρόνια λειτουργίας ο ΘΕΣγάλα ελέγχει και διακινεί, με πλήρη έλεγχο ποιότητας, το 10% του συνολικού παραγόμενου γάλακτος στη χώρα και ο ΘΕΣγη -σε λιγότερα χρόνια- έφτασε να καλλιεργεί με πρότυπο τρόπο, μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων, σε 30.000 στρέμματα.

Αυτό που «σε κερδίζει», είναι ότι ένιωσα ότι κάπως έτσι ξεκίνησαν κάποτε οι Ολλανδοί της Friesland, οι Δανοί της DanishAgro, οι Βάσκοι της Mondragon. (Η ιστορία της τελευταίας είναι κι αυτή ενδιαφέρουσα: Στο Μοντραγκόν, μια πάμπωχη βασικική μικρή πόλη των 7.000 κατοίκων, το 1956 πέντε απόφοιτοι ενός τεχνικού κολλεγίου που είχε ιδρύσει ο καθολικός «κοινωνιστής» πάστορας Ζοζέ Μαρία Αρμεντιαριέτα, ξεκίνησαν την εργατική τους κοπερατίβα, με τα αρχικά των επιθέτων τους (ULGOR). Σήμερα, ο όμιλος Mondragon, πάντα συνεταιριστικός, αποτιμά τα assets του στο ιλιγγιώδες ποσό των 24,7 δισεκατομμυρίων ευρώ, ενώ απασχολεί 74.315 εργαζόμενους!).

Η ομάδα του ΘΕΣγάλα και του ΘΕΣγη, έχουν πολύ καλή εικόνα των ευρωπαϊκών αντίστοιχων συνεταιρισμών. Τους επισκέπτονται συχνά και ενημερώνονται συστηματικά για τις τελευταίες τεχνολογικές καινοτομίες σε όλο το φάσμα της παραγωγικής διαδικασίας και της εμπορίας των παραγόμενων προϊόντων. Χαράζουν τον δικό τους δρόμο, χωρίς κανένα σύμπλεγμα ότι «κάποιοι εκεί έξω τα έχουν καταφέρει, να δούμε αν θα τους φτάσουμε και εμείς». Η σκέψη τους είναι πάντα θετική, γόνιμη και χωρίς αυτοπεριορισμούς. Νιώθουν ικανοί και αποτελεσματικοί ώστε να διευρύνουν διαρκώς τους στόχους τους και να επιδιώκουν ακόμα καλύτερα αποτελέσματα. Το «καλό» δεν τους ικανοποιεί, εφόσον μπορούν να πετύχουν το ακόμα καλύτερο.

Αλλά, το κυρίως γνώρισμα τους είναι η κοινή συνείδηση της συλλογικής επιχειρηματικότητας. Ο συνεταιρισμός γι' αυτούς είναι κάτι πολύ παραπάνω από εξασφάλιση καλής τιμής στις προμήθειες και ασφαλούς τιμής στη διά-

θεση του προϊόντος τους. Είναι -κυρίως- το κοινό μέσο για τη δημιουργία εταιρικής παρουσίας κλίμακας, που θα επιτύχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά. Συνάντησα ανθρώπους με τη «στόφα» των εθνικών πρωταθλητών. Όπως είναι -άλλωστε- η συντριπτική πλειοψηφία των συνεταιριστών νέας γενιάς σε όλη την Ελλάδα, ή όσοι ξεκινούν νεοφυείς αγροτικές επιχειρήσεις ή συγκροτούν clusters.

Ας δούμε τη δύναμη αυτού του νέου πνεύματος, λίγο πιο κει από τον Πλατύκαμπο, όπου ξεκίνησε ΘΕΣγάλα, στο Συκούριο, όπου εδρεύει η Agronuts, που αποτελεί την μεγαλύτερη μονάδα εμπορίας αμυγδάλου και καρυδιού στη χώρα, συμβεβλημένη συμβολιακά με πολλούς παραγωγούς και μικρές μονάδες, σχηματίζοντας ένα πλούσιο επιχειρηματικό cluster. Όπως εξηγεί ο Διευθυντής της Κωνσταντίνος Λανάρας, η εταιρεία του προγραμματίζει έτσι ώστε σε τρία ή τέσσερα χρόνια το πολύ, η ελληνική παραγωγή αμυγδάλου και καρυδιού (εξαιρετης ποιότητας, άλλωστε) να εκτοπίσει πλήρως τις εισαγωγές.

Στην ιστορία των νέων συνεταιρισμών, μια Ελλάδα της δημιουργίας και της αυτοπεποίθησης υψώνει ένα επιθετικό φραγμό απέναντι στις κληρονομίες του παρελθόντος. Κυρίως απεχθάνονται την κληρονομιά των κρατικοδίαιτων συνεταιρισμών και -γενικότερα- του «νταλαβερίσματος», όπως είπε χαρακτηριστικά ο Ανδρέας Καραφύλλης του ΘΕΣγάλα, «με το κράτος». Το μόνο που θέλουν από το κράτος είναι να κάνει τη δουλειά του, χωρίς να ασχολείται και να παρεμβαίνει στους συνεταιρισμούς. Να τηρεί τους νόμους, να συλλαμβάνει την φοροδιαφυγή και το παραεμπόριο, να μην σπαταλά τους κοινοτικούς πόρους, να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά την υπαρκτή διαφθορά σε όλη την κλίμακα των δομών του.

Ένα άλλο πρόσθετο χαρακτηριστικό είναι ότι στην περίπτωση του ΘΕΣγάλα πράγματι υπήρξε και υπάρχει μια κεντρική ηγετική φυσιογνωμία που πήρε και την πρωτοβουλία συγκρότησης του Συνεταιρισμού, ο γιατρός Θανάσης Βακάλης. Ενώ ο Βακάλης είχε δρομολογήσει -όπως νόμιζε- τη ζωή του μακριά από την Ελλάδα, η ξαφνική βαριά αρρώστια του πατέρα του τον οδήγησε σε μια πλήρη ανατροπή. Συνειδητοποίησε ότι η οικογενειακή φάρμα, που ήδη τρεις γενιές της οικογένειας διατηρούσαν και αύξαναν, θα «σβήσει». Αποφάσισε και γύρισε πίσω, το 2001, και ανέλαβε τη φάρμα. Σύντομα διαπίστωσε το αδιέξοδο του μοναχικού παραγωγού και την αδυναμία διαπραγμάτευσης απέναντι στις εταιρείες. Δεν του ταίριαζε όμως και το άρρωστο σχήμα και κλίμα των Συνεταιρισμών που σάπιζαν δίπλα του, μέσα από τα εκατομμύρια των χρεών. Έτσι, ήλθε η ιδέα ενός επιχειρηματικού συνεταιρισμού και ξεκίνησε μια πρώτη στενή ομάδα να συζητά και να προγραμματίζει το σχέδιο από το 2004. Προς το 2007 είχαν κατασταλάξει οι πρώτοι 10-15, που εκτινάχτηκαν στους 60-70 για να «δέσουν» το τέλος του 2010-αρχές του 2011 στους 100 παραγωγούς με τις 50 φάρμες και την καθημερινή παραγωγή 150 τόνων γάλακτος, που αποτελούν σήμερα τον συνεταιρισμό.

Γράφημα 5. Στοιχεία Για Την Αγελαδοτροφία Στην Ελλάδα Το 2016

Πηγή: Περιοδικό *Agricola*, Τεύχος Νο. 14, Ιανουάριος 2017

Γνώρισμα του ΘΕΣγάλα είναι η δυνατή ομάδα. Οι εκατό συνεταιρισμένοι γαλακτοπαραγωγοί είναι ουσιαστικοί συμμετοχοί στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων. Και το Διοικητικό Συμβούλιο υπό τον Πρόεδρο Θανάση Βακάλη είναι ισχυρό, όχι διακοσμητικό. Ο αντιπρόεδρος Γιώργος Σδάνης με τη φάρμα του στην Βερδικούσα, απόφοιτος της Αμερικάνικης Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης. Ο προγραμματιστής Ανδρέας Καραφύλλης που κερδήθηκε κι αυτός –τελικά- από την οικογενειακή παράδοση, ο Γιάννης Δραγατσίκης, δεύτερης γενιάς αγελαδοτρόφος, που παρακολουθούσε κάθε σεμινάριο του ΤΕΙ για τα θέματά του και επιδίωξε να επισκεφθεί πρότυπες φάρμες και εργοστάσια στην Ολλανδία.

Κεντρικό τους σύνθημα ήταν από την πρώτη ημέρα το «Συνεταιριζόμαστε διαφορετικά». «Σκεπτόμαστε και δρούμε διαφορετικά» το προσδιορίζει ακόμα πιο συγκεκριμένα ο Θανάσης Βακάλης. «Το μυστικό μας είναι η κοινή λογική. Κάναμε τα αυτονόητα, με απόλυτη ειλικρίνεια και διαφάνεια. Το ΔΣ δεν έχει μισθό για τα μέλη, ενώ όλα τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Πιστεύουμε στις συνέργειες. Πολλοί κλάδοι μπορούν να δημιουργηθούν και να ασχοληθούν γύρω από μάς».

Το σίγουρο είναι ότι εμείς είδαμε δύο από αυτές τις συνέργειες. Στην πρώτη συνέργεια, ένα παλικάρι, απόφοιτος του ΤΕΙ Φυτικής Παραγωγής, πειραματίζεται σε μια από τις φάρμες του ΘΕΣγάλα, σε έναν αρκετά μεγάλο στεγασμένο χώρο, πάνω στην εναέρια υδροπονική παραγωγή ζωοτροφών, με σκοπό, αν επιτύχει, να επεκτείνει τη δραστηριότητά του στήνοντας μια εταιρεία. Πήρε την ιδέα από ένα σεμινάριο ισραηλινής αντίστοιχης μονάδας και τώρα την «ελληνοποιεί».

Δεύτερη συνέργεια, η αξιοποίηση των κοπράνων από τις φάρμες για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος. Ιδιώτης μηχανικός κατασκεύασε την μονάδα, συλλέγει καθημερινά τις σβουνιές, και με το μεθάνιο παράγει ρεύμα, το οποίο πουλά στη ΔΕΗ.

«Λειτουργήσαμε από την αρχή με οικονομοτεχνικά κριτήρια ιδιωτικής επιχείρησης», τονίζει ο Θανάσης Βακάλης, «αλλά και με συγκεκριμένους, αυστηρούς κανόνες συμμετοχής στον συνεταιρισμό. Το μέλος δίνει όλη του την παραγωγή, υπάρχει ετήσια παρακράτηση, με σκοπό να διαθέτουμε πάντα ίδια κεφάλαια για τις επενδύσεις μας, και ασκούνται διαρκείς αυστηροί ποιοτικοί έλεγχοι στην παραγωγή».

Κυρίως όμως, ο συνεταιρισμός διακρίνεται για την τολμηρή του καινοτομία. Εγκατέστησε τα πρώτα ATM γάλακτος στη Λάρισα το 2013. Τώρα, με τη νέα επέκταση θα φτάσει τα 100 ATM σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Λάρισα ενώ προγραμματίζει επέκταση σε 60 νέα σημεία πώλησης σε όλη την Ελλάδα με franchise. Στη Λάρισα άρχισε πιλοτικά μια νέα υπηρεσία, ο «Γαλατάς της γειτονιάς». Δέκα διανομείς, με ειδικούς ψυκτικούς θαλάμους στα παπάκια τους, ανταποκρίνονται σε τηλεφωνικές παραγγελίες άμεσης παράδοσης «κατ' οίκον» όλης της γκάμας των προϊόντων του ΘΕΣγάλα.

Πέρα από τις ετικέτες προϊόντων που επεξεργάζεται πια στο δικό του σύγχρονο εργοστάσιο και πουλά με το δικό του δίκτυο διανομής, ο συνεταιρισμός έχει συμβόλαια πώλησης τμήματος της παραγωγής του με τη ΦΑΓΕ, τη FrieslandCampina Hellas (ΝΟΥΝΟΥ), τη ΔΕΛΤΑ, την Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λαμίας, την ΤΡΙΚΚΗ, το Τυροκομείο Ιδρύματος Τοσίτσα. Το 2015 ο ΘΕΣγάλα είχε τζίρο 26 εκατ. ευρώ και ζημιές 1 εκατ. λόγω των νέων επενδύσεων αλλά και της πτώσης της τιμής του γάλακτος. Το 2016-17 προβλέπεται προ φόρων κερδοφορία, με αύξηση του κύκλου εργασιών κατά 15-20%.

Ο Θανάσης Βακάλης είναι κλασικός Θεσσαλός. Βαρύς, προσεκτικός, φειδωλός σε λόγια και χειρονομίες. Αλλά, όταν σε ξεναγεί στο εργοστάσιο, το χαμόγελο του φωτίζει την πεποίθηση των λεγομένων του: «ο κόσμος θα λείπει συνεταιριστικό και θα εννοεί ποιοτικό. Αυτό επιδιώκουμε και ήδη αρχίσαμε και το πετυχαίνουμε, όπως δείχνει η ανάπτυξη μας στην αγορά, με την διάδοση των προϊόντων μας στην κυριολεξία μόνο από στόμα σε στόμα». Πράγματι ο Συνεταιρισμός μόλις τώρα σχεδιάζει διαφήμιση των προϊόντων του, καθώς διευρύνεται μέσω του franchise.»^{14!}

14. Στο παράρτημα της έρευνας θα βρείτε συνεντεύξεις με συνεταιριστές του ΘΕΣγάλα.

Ε3. ΘΕΣγν

Στη διάρκεια αυτής της έρευνας κατάλαβα καλά –για ακόμα μια φορά- ότι τα πολιτικά κόμματα αλλά και μεγάλο τμήμα των ΜΜΕ και της διανοήσης αναπαράγουν στερεότυπα, τα περίφημα «κλισέ», για την ελληνική ύπαιθρο και τους ανθρώπους της. Όχι φυσικά ότι δεν υπάρχουν και αυτές οι στερεοτυπικές φιγούρες, όπως το κρητικόπουλο με τα στιβάνια και την κατσούνα και την ένδοξη σταδιοδρομία του στα social media. Πίσω όμως από την κατσούνα, κρύβεται μια πολύ διαφορετική τυπολογία του σημερινού νέου στην ύπαιθρο. Για παράδειγμα, μέλος του συνεταιρισμού κερασοπαγωγών Ράχης Πιερίας «Ο ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ», είναι ο Απόστολος Κούρτης, επί 15 χρόνια μουσικός σε ροκ συγκρότημα, καλλιεργητής 12 στρεμμάτων κερασιών και τρίτης γενιάς οινοποιός στο «Κτήμα Κούρτη», «ψαγμένος» όσο δεν πάει. Ο Μάκης Βραχλιώτης, 31 χρονών, που εγκατέστησε την κτηνοτροφική μονάδα του στα Καλάβρυτα, έπαιζε και αυτός σε ροκ συγκρότημα στην Αθήνα και ήταν πρωταθλητής Ελλάδας στα 5 και 10 κλμ. στίβου, με πολλές διεθνείς συμμετοχές. Όταν επισκέφθηκα την φάρμα του, τα πρόβατά του άκουγαν Radiohead.

Όταν περίμενα στον διάδρομο του ΘΕΣγν στην Λάρισα, τον Πρόεδρο του Παν. Καλφούντζο, για να μπούμε μαζί στο γραφείο του για την συνέντευξη, είχε μια κάπως ζωνηρή συζήτηση με ένα μάλλον νεαρό αγρότη. Έκλεισε κατηγορηματικά την συζήτηση «δεν γίνεται αυτό», χαιρέτησε και ήλθε προς την μεριά μου. Όταν τον ρώτησα τί ήταν το περιστατικό, μου είπε: «είναι ένας γνωστός easy rider, που θέλει να διαπραγματευθεί, να δίνει τη μισή σοδειά σε εμάς και την μισή στον έμπορο. Δεν το κάνουμε αυτό ποτέ, γιατί αναιρεί την ουσία του συνεταιρισμού».

Μου έκανε εντύπωση η σταθερή θέση για τους όρους συμμετοχής στον συνεταιρισμό. Αλλά μου «έμεινε» επίσης και το «easy rider», που αποτελεί τμήμα του συνεταιριστικού «ζαργκόν», ο αγρότης δηλαδή που μπαϊνοβγαίνει σε συνεταιριστικά σχήματα, ανάλογα με το συμφέρον του της χρονιάς και τις τιμές του εμπόρου. Ξανασυνάντησα τον όρο στην γλώσσα του Γιάννη Χανιωτάκη, ενός λαμπρού επιτελικού αγροτικού στελέχους της Τράπεζας Πειραιώς.

Ο Παναγιώτης Καλφούντζος, γεωπόνος ο ίδιος, είναι από τα ιδρυτικά στελέχη του ΘΕΣγη. Ξεκίνησε όταν ο Θανάσης Βακάλης του εξήγησε την ασφάλεια συνεργειών με την παραγωγή ζωοτροφών που συμβολιακά θα αγοράζονται από τον ΘΕΣγάλα. Ο συνεταιρισμός υπάρχει από τον Φεβρουάριο του 2013 και διαθέτει 72 μέλη σήμερα, που καλλιεργούν 30.000 στρέμματα. Ένα κοινό χαρακτηριστικό όλων των συνεταιρισμών νέου τύπου που επισκεφθήκαμε στην διάρκεια της έρευνας είναι ότι τα ιδρυτικά στελέχη τους ανήκουν στην πιο ευνοημένη –σχετικά– ιδιοκτησιακή κατηγορία. Είναι ιδιοκτήτες εκατοντάδων στρεμμάτων ή φάρμας με εκατοντάδες αγελάδες ή κοπαδιών με χιλιάδες αιγοπρόβατα. Το γεγονός ότι οι εύποροι αγρότες ή κτηνοτρόφοι «βάζουν πλάτη» και ξεκινούν πρώτοι τον συνεταιρισμό, γίνεται ισχυρό κίνητρο εμπιστοσύνης για την ένταξη των μικρότερων παραγωγών.

Ο ΘΕΣγη δικαιώνει το σύνθημά του, που είναι το «Καλλιεργούμε το μέλλον». Ο συνεταιρισμός είναι μια ευέλικτη, αποτελεσματική, καινοτόμα επιχείρηση. Υπάρχει απόλυτη αίσθηση της αγοράς, της ανταγωνιστικότητας, της ποιότητας, της συνέπειας. Το μέλος γνωρίζει ότι θα έχει ένα πρότυπο σύστημα διαχείρισης υψηλών αποδόσεων στο χωράφι του, έλεγχο εδάφους, μείωση κόστους γεωργικών εφοδίων κατά 15% και σταθερή τιμή, σε όποιο προϊόν έχει στραφεί καλλιεργητικά. Ο συνεταιρισμός ασκεί πρακτική συμβολιακής γεωργίας με τον ΘΕΣγάλα και τον «Μπάρμπα Στάθη» ενώ σχεδιάζει να μπει ο ίδιος στην αγορά φρέσκων συσκευασμένων κηπευτικών («Θες γη fresco»). Η γκάμα προϊόντων είναι εντυπωσιακή. Σκληρό σιτάρι –κριθάρι καλαμπόκι και μεταποίηση δύο τύπων αλεύρων. Ομάδα βάμβακος, ψυχανθών (τριφύλλι, βίκος, αρακάς), κηπευτικά, σκόρδο, σπανάκι, μπρόκολο.

Στον ΘΕΣγη είναι υπερήφανοι για τις συνεργασίες τους. Ανάμεσα τους, ο ΘΕΣγάλα, ο Γάλα Ελας, ο Αγροτικός Γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός Καλαβρύτων, ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Σκόρδου Νέας Βύσσας. Ο ΘΕΣγη είναι πράγματι σιαμαίος αδελφός του ΘΕΣγάλα, με ένα χαρακτηριστικό κοινό γνώρισμα και των δυο τους: την απεραντοσύνη των στόχων τους. Ο Π. Καλφούντζος σημειώνει ότι 12.000 Γάλλοι παραγωγοί έχουν συνασπιστεί σε έναν συνεταιρισμό, σε έκταση ίση με αυτή που θα μπορούσαν και οι ίδιοι οι συνασπισμένοι παραγωγοί να πετύχουν στο λαρισσιικό κάμπο.

Σκεφθείτε τώρα ότι αυτοί οι 72 παραγωγοί, από το 1,5 εκατ. ευρώ κύκλο εργασιών το 2013, ανέβηκαν στα 5 εκατ. το 2016, και θα συμφωνήσετε, ότι, αν είναι κάποιος να πετύχουν κάτι παρόμοιο στην Ελλάδα, οι συνεταιριστές του ΘΕΣγη μάλλον έχουν τις καλύτερες πιθανότητες.

Ε4. Γάλα Ελας και Θρακών Αμνός

Στη γεμάτη αντιφάσεις και ακατανόητη -ακόμα και για εμάς τους ίδιους- συλλογική συμπεριφορά μας, πρέπει οπωσδήποτε να περιληφθεί το γεγονός, ότι ενώ είμαστε μια ευρωπαϊκή υπερδύναμη στον αριθμό των αιγοπροβάτων που διαθέτουμε, εισάγουμε μεγάλες ποσότητες και κρέατος και γάλακτος και τυριών, ενώ το εισόδημα των παραγωγών είναι και χαμηλό και κυμαινόμενο κάθε έτος, με εξαιρετικά ασταθή τρόπο, έτσι ώστε να καταγράφεται, μια σαφώς φθίνουσα πορεία του τομέα.

Πίνακας 2. Βασικά Μεγέθη Αιγοπροβατοτροφίας στην Ελλάδα

	Προβατοτροφία		Αιγοτροφία	
	Αριθμός	Τάση	Αριθμός	Τάση
Αριθμός Εκμεταλεύσεων	91.273	↓	71.413	↓
Αριθμός Κεφαλών	9.356.144	↑	4.387.499	↓
Μέσο Κοπάδι	103	↑	61	↑
Εκμεταλεύσεις με 1-19 ζώα	52%	↑	62%	↓
Εκμεταλεύσεις με 20-99 ζώα	15%	↓	21%	↓
Εκμεταλεύσεις με >100 ζώα	33%	↑	17%	↑

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή - Περιοδικό *Επί Γης*, Τεύχος Νο 04, Καλοκαίρι 2015.

Το αναφέρουμε ως άλλο ένα παράδοξο, γιατί η χώρα μας, κατέχει τη δεύτερη θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε ό,τι αφορά τον συνολικό αριθμό γαλακτοπαραγωγών προβάτων και την τρίτη θέση όσον αφορά την ετήσια συνολική παραγωγή πρόβειου γάλακτος, με περίπου 7,2 εκατ. πρόβατα και 705.000 τόνους πρόβειου γάλακτος αντίστοιχα (FAOSTAT 2013, Αθ. Γελασάκης, Ινστιτούτο Κτηνιατρικών Ερευνών). Ο καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Ιωσήφ Μπιζέλης εκτιμά, μάλιστα, ότι τα πρόβατα είναι περίπου 9,5 εκατ. ενώ οι αίγες φθάνουν τα 4,5 εκατ. Υπολογίζει ότι η αιγοπροβατοτροφία στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει το 8% της συνολικής ακαθάριστης αξίας της γεωργικής παραγωγής και το 33% της συνολικής ακαθάριστης αξίας της ζωικής παραγωγής.

Μια πρόσφατη καταγγελία (Ιούνιος 2017) του Προέδρου του Γαλακτοκομικού Συνεταιρισμού Καλαβρύτων Παύλου Σατολιά, αποτελεί αξονική τομογραφία του προβλήματος και των ευθυνών του ελληνικού κράτους. Την παραθέτουμε αυτούσια: «το τελευταίο διάστημα γίναμε αποδέκτες κακών ειδήσεων, όσον αφορά τις τιμές του αιγοπρόβειου γάλακτος. Κτηνοτρόφοι συνάδελφοί μας ενημέρωσαν για τις απαράδεκτες ενέργειες ορισμένων βιομηχανιών, που αυθαιρετούν εις βάρος της ελληνικής αιγοπροβατοτροφίας, οι οποίες επικαλούνται τον ανταγωνισμό και τις αθρόες εισαγωγές αιγοπρόβειου γάλακτος και μειώνουν συστηματικά τις ήδη συμφωνημένες τιμές με τους παραγωγούς. Είναι φανερό ότι η κτηνοτροφική κοινότητα απέναντι σε τέτοιου είδους μονομερείς ενέργειες δεν μπορεί να αντιδράσει, δεδομένου ότι είναι αδύνατο να επαναδιαπραγματευθεί ή να συνεργαστεί –εν μέσω μάλιστα της γαλακτοκομικής περιόδου- με άλλη εταιρεία, με αποτέλεσμα να αποτελεί βορά των μονομερών αποφάσεων των βιομηχανιών. Οι εν λόγω πρακτικές παραβιάζουν τις πάγιες πρακτικές των συμφωνημένων παραδόσεων γάλακτος και τιμών, αντιβαίνουν στα εμποδωμένα για δεκαετίες συναλλακτικά ήθη στο αιγοπρόβειο γάλα, δεν προασπίζουν τη φέτα και άλλα προϊόντα ΠΟΠ και δημιουργούν τεράστια οικονομικά προβλήματα στην αιγοπροβατοτροφία, συμβάλλοντας στην ακόμα μεγαλύτερη συρρίκνωσή της. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις εισαγωγές τεραστίων ποσοτήτων αιγοπρόβειου γάλακτος που, όπως καταγγέλθηκε, άγγιξαν τους 50.000 τόνους, αντιλαμβάνεται κανείς την τεράστια ζημιά που θα προξενήσουν στον παραγωγικό και μεταποιητικό μας τομέα, με ό,τι επιπτώσεις αυτό συνεπάγεται για τα ΠΟΠ τυροκομικά προϊόντα μας. Η εισαγωγή φθηνού γάλακτος, κυρίως από τις χώρες των Βαλκανίων που, κατά κύριο λόγο, χρησιμοποιείται για την παρασκευή φέτας και άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων “ελληνικής ταυτότητας” αποτελεί καθαρή κερδοσκοπία εις βάρος των κτηνοτρόφων και “καραμπινάτη” παραπλάνηση του καταναλωτή».

Σε μια επεξεργασία των στοιχείων των Εθνικών Λογαριασμών, ο Νίκος Λάμπας συμπυκνώνει: «Η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί τον “εθνικό” κτηνοτροφικό μας κλάδο. Τα αιγοπρόβρατα αντιπροσωπεύουν το 48% της αξίας των ζώων που εκτρέφονται συνολικά στην Ελλάδα. Η παραγωγή αυτή προέρχεται από 95.000 κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις με προβατοειδή και 68.000 με αιγοειδή, οι οποίες, στην πλειονότητα τους, είναι οικογενειακής μορφής, προσφέροντας άμεση ή έμμεση απασχόληση σε εκατοντάδες χιλιάδες άτομα. Τα 4/5 αυτών των εκμεταλλεύσεων βρίσκονται σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και αποτελούν κυρίαρχη ή και μοναδική πηγή εισοδήματος. Αυτή η αναντικατάστατη δύναμη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής συνεισφέρει σημαντικά και στο περιβάλλον. Η Ε.Ε., για παράδειγμα, υπολογίζει ότι μόνο η συμβολή του κλάδου στη διατήρηση του φυσικού τοπίου, αποτιμάται με 14,2 ευρώ το στρέμμα, ένα δημόσιο αγαθό που σπάνια αναγνωρίζεται. Παρά, όμως, την ευρύτερη σπουδαιότητα της, η αιγοπροβατοτροφία, με καθαρά οικονομικούς όρους, φθίνει. Η τάση αυτή καταγράφεται τόσο με την μείωση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων και του ζωικού κεφαλαίου, όσο και με τις ποσότητες του παραγόμενου κρέατος, οι οποίες μειώθηκαν, συνολικά, κατά

27% την τελευταία πενταετία¹⁵.

Θα μπορούσαν να αναφερθούν δεκάδες και εκατοντάδες μελέτες, προτάσεις εθνικές και ευρωπαϊκές, για όλες τις όψεις του προβλήματος, από την πάχυνση των ζώων ως την έλλειψη εμπορικών εξαγωγικών δικτύων. Ωστόσο όλες οι έρευνες και όλες οι προτάσεις καταλήγουν σε μια κοινή βάση, σε μια κοινή αφετηρία: μόνο η δημιουργία συνεταιρισμών κλίμακας θα δώσει λύση και προοπτική, όπως έκανε η Φιλανδία, ως εθνική απάντηση στη δική της οικονομική κρίση, στις αρχές της δεκαετίας του '90.

Συναντήσαμε και παρουσιάζουμε δύο ομάδες αιγοπροβατοτρόφων, που ξεκινούν δυναμικά, με τη δημιουργία επιχειρηματικών συνεταιρισμών που δρουν με ιδιωτικο-οινομικά κριτήρια, για παραγωγή ανταγωνιστικών ποιολογικών προϊόντων: Τον Γάλα ελας στην Ελασσόνα και τον Θρακών Αμνός στο Διδυμότειχο.

Η Ελασσόνα έχει το προνόμιο να βρίσκεται στους πρόποδες του Ολύμπου. Αυτή η ιδιαιτερότητα συνέβαλε και στη μοναδικότητα της «φέτας Ελασσόνας» και στο γεγονός ότι πρόσφατα αναγνωρίστηκε και το «ΠΟΠ αρνάκι-κατσικάκι Ελασσόνας». Έτσι, τα μέλη του Συνεταιρισμού Αιγοπροβατοτρόφων Ελασσόνας Γάλα Ελας, έχουν διπλή στόχευση: και τη γαλακτοκομική-τυροκομική και την εισχώρηση στην αγορά κρέατος.

Τα μέλη του συνεταιρισμού δεν κρύβουν ότι πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία του συνεταιρισμού τους ήταν ο γειτονικός τους ΘΕΣγάλα της Λάρισας και η ενθάρρυνση του Θανάση Βακάλη. Τον Ιούνιο του 2012 αναγνωρίστηκε ο συνεταιρισμός, ο οποίος έχει 93 μέλη, αλλά και 76 παραγωγούς-συνεργάτες, οι οποίοι παραδίδουν το γάλα τους στον συνεταιρισμό. Υπάρχει ένα σύνολο 101 μονάδων που ανεβάζουν την παραγωγή του συνεταιρισμού στους 7.000 τόνους ετησίως.

Προς το παρόν ο συνεταιρισμός μετρά προσεκτικά τα βήματα του. Κατοχυρώνει την κοινή λειτουργία και τα ποιοτικά κριτήρια στην παραγωγή. Έχει εμπεδώσει ότι η συλλογή και πώληση του γάλακτος γίνεται αποκλειστικά από τον συνεταιρισμό, ότι η προμήθεια των ζωοτροφών γίνεται με τους καλύτερους όρους και κάθε παραγωγός θα βρει τις ζωοτροφές στη μονάδα του, ενώ το γάλα διατίθεται στις καλύτερες δυνατές τιμές, χάρη σε μια ευρεία γκάμα συνεργασιών: ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΗ ΑΕ, ΑΓΡΟHELLAS, ΒΙΟΖΩΚΑΤ ΑΕ, ΘΕΣγη, ΑΓΡΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗ ΑΕ ΕΛ.ΒΙΖ.

Μιλήσαμε πολλές ώρες με όλα τα μέλη του ΔΣ, στα γραφεία τους στην Ελασσόνα. Μου άρεσε το ότι στην τυπωμένη μορφή των πέντε ονομάτων του ΔΣ, αμέσως μετά το όνομα και πριν από το αξίωμα (Πρόεδρος, Αντιπρόεδρος, Γραμματέας, Ταμίας, μέλος), υπήρχε η επίμονη αναφορά «παραγωγός». Είναι και αυτό ένα κομμάτι της συμβολικής απόστασης από το παρελθόν και της απέχθειας στους επαγγελματίες συνεταιριστές της χρεοκοπίας.

¹⁵ Νίκος Λάμπας (2016), "Σε κρίσιμο σταυροδρόμι η αιγοπροβατοτροφία", *Υπαιθρος Χώρα*, 2 Δεκεμβρίου, σελ. 4.

Ένα άλλο γνώρισμα του Γάλα Ελας, είναι ότι τα πρωτοπόρα και πιο ενεργά από την αρχή μέλη, ανήκουν μάλλον σ' αυτό που παλιά θα ονομάζαμε «μεγαλοτσέλιγκες». Είναι εκείνοι που έχουν τα μεγαλύτερα κοπάδια, έτσι ώστε η δική τους συμμετοχή να ενθαρρύνει την προσχώρηση των μικρών και μεσαίων παραγωγών.

Στην κατηγορία των «μεγάλων» κτηνοτρόφων ανήκει και ο Πρόεδρος Γιώργος Μηλιώνης, τρίτης γενιάς αιγοπροβατοτρόφος, απόφοιτος του ΤΕΙ Λάρισας. Στον συνεταιρισμό υπάρχουν τουλάχιστον πέντε απόφοιτοι πανεπιστημιακών σχολών ή ΤΕΙ, αλλά το χαρακτηριστικότερο κοινό γνώρισμα είναι ότι στη μεγάλη τους πλειοψηφία τα μέλη είναι τρίτης και δεύτερης γενιάς κτηνοτρόφοι.

Ο συνεταιρισμός, όμως, έχει στραφεί αποφασιστικά στη σύνδεση του με τα ΑΕΙ. «Η συνεργασία που έχουμε με την Κτηνιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας είναι στενή, σε διάφορα προγράμματα που μας αφορούν, όπως το πρόγραμμα Lactiment (για την ποιοτική βελτίωση του γάλακτος). Έχουμε επίσης τακτική συνεργασία και ενημερώσεις από καθηγητές της Κτηνιατρικής Σχολής Θεσσαλονίκης. Καθώς οι εξελίξεις τρέχουν με γοργούς ρυθμούς, δεν θέλουμε να μείνουμε στάσιμοι, επιβάλλεται να εξελισσόμαστε», υπογραμμίζει ο Γιώργος Μηλιώνης.

Στο ερώτημα πώς ξεχωρίζουν τον εαυτό τους από την αρνητική συνεταιριστική παράδοση, την οποία, συχνά στη συζήτηση καταδικάζουν «ότι έβλαψε τα συμφέροντα αγροτών και κτηνοτρόφων», η απάντηση του Γ. Μηλιώνη, είναι σαφής: *«Ο συνεταιρισμός είναι ένας ζωντανός οργανισμός. Βλέπει τον εαυτό του σαν μια συλλογική επιχείρηση, που πρέπει να διακριθεί στην ανταγωνιστική αγορά με την ποιότητα των προϊόντων του, για να μπορέσει να έχει κερδοφορία και να κερδίσουν, κατά συνέπεια, και τα μέλη του. Αλλά πρέπει ταυτόχρονα, να δείχνει το κοινωνικό του πρόσωπο και να βοηθάει όπου κρίνει ότι υπάρχει ανάγκη. Για να είναι υγιής ο συνεταιρισμός, πρέπει να είναι και τα μέλη του υγιή».*

Όπως βεβαιώνει ο Διευθύνων Σύμβουλος του συνεταιρισμού, Τάσος Γκουγκολιάς, ο οποίος είναι απόφοιτος της Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, προετοιμάζονται μεθοδικά τα επόμενα βήματα, που θα ξεκινήσουν μάλλον από την απόκτηση ιδιόκτητου τυροκομείου του συνεταιρισμού. Άλλωστε, πόσοι συνεταιρισμοί είχαν τζίρο το 2015, 7,6 εκατ. ευρώ;

Στην κεντρική οδό 25ης Μαΐου του Διδυμοτείχου, διαγωνίως έναντι του περίφημου αεροπλάνου, βρίσκονται τα γραφεία του Κτηνοτροφικού Συνεταιρισμού Νομού Εβρου Θρακών Αμνός. Πρόκειται για μια φιλόδοξη ένωση παραγωγών, εμπνευσμένη σε μεγάλο βαθμό, από τον ΘΕΣγαλα, με τον οποίο άλλωστε βρίσκονται σε επαφή. Πεποίθηση της ιδρυτικής ομάδας είναι ότι πρέπει να υπάρξει μια τομή με το παρελθόν των κρατικοδίαιτων

και κομματικά εξαρτημένων συνεταιρισμών. Τα ιδρυτικά μέλη επιμένουν στην ανεξαρτησία τους και αντιλαμβάνονται τον συνεταιρισμό ως μια επιχείρηση, η οποία οφείλει να κερδίζει τον χώρο της σε μια ανταγωνιστική αγορά με την ποιότητα της λειτουργίας της. Διευθύνων σύμβουλος είναι ο Κώστας Μπλιάτσος, ένας από τους πιο διεισδυτικούς εμπειρογνώμονες για την πορεία των συνεταιρισμών στο νέο τοπίο. Ο Θρακών Αμνός έχει 160 μέλη, εκ των οποίων οι 60 γιδοτρόφοι. Ίσως η μεγάλη παραγωγή γίδινου γάλακτος (1 εκατ. λίτρα ετησίως) να έχει καθοδηγήσει τη διαφοροποίηση της στρατηγικής τους. Φυσικά και διαθέτουν επιπλέον 1,5 εκατ. λίτρα πρόβειο γάλα αλλά, όπως επιμένει να θυμίζει ο Πρόεδρος του Συνεταιρισμού Χρήστος Παρασκούδης, «Ο Δίας μεγάλωσε πίνοντας γίδινο γάλα. Το γίδινο γάλα είναι πιο υγιεινό και ανεπιφύλακτα μπορούν να το πίνουν παιδιά και μεγάλοι. Το στοίχημα είναι οι καταναλωτές να γυρίσουν πίσω στην παράδοση και να ξεκινήσουν και πάλι την αγορά και κατανάλωση γίδινου γάλακτος».

Έτσι λοιπόν ο συνεταιρισμός, ολοκλήρωσε την εγκατάσταση του στο τυροκομείο στο Νεοχώρι, έξω από την Ορεστιάδα, όπου υπάρχει η δυνατότητα ημερήσιας επεξεργασίας 15 τόνων γάλακτος. Στη γραμμή παραγωγής μπαίνει η φέτα, το γίδινο τυρί και το γιαούρτι. Έχει προγραμματιστεί ώστε το αργότερο τον Δεκέμβριο να λειτουργήσει το πρώτο ATM γίδινου γάλακτος στην Αλεξανδρούπολη και αμέσως μετά στην Κομοτηνή. Τον Μάιο του 2018 έχει σχεδιαστεί η εγκατάσταση αυτόματων πωλητών αιγοπρόβειου παγωτού σε τέσσερις γεύσεις.

Ο συνεταιρισμός πραγματοποίησε τον Ιούνιο του 2017 στο Σουφλί τη Γενική του Συνέλευση και εξέλεξε το πενταμελές Προεδρείο, με ανανέωση της θητείας του Προέδρου Χρήστου Παρασκούδη. Καθώς η Γενική Συνέλευση ενέκρινε τον ισολογισμό και το business plan που συζητήθηκε αναλυτικά από τα μέλη, εκτιμάται ότι η διοίκηση θα στραφεί απερίσπαστη στην υλοποίηση του αναπτυξιακού σχεδιασμού, που αν επιτύχει –και γιατί όχι- θα είναι και μια απάντηση για την αιγοτροφία και τα προϊόντα της. Θα κάνει άραγε ο Δίας το θαύμα του¹⁶;

16. Δύο εργαζόμενοι στον συνεταιρισμό καταθέτουν τη δική τους οπτική στο Παράρτημα.

Ε5. Συνεταιρισμός Σπαραγγοπαραγωγών Νέας Βύσσης

Μια καλλονή στη δύση της, διδάσκει αξιοπρέπεια: Συνεταιρισμός Σπαραγγοπαραγωγών Νέας Βύσσης

Πριν από κάποιες δεκαετίες ήμουν ανάμεσα στους χιλιάδες Αθηναίους, που τρέξαμε και τσακωθήκαμε για εισιτήρια, για να ακούσουμε ζωντανά τον Φράνκ Σινάτρα, The Voice, στο Ηρώδειο. Ας ξεχάσουμε καλύτερα την εμπειρία, εφόσον υπάρχει δισκογραφία, ώστε τουλάχιστον να ξέρουμε τι θα μπορούσαμε να είχαμε ακούσει, δεδομένου ότι ο Σινάτρα ήταν μια σκιά, σαν εκείνες του πλατωνικού σπηλαίου.

Οργανώνοντας την έρευνα για τους συνεταιρισμούς, δεκάδες ρεπορτάζ, τηλεοπτικά αφιερώματα κτλ., υποδείκνυαν ως ένα πρότυπο αγροτικό συνεταιρισμό της χώρας, 100% εξαγωγικό, τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Κοινής Αγροτικής Εκμετάλλευσης –Σπαραγγοπαραγωγών Νέας Βύσσης. Καθώς δίπλα υπήρχε και άλλος προτεινόμενος συνεταιρισμός, αυτός των Σκορδοπαραγωγών, πήρα το αυτοκίνητο και έφτασα στη Νέα Βύσσα στον Εβρο. Αγαπημένα μέρη άλλωστε, καθώς, ως τυφεκιοφόρος του Ελληνικού Στρατού, είχα την τύχη να υπηρετήσω, λίγο πιο δίπλα, στην καρδιά του Εθνικού Δρυμού, στη Δαδιά Σουφλίου.

Τα ρεπορτάζ και οι τηλεοπτικές εκπομπές δεν είναι λάθος, ούτε ψεύδονται. Μάλιστα θεωρώ κέρδος ζωής και τιμή μου, τη γνωριμία με δύο ιδιαίτερα σημαντικούς ανθρώπους-ψυχές του Συνεταιρισμού Σπαραγγοπαραγωγών, τον Ζαφείρη Καζαντζή και την Βενετία Χατζηευαγγέλου. Το θέμα είναι όμως, ότι ως προς τον συνεταιρισμό, βρέθηκα πάλι με τον Φράνκ Σινάτρα στο Ηρώδειο.

Μην φανταστείτε ότι με οδήγησε σ' αυτό το συμπέρασμα κάποιο ερευνητικό δαιμόνιο, ή μια ισχυρή διαίσθηση ή μια καλή «έξωθεν» πληροφόρηση. Την εκτίμηση ότι ο συνεταιρισμός «σβήνει» μαζί με τα ιδρυτικά του στελέχη, την

ανέφεραν –και την τεκμηρίωσαν- τα ίδια τα ηγετικά στελέχη στη συζήτηση μας. Πολύ σπάνια έχω διασταυρωθεί με τόση διαύγεια αυτοκριτικής, μια επίγνωση των ορίων, των όρων και των συνθηκών που διαμόρφωσαν μια πραγματική εποποιία τριάντα χρόνων, που φτάνει όμως, πια, στο τέλος της.

Τότε το 1988, εξήντα νέοι άνθρωποι, ο Ζαφείρης Καζαντζής πρωτοπόρος ανάμεσα τους, μαζί με τον πατέρα και τον θείο της Βενετίας, η ίδια η Βενετία, 14 χρονών τότε, θυμάται να δουλεύει στα χωράφια, καθώς σε 1.500 στρέμματα άρχισε η καλλιέργεια των σπαραγγιών. Καλλιέργεια αποδοτική (φτάνει κατά μέσο όρο τους 940 τόνους ετησίως), αλλά και απαιτητική. Ο μικρός κλήρος –ακόμα και η συνολικά μικρή έκταση των καλλιεργούμενων από τον συνεταιρισμό στρεμμάτων- δεν έπεισε, όλα αυτά τα χρόνια, το μέσο μέλος, να περάσει σε πραγματικά συνεταιριστικές πρακτικές. Να μειώσουν τα τρακτέρ και τα αγροτικά μηχανήματα κάθε είδους, να ορίσουν πειθαρχημένα πότε ποιος κάνει τι, έτσι ώστε να μειωθεί το κόστος της καλλιέργειας, άρα να αυξηθεί και το κέρδος. Όλα αυτά δεν έγιναν δεκτά. Ο λόγος που ο Συνεταιρισμός υπήρξε κερδοφόρος, είναι η ευλογία του ελληνικού κλίματος και οι ωριμάνσεις των σπαραγγιών που προλαβαίνουν τη ζήτηση στη γερμανική αγορά, έστω μία ή δύο βδομάδες, πριν να εμφανιστεί ο ανταγωνισμός. Προσθέτως, είναι σαφές ότι τα ελληνικά σπαράγγια θεωρούνται εξαιρετικής ποιότητας.

Όμως, τριάντα χρόνια μετά, δεν υπάρχει διαδοχή. Η Βενετία είναι η νεότερη, ο γιος της είναι μόνιμος στρατιωτικός, η συντριπτική πλειοψηφία των νέων δεν ενδιαφέρεται να συνεχίσει τη ζωή στο χωράφι. Το σπαράγγι είναι κουραστικό και ευπαθές. Κάθε δώδεκα χρόνια πρέπει να δημιουργηθεί νέος σπαραγγιώνας. Κινδυνεύει το σπαράγγι από πολλή υγρασία, κινδυνεύει από πολλή ξηρότητα. Η συγκομιδή γίνεται με το χέρι, με ειδικά μαχαίρια.

Μια γενιά δημιούργησε, αλλά η ίδια γενιά δεν μπόρεσε να διασφαλίσει τη διαδοχή της. «Αποτύχαμε» λέει πικρά ο Ζαφείρης Καζαντζής «να δημιουργήσουμε έναν πραγματικό συνεταιρισμό». Κάνει λάθος και το ξέρει. Η γενιά του –και ο ίδιος- έπραξαν το καλύτερο δυνατό στον ορίζοντα της εποχής τους. Ποιος λόγος και ποιο κίνητρο υπήρχε, άραγε, ώστε ειδικά στη Νέα Βύσσα να γίνει ο Αγροτικός Συνεταιρισμός που την ίδια εποχή δεν επιχειρήθηκε πουθενά στην Ελλάδα;

Αξίζει να διαβαστούν προσεκτικά οι συνεντεύξεις-διάλογοι με τον Ζαφείρη Καλαντζή και την Βενετία Χατζηευαγγέλου στο Παράρτημα της έρευνας. Για μένα αποτελούν ένα μάθημα ζωής. Για τους νέους συνεταιριστές, που τώρα μπαίνουν στον στίβο, επαιρόμενοι, όπως οι νέοι Σπαρτιάτες «άμες γ' εσόμεθα πολλώ κάρρονες», ας είναι ένα μάθημα ταπεινοφροσύνης. Όταν σφίγγεις το χέρι του Ζαφείρη, νιώθεις τον απέραντο κόπο που σωρεύτηκε σε κάθε πόρο της επιφάνειάς του. Και εάν δεν νιώσεις σεβασμό, δεν θα είσαι σε θέση να καταλάβεις ποτέ τίποτα. Όχι για τους συνεταιρισμούς, αλλά για την αξιοπρέπεια της δουλειάς στη ζωή.

Ε6. Συνεταιρισμοί Σκορδοπαραγωγών & Βουβαλοτρόφων

Το Βοσνάκιο ή Μπουζνοχώρι ήταν το χωριό των Θρακιωτών, όχι μακριά από τον Έβρο, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν με την ανταλλαγή πληθυσμών το 1923 στη Νέα Βύσσα. Οι Μπουζνοχωρίτες σώζουν έντονα τις μνήμες της δύσκολης αποκοπής από την κοιτίδα. Τα πρώτα χρόνια, οι παππούδες και οι προπάπποι των σημερινών απογόνων τους πέραναν απέναντι το ποτάμι και καλλιεργούσαν τα κτήματα που είχαν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν. Και είχαν αρχικά την ανοχή των Τούρκων, έως ότου «έσφιξαν» οι έλεγχοι, πυροβολήθηκαν κάποιοι από τους τολμηρούς, για να κατακαθίσει η συνειδητοποίηση ότι χάθηκε η πατρώα γη. Το σκόρδο ήταν μια παραδοσιακή καλλιέργεια στην κοινότητα όπως μαρτυρά και το δημοτικό τραγούδι της Ανατολικής Θράκης που σώζεται ακόμη: «Σκόρδα βγαζ' το Μπουζνοχώρι, Μεταξάδες βγαζ' μαστόροι». Και συνεχίστηκε η καλλιέργεια του, λίγα χιλιόμετρα πιο πέρα, αλλά από την άλλη όχθη του Έβρου.

Σε όλη τη διαδρομή αυτής της έρευνας προέκυπτε με χαρακτηριστικό τρόπο ο ρόλος της ηγεσίας στη συγκρότηση των συνεταιριστικών επιχειρημάτων. Ο Τάσος Γιακμογλίδης είναι το πρότυπο του συλλογικού ηγέτη. Είναι σαφώς ο άνθρωπος που εμπνεύστηκε και εμπνέει τον συνεταιρισμό στην ανοδική πορεία της επιτυχίας του, από το 2009 που σχηματίστηκε με τα πρώτα είκοσι μέλη. Αλλά φροντίζει να μην ξεχωρίζει ποτέ. Η όλη στάση και κίνησή του έχει μια ηρεμία και διακριτικότητα. Σέβεται βαθιά τα άλλα μέλη της διοίκησης αλλά και κάθε μέλος του συνεταιρισμού. Δεν θα απορούσες αν τον έβλεπες να σκουπίζει τα γραφεία, να μαζεύει και να πετάει τα σκουπίδια. Ωστόσο δεν πρέπει να γελαστεί κανείς. Αυτός ο ακέραιος και γλυκός άνθρωπος, νιώθεις ότι είναι η σιδερένια γροθιά μέσα από το βελούδινο γάντι.

Ο Τάσος Γιακμογλίδης χτίζει μεθοδικά ένα brand “Σκόρδο Νέας Βύσσας”, που το οδηγεί να αναγνωριστεί ως Προϊόν Γεωγραφικής Ενδειξης (ΠΓΕ), εμπλέκει τα Πανεπιστήμια με έρευνες που αποδεικνύουν επιστημονικά ότι τέτοιο σκόρδο, με τέτοια έλαια δεν υπάρχει πουθενά αλλού στον κόσμο, τυποποιεί το προϊόν και δημιουργεί μεγάλους ψυκτικούς θαλάμους, ώστε να επεκτείνει την περίοδο εμπορίας, άρα να ορίζει καλύτερα την τιμή. Λίγοι μανάτζερ και λίγοι μάρκετινγκ μανάτζερ θα είχαν την μεθοδικότητα και την πληρότητα δράσης του προέδρου του Συνεταιρισμού. Και την ίδια στιγμή κυριαρχεί το στοιχείο της ποιότητας. Τρεις διαφορετικές πιστοποιήσεις,

GLOBAL G.A.P. και AGRO 2-1 και AGRO 2-2, μαρτυρούν την αυτονόητη αλήθεια: ότι αν δεν τρώτε σκόρδο του Συνεταιρισμού Νέας Βύσσης, τότε, πολύ απλά, δεν ξέρετε από σκόρδο!

Ο συνεταιρισμός σήμερα καλλιεργεί 400 στρέμματα συμβατικής παραγωγής και 35 στρέμματα βιολογικής. Παράγει μεσοσταθμικά 450 τόνους σκληρό σκόρδο και 35 τόνους βιολογικό. Πραγματοποιεί μέσο ετήσιο κύκλο εργασιών άνω του 1 εκατ. ευρώ. Είναι οικονομικά υγιής. Δεν βαρύνεται με δάνεια, ούτε έχει χρέη.

Αλλά, είναι εξίσου σημαντικό ότι υπάρχει ισχυρή ομάδα, συνειδητοποιημένων συνεταιριστών, με έμφυτη επιχειρηματική λογική, η οποία και δημιουργεί την τελική δυναμική του εγχειρήματος. Θα ήταν χρήσιμο να διαβαστεί στο παράρτημα της έρευνας η συνέντευξη-συζήτηση, που είχα με τον Τάσο Γιακμογλίδη και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου στα γραφεία του Συνεταιρισμού. Όλα τα καμπανάκια συναγερμού ηχούν μαζί. Και ο πιο υγιής συνεταιρισμός δεν έχει μέλλον αν άμεσα η Πολιτεία δεν διασφαλίσει την ισονομία των παραγωγών έναντι των φορολογικών και ασφαλιστικών τους υποχρεώσεων. Όσο τα μέλη των συνεταιρισμών –που εμφανίζουν υποχρεωτικά όλα τους τα εισοδήματα και φορολογούνται γι' αυτά- αντιμετωπίζονται ως «κορόιδα» από τους μη συνεταιρισμένους αγρότες, οι οποίοι πουλάνε ανεμπόδιστοι και ατιμώρητοι τα προϊόντα τους στη «μαύρη» οικονομία, τότε, οι συνεταιρισμοί δεν έχουν κανένα μέλλον. Και ήδη το παιγνίδι αρχίζει να χάνεται επικίνδυνα. Σε όλο τον βορρά –και τη Νέα Βύσσα – πληθαίνουν οι «Βούλγαροι» αγοραστές, με τιμές «μαϊμού» και συναλλαγές «μαϊμού».

Ο τουρισμός στη Λίμνη Κερκίνη έχει πολλές λαβές να αναπτυχθεί.

Μοναδικό φυσικό τοπίο, ιδιαίτερη πανίδα και χλωρίδα, υδροβιότοπος, σπάνια πτηνά και είδη, ελκύουν πλειάδα επισκεπτών. Πυκνώνουν, όμως, οι επισκέπτες, που έρχονται να απολαύσουν το συγκλονιστικό θέαμα, που είναι το κοπάδι των βουβάλων του Τρύφωνα Γιαντσίδη. Η αίσθηση που δημιουργείται όταν ο ίδιος και οι βοηθοί του με τα άλογα κατευθύνουν τις εκατοντάδες των πανύψηλων και βαριών ζώων προς τη λίμνη είναι υποβλητική. Η βαριά, αργή κίνηση αυτών των επιβλητικών ζώων έχει κάτι το

εξωπραγματικό, καθώς μάλιστα η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων, όσο και εάν αγαπούσε την ύπαιθρο, ήταν μέχρι πρόσφατα αδύνατο να συναντήσει βούβαλο. Το είδος έτεινε προς εξαφάνιση.

Από 70.000-80.000 ζώα τη δεκαετία του '70, το 1992 είχαν απομείνει μόνο 384 σε όλη την Ελλάδα. Τα περισσότερα από αυτά, τα διατηρούσε η οικογένεια Γιαντσίδη, ο πατέρας και ο θεός του Τρύφωνα. Ξαφνικά, ενώ όλα έδειχναν πως κινούνται προς την τελική αυλαία, ήλθε ως από μηχανής Θεός η Ευρωπαϊκή Ένωση, που ενέταξε τους βουβάλους σε πρόγραμμα επιδότησης σπάνιας ράτσας, ώστε να μην εξαφανιστεί το είδος.

Και η αλήθεια είναι ότι πρόκειται για σπάνια ράτσα, που τη διαφύλαξαν σπάνιοι άνθρωποι. Γνώρισα τον Τρύφωνα Γιαντσίδη και τον πατέρα του. Η οικογένειά τους ήλθε από απέναντι, με την ανταλλαγή πληθυσμών. Μαζί με το πιο πολύτιμο περιουσιακό τους στοιχείο, το κοπάδι των βουβάλων. Άκουσα από το στόμα και των δύο τις δυσκολίες και τα εμπόδια για να διαφυλάξουν αυτά τα εκατό χρόνια το κοπάδι, να διατηρήσουν στοιχειώδη ζωτικό χώρο για τη βοσκή. Ο Τρύφων Γιαντσίδης είναι σαν βράχος. Ρωμαλέος, ο τύπος του φυσικού ηγέτη. Μου θύμισε το γράμμα του Παύλου Μελά στην γυναίκα του, για την εντύπωση που του προκάλεσε το παράστημα του καπετάν Κώττα, όταν τον πρωτοσυνάντησε στον μακεδονικό αγώνα. Έτσι ατόφιος, βαρύς, επιβλητικός και κοφτός είναι ο Τρύφων. Μπορεί προς στιγμήν να θεωρήσεις ότι βρίσκεσαι απέναντι σε έναν πρωτόγονο, δύσκολο και ίσως αγενή άνθρωπο. Αλλά την ίδια στιγμή προκύπτει ο στοχαστικός, ευαίσθητος, υπεύθυνος, ενεργός πολίτης. Απόφοιτος των ΤΕΙ, που επέλεξε να γυρίσει και να αναλάβει το κοπάδι των βουβάλων, τη συνέχεια της οικογένειας, τη συνέχεια μιας παράδοσης. Είναι μια στάση ζωής που αποπνέει έναν σπάνιο και ξεχασμένο τύπο πολιτισμού, που είναι όντως το προ-αστικό αξιακό πλέγμα, που κράτησε όμως όρθιο τον τόπο στους σκοτεινούς αιώνες του. Όταν αυτή η στάση χαρακτηρίζεται από ποιότητα και αυθεντικότητα, όπως στην περίπτωση της οικογένειας Γιαντσίδη, τότε το προ-αστικό στοιχείο, γίνεται κατ' εξοχήν αστικό, γιατί μεταβάλλεται σ' αυτό που οι γιαγιάδες και

οι παπούδες μας αποκαλούσαν «αρχοντιά». Με ευαισθησίες σπάνιες, ένας φυσικός οικολόγος, που έχει εναρμονίσει τις αντιλήψεις και τις πρακτικές του με την αειφορία.

Προϋπόθεση για την επιδότηση ήταν οι 18 παραγωγοί σε όλη την Ελλάδα να συγκροτήσουν συνεταιρισμό, ώστε να ελέγχονται καλύτερα τα ζώα και να καταβάλλονται με ακριβέστερο τρόπο οι επιδοτήσεις. Επρόκειτο, κατά κάποιο τρόπο, για έναν αναγκαστικό συνεταιρισμό, ειδικού και περιορισμένου σκοπού.

Όσπου εμφανίζεται στη σκηνή ένας Έλληνας δημόσιος υπάλληλος, ο Δημήτρης Ρουστέμης, που, όπως λέει ο Τρύφων Γιαντσίδης *«αποτελεί το καλό παράδειγμα, πως ένας ευσυνείδητος δημόσιος λειτουργός, μπορεί να κάνει την διαφορά, βοηθώντας τόσο τους συνεταιρισμούς, όσο και τους ιδιώτες»*.

Ο Δημήτρης Ρουστέμης, γεωπόνος-ζωστέχνης με μεταπτυχιακό στη γενετική βελτίωση και διδακτορικό στη ζωική παραγωγή, υπηρετεί στο Κέντρο Γενετικής Βελτίωσης Ζώων του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης στη Θεσσαλονίκη. Ανοίγει νέους δρόμους στον συνεταιρισμό των βουβαλοτρόφων, εκμεταλλευόμενος δύο διαφορετικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ένα είναι το αρχικό, η επιδότηση σπάνιας φυλής. Το δεύτερο, μέτρο 10.1 του προγράμματος «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» «Γενετικοί πόροι στην Κτηνοτροφία», επιτρέπει την ένταξη των βουβάλων σε πρόγραμμα γενετικής βελτίωσης, με σκοπό την τήρηση γενεαλογικού βιβλίου.

Οι βούβαλοι, από 384 είναι ήδη περίπου 4.000 και το πρόγραμμα επιδότησης της Ε.Ε. θα παραμείνει, ώσπου να φτάσουν τις 9.000, αριθμός ζώων που θεωρείται ότι εξασφαλίζει τη συνέχεια του είδους. Είναι όλα επιστημονικά μελετημένα. Για παράδειγμα, η επιδότηση γίνεται ανά κεφάλι στα θηλυκά, με αναλογία 1 αρσενικό ανά 15 θηλυκά.

Παρά τη θετική εντύπωση που προκάλεσε η διαδικασία διάσωσης των βουβάλων, αναρωτήθηκα κατά πόσον μπορεί να θεωρηθεί συνεταιριστική δράση η κάρπωση δύο διαφορετικών τύπων επιδοτήσεων, υπό το σχήμα ενός συνεταιρισμού. Ο Δημήτρης Ρουστέμης το έθεσε εντελώς διαφορετικά: *«Το κέντρο βάρους δεν είναι πια η επιδότηση. Ενώνει τους συνεταιρισμένους βουβαλοτρόφους η κοινή προσπάθεια, όχι μόνον να διαφυλάξουν μια σπάνια φυλή, αλλά η ταυτόχρονη επιδίωξη, μέσα από αυτό, να δημιουργήσουν ένα εργαλείο ανάπτυξης, που ήδη αρχίζουν να το διαμορφώνουν»*.

Γιατί είναι αλήθεια ότι οι ίδιοι οι βουβαλοτρόφοι, με κέντρο τον Τρύφωνα Γιαντσίδη, προσπαθούν να διερευνήσουν το έδαφος για τη δημιουργία μιας ομάδας παραγωγών που θα διαχειρίζεται εμπορικά το βουβαλίσιο κρέας και το γάλα. Αλλά ταυτοχρόνως προβάλλουν και ιδιώτες που κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση, με τους οποίους επιδιώκουν να συναντηθούν. Αν σκεφθεί κανείς ότι το ελληνικό κλίμα θεωρείται πιο πρόσφορο για την

βουβαλοτροφία και εμείς έχουμε 4.000 κεφάλια, ενώ η Ιταλία εκθρέφει 240.000 κεφάλια, τότε είναι φανερό ότι ανοίγεται μια μεγάλη περιοχή επιχειρηματικών ευκαιριών -και, γιατί όχι, και για ελληνική μοτσαρέλα, μιας και είναι τόσο δημοφιλής στην πατρίδα μας.

Η ουσία είναι, πάντως, ότι χάρη σε ένα κοινοτικό πρόγραμμα για τις σπάνιες ράτσες, και στους σπάνιους Έλληνες που διαφύλαξαν αυτές τις ράτσες, υπάρχει άλλη μια αναπτυξιακή περιοχή για τολμηρούς επιχειρηματίες και τολμηρούς συνεταιριστές. Η Ελλάδα διαθέτει και τους δύο.

ΝΕΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

Το Συμπέρασμα

Η έρευνα για τους συνεταιρισμούς οδηγεί σε δύο κατηγορίες συμπερασμάτων. Κατ' αρχάς, γνωρίζουμε πια όλοι καλώς τι δεν πρέπει (αλλά και δεν μπορεί) να επαναληφθεί στον αγροτικό χώρο. Κρατικοδίαιτοι συνεταιρισμοί και «πονηροί» ατομικοί παραγωγοί, με επιδοτήσεις και θαλασσοδάνεια, είτε από εθνικούς πόρους, είτε από τους «κουτόφραγκους», δεν προβλέπεται να επιβιώσουν τις επόμενες δεκαετίες. Η χρεοκοπία της χώρας διέρρηξε βιαίως την παράδοση σχεδόν διακοσίων χρόνων στρεβλής σχέσης του Έλληνα αγρότη με το πελατειακό κράτος. Διέρρηξε επίσης -οριστικά- τη σχέση προσοδοθηρίας με τις ευρωπαϊκές επιδοτήσεις, όπως εμβληματικά την είχε εγκαινιάσει το ελληνικό πολιτικό σύστημα, με τον αείμνηστο και αξιοπρεπή Γεώργιο Ράλλη που αναγκάστηκε ενόψει εκλογών να μοιράζει το καλοκαίρι του 1981, τις ευρωπαϊκές επιταγές στα καφενεία των χωριών. Αυτή η σχέση, όσο και εάν υπάρχουν κόμματα, επίδοξοι πολιτικοί ηγέτες, συνεταιριστές και συνδικαλιστές «ζόμπι» που υπόσχονται ανάσταση νεκρών, δεν μπορεί να αναβιώσει. Κατ' αρχάς διότι το ελληνικό κράτος δεν μπορεί να την χρηματοδοτήσει ούτε κατ' ελάχιστον. Δεν μπορεί, επίσης, διότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει πια στοχευμένες πολιτικές ανταγωνισμού που αφήνουν όλο και λιγότερο χώρο στην παραδοσιακή επιδότηση (η οποία ελέγχεται, άλλωστε, όλο και αυστηρότερα ως προς τους δικαιούχους).

Αυτού του είδους η κρατικά προστατευμένη, προσοδοθηρική γεωργία και κτηνοτροφία έχουν τελειώσει οριστικά. Αντίθετα, ο ορίζοντας του 21ου αιώνα είναι η ποιοτική ανταγωνιστική γεωργία και κτηνοτροφία, στηριγμένη στις ψηφιακές τεχνολογίες αιχμής, συμβάλλοντας μέσω της γεωργίας ακριβείας στην παραγωγή προϊόντων όχι απλώς «βιολογικών», αλλά με αποτύπωμα συμβολής στην κλιματική ισορροπία, την ορθή διαχείριση των υδάτινων πόρων, το ενεργειακό αποτύπωμα κάθε προϊόντος κ.λπ. Εκεί στρέφεται η νέα ΚΑΠ, εκεί διαμορφώνεται η αναπτυξιακή προοπτική της ελληνικής πρωτογενούς παραγωγής. Είναι θέμα ζωής και θανάτου της ελληνικής αγροτικής οικονομίας το να στραφεί αποφασιστικά προς αυτή την κατεύθυνση. Διότι, στα πέντε σενάρια τα οποία κατέθεσε η Κομισιόν για το μέλλον της ΚΑΠ μετά το Brexit, τα τέσσερα σενάρια στηρίζονταν σε περικοπές και σοβαρές μειώσεις στη χρηματοδότηση, η δε γερμανική πρόταση που -θεωρητικά- δεν περιλαμβάνει περικοπές, περιλαμβάνει όλα εκείνα που δυσκολεύουν όσους δεν είναι Γερμανοί να τη την εγκολπωθούν και να την εφαρμόσουν.

Εδώ, μια χρήσιμη παρένθεση επί των συμπερασμάτων. Ίσως αντί να χρησιμοποιούμε τους Γερμανούς ως στόχους εθνικής εκτόνωσης, να άξιζε να παρακολουθούμε το πώς απαντούν στα κοινά προβλήματα. Για παράδειγμα, σε όλη την Ευρώπη –και ακόμα πιο έντονα στην Ελλάδα- παρατηρείται μια δυσκολία στη μεταβίβαση της γης από τους ηλικιωμένους αγρότες στα παιδιά τους ή σε συγγενείς τους. Αυτό δρα ιδιαίτερα ανασταλτικά στην καινοτομία, καθώς αποθαρρύνονται οι νέοι από τον γονέα-ιδιοκτήτη της γης, να τολμήσουν κάτι καινούργιο. (Ο Μάρκος Λέγκας των 7 Grapes εξηγεί ιδιαίτερα γλαφυρά στην έρευνα μας τις αρνητικές επιπτώσεις αυτής της επιμονής των ηλικιωμένων αγροτών στην ιδιοκτησία). Σε όλες της χώρες της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, η απάντηση στο κοινό πρόβλημα είναι το πρόγραμμα ενίσχυσης των Νέων Αγροτών. Μια χώρα (αρ. 1) πρωτοτύπησε: η Γερμανία. Στη Γερμανία, πέραν των ενισχύσεων στους νέους αγρότες, επέλεξαν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης “Hofabgabeklausel”, σύμφωνα με το οποίο οι αγρότες ιδιοκτήτες γης, προκειμένου να εισπράξουν τη σύνταξη γήρατος, οφείλουν να παραιτούνται από τα δικαιώματα επί της γεωργικής εκμετάλλευσης. Έτσι, η Γερμανία είναι η μόνη χώρα των 28 η οποία έχει πετύχει την αναγκαία ηλικιακή ανανέωση και τη δόμηση της γεωργίας σε επιχειρηματικά πρότυπα¹⁷. Κλείνει η παρένθεση.

Από αυτή την έρευνα προκύπτει ότι ο πρωτογενής τομέας επέδειξε ιδιαίτερη ανθεκτικότητα στην κρίση σε σχέση με άλλους τομείς της οικονομίας, και μάλιστα συμβάλλει ουσιαστικά στην αύξηση των εξαγωγών. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος ο Αγροδιατροφικός τομέας στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει το 3% του ΑΕΠ, έναντι μέσου όρου 1,5% του ΑΕΠ της Ε.Ε. των 28. Η έρευνα έδειξε όμως και άλλες δύο πραγματικότητες: πρώτον, ότι υπάρχει τεράστιο πεδίο αύξησης της παραγωγικότητας (θυμηθείτε τη σύγκριση με Ολλανδία και Ισραήλ) και δεύτερον, ότι το ελληνικό κράτος δεν έχει ένα κεντρικό αγροτικό αναπτυξιακό σχέδιο, το οποίο μάλιστα να εξειδικεύεται κατά κλάδο, προϊόν ή περιφέρεια.

Προσοχή όμως. Αυτή η αδυναμία του ελληνικού κράτους δεν σημαίνει ότι έχουμε έλλειψη γνώσης ή έλλειψη μελετών για όλα -σχεδόν- τα μικρά ή μεγάλα ζητήματα της πρωτογενούς παραγωγής, είτε της φυτικής, είτε της ζωικής. Το αντίθετο μάλιστα. Υπάρχουν πολλές, ουσιαστικές και άμεσης εφαρμοστικότητας μελέτες από Πανεπιστήμια, ΤΕΙ, κρατικούς φορείς, τμήματα μελετών των Τραπεζών, ιδιωτικών φορέων, για όλα τα κρίσιμα ζητήματα της αγροτικής ανάπτυξης. Μόλις πρόσφατα, το 2015 και 2016, η κωδικοποίηση ενός αναπτυξιακού σχεδίου στον πρωτογενή τομέα από την PWC είναι εντυπωσιακά καίρια: δυο μελέτες, η «Produits du soleil: the largest food and beverage company in Greece» και η «Stars & Zombies, Βιομηχανία τροφίμων και ποτών», σε κάνουν να αναρωτιέσαι γιατί το ελληνικό κράτος δεν υιοθετεί και δεν εφαρμόζει κεντρικά αυτή την αναπτυξιακή γραμμή. Εύχεται κανείς, να μην είναι ακριβής η εξήγηση του Εντεταλμένου Συμβούλου της PWC, του ιδιαίτερα έμπειρου Κώστα Μητρόπουλου: «ο τόπος μας δυστυχώς δεν μπορεί να χειριστεί τη μεγάλη κλίμακα».

Επιβάλλεται λοιπόν να υπάρξει μια ευρεία συναίνεση γύρω από έναν εθνικό αναπτυξιακό σχεδιασμό συνολικά και στον πρωτογενή τομέα ειδικότερα.

Την ίδια στιγμή, είναι ανάγκη να υπάρξει συνολικά μια αλλαγή νοοτροπίας και πρακτικής στον χειρισμό των επενδύσεων. Χρειάζεται η στήριξη της παραγωγικότητας με βάθος και προοπτική, και όχι απλώς ως «επιχειρηματικότητα» των κοινοτικών προγραμμάτων, που καταλήγουν να είναι μεταμφιεσμένα επιδόματα ανεργίας του ΟΑΕΔ. Είναι το ζήτημα που ανέδειξε η έρευνα της διαΝΕΟσις για το ΕΣΠΑ και επικαιροποίησε πρόσφατα ο ΣΕΒ.

17. Πύργος Κοντονής (2017), «Σβήνει το όνειρο για τους εννιά από τους δέκα ενεργούς Νέους Αγρότες», *Agenda*, 9 Ιουλίου, σελ. 27.

Σύμφωνα λοιπόν με τον ΣΕΒ, μέσα στην πρώτη εξαετία της κρίσης (2009-2015) σχεδόν διπλασιάστηκαν (από 4,9% το 2009 στο 7,9% το 2015) οι επενδύσεις σε κλάδους των «λοιπών υπηρεσιών», σε δραστηριότητες δηλαδή χαμηλών αποσβέσεων και μικρής προστιθέμενης αξίας, ένας κλάδος που περιλαμβάνει τις επισκευές συσκευών, ειδών προσωπικού και οικιακού εξοπλισμού, καθαριστήρια, κομμωτήρια, κουρεία, κέντρα αισθητικής, γυμναστήρια, ακόμα και γραφεία κηδειών. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι επενδύσεις της κατηγορίας αυτής το 2015 ανήλθαν σε 1,3 δισ. ευρώ, όταν, την ίδια περίοδο, οι επενδύσεις στη γεωργία δεν ξεπέρασαν το 1,142 δισ. ευρώ. Ακόμα χειρότερα: από το 1,142 δισ. ευρώ που επενδύθηκαν στον αγροτικό τομέα το 2015, τα 798,4 εκατ. ήταν δαπάνες για μηχανήματα, τα 153,2 εκατ. δαπάνες για μεταφορικά μέσα, τα 87,5 κατασκευές και μόλις 91,9 εκατ. σε καλλιεργούμενους βιολογικούς πόρους και 11 εκατ. σε προϊόντα πνευματικής ιδιοκτησίας. Είναι καλό σημάδι -για μια αρχή- ότι ο υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης Ευ. Αποστόλου δήλωσε ότι δεν θα υπάγεται πλέον στις χρηματοδοτήσεις η αγορά τρακτέρ.

Ωστόσο το «συμπέρασμα των συμπερασμάτων» της έρευνας είναι ότι όλα όσα προαναφέραμε, το αναπτυξιακό σχέδιο για τον πρωτογενή τομέα, η εξειδίκευση του ανά προϊόν και περιφέρεια, η επιστράτευση όλων των μηχανισμών του κράτους στην υπηρεσία αυτού του σχεδίου, η καίρια κατεύθυνση των επενδυτικών πόρων, ιδίως των 6 δισ. ευρώ της κοινοτικής προγραμματικής περιόδου, η επιστράτευση των Πανεπιστημίων και ΤΕΙ στην έρευνα κτλ., δεν έχουν κανένα νόημα, αν κύριος αναπτυξιακός φορέας δεν θεωρηθεί ο συνεταιρισμός νέου τύπου. Οι επιχειρηματικοί συνεταιρισμοί που ανθίζουν ιδιαίτερα την τελευταία επταετία παντού στην Ελλάδα, αποτελούν το μόνο λειτουργικό μοχλό ανάπτυξης σε μεγάλη κλίμακα. Φυσικά και μπορούν να υπάρξουν λαμπρές ιδιωτικές εταιρείες ή επιχειρηματικά cluster στον πρωτογενή τομέα. Αλλά, δεδομένης της ιδιαιτερότητας του μικρού κλήρου στη γη και τη μορφή της ιδιοκτησίας του ζωικού κεφαλαίου, ο συνεταιρισμός νέου τύπου αποτελεί τη μόνη προοπτική δημιουργίας μονάδων κλίμακας, με ασφαλές εισόδημα για τον παραγωγό, ποιοτικό και ανταγωνιστικό προϊόν, με εξαγωγικές δυνατότητες, για τη συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων αγροτών.

Οι επιχειρηματικοί συνεταιρισμοί αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα που έχει κάθε είδους επιχείρηση στη σχέση της με το ελληνικό κράτος. Υπάρχει όμως στους συνεταιρισμούς, είτε φυτικού, είτε ζωικού κεφαλαίου, μια ειδική πρόσθετη παράμετρος, η οποία θα κρίνει το μέλλον του γεωργικού τομέα της οικονομίας. Η παράμετρος αυτή είναι ότι το κράτος στην Ελλάδα δεν αποθαρρύνει απλώς την υγιή επιχειρηματικότητα, αλλά ευνοεί την παραοικονομία, τη φοροδιαφυγή και την εισφοροδιαφυγή, τις «μαύρες» συναλλαγές «κάτω από το τραπέζι», έτσι ώστε ο αγρότης και ο κτηνοτρόφος να αποφεύγουν την ένταξη στους συνεταιρισμούς, όπου όλα -υποχρεωτικά- είναι διαυγή, διαφανή και υπάγονται σε πλήρη φορολογικό και ασφαλιστικό έλεγχο.

Ας δούμε το θέμα συγκεκριμένα, μέσα από την καταγγελία των παραγωγών σκόρδου του Πλατύκαμπου Λάρισας στο υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, οι οποίοι ζητούν από το σύνολο των αρμόδιων αρχών και ιδίως την Δίωξη Οικονομικού Εγκλήματος να πραγματοποιήσουν ελέγχους στην περιοχή του Πλατύκαμπου, ώστε να αντιμετωπιστεί η ευρείας έκτασης «μαύρη αγορά» στην περιοχή. Αναφέρουν συγκεκριμένα ότι οι νόμιμοι καλλιεργητές είναι 70 παραγωγοί, οι οποίοι δηλώνουν στον ΟΣΔΕ τα 1.500 στρέμματα που καλλιεργούν. Υπολογίζεται, όμως, ότι φέτος καλλιεργούνται στην περιοχή 3.500 στρέμματα σκόρδου. Πρόκειται για ετεροεπαγγελματίες που καλλιεργούν και εμπορεύονται λαθραία σκόρδα σε 2.000 στρέμματα, χωρίς τήρηση καμιάς νόμιμης διαδικασίας. Οι νόμιμοι καλλιεργητές επισημαίνουν στην καταγγελία τους ότι «εάν η Πολιτεία έχει τη βούληση να αντιμετωπίσει σθεναρά το ζήτημα, μπορεί να το κάνει, εντοπίζοντας μέσω των δηλώσεων ΟΣΔΕ όσους ιδιοκτήτες μισθώνουν τα χωράφια τους χωρίς ενοικιαστήρια». Παράλληλα, υπενθυμίζουν στην κυβέρνηση τις εξαγγελίες (που δεν τηρούνται) ότι «κανένα γεωργικό προϊόν δεν πρέπει να διακινείται χωρίς τιμολόγιο παραγωγού».

Φυσικό αποτέλεσμα είναι να «τσακίσει» η τιμή του σκόρδου, να γονατίσουν οι νόμιμοι παραγωγοί και να πανηγυρίζουν οι λαθραίοι και οι αιώνιοι μεσάζοντες-έμποροι, που μπορούν να χειραγωγούν την αγορά και να μην επιτρέπουν στους παραγωγούς να απολαμβάνουν με αξιοπρέπεια τους καρπούς των κόπων τους. Η πώληση χωρίς παραστατικά, με μετρητά και σε μειωμένη τιμή διευρύνεται συνεχώς σε όλη την Ελλάδα. Είναι το αποτέλεσμα της ανυπαρξίας ελεγκτικών μηχανισμών, αλλά και της περίφημης κληρονομιάς του πολυποίκιλου λαϊκισμού «μην πειράζουμε τον μικρό, ας κάνουμε τα στραβά μάτια». Αλλά, όταν εκπαιδεύεις έτσι τον «μικρό αγρότη», σε έναν τυφλό ατομισμό προσπορισμού με αμφίβολο περιστασιακό κέρδος, όταν τον χαρίζεις στην κερδοσκοπία του εμπόρου, όταν του στερείς τη δύναμη της συλλογικότητας, όταν του αποκλείεις την δημιουργία του υγιούς παραγωγικού κέρδους, τότε στερείς τους συνεταιρισμούς από τους φυσικούς μετόχους τους. Καταδικάζεις τους συνεταιρισμούς σε μαρασμό, ακυρώνεις την αναπτυξιακή δυναμική της χώρας, διαιωνίζοντας όλα τα αρνητικά της παραδοσιακής ελληνικής υπαίθρου.

Ας δώσουμε τον λόγο στον Πρόεδρο ενός επιτυχημένου επιχειρηματικού συνεταιρισμού νέου τύπου, τον «Αγροτικό Συνεταιρισμό Κελυφωτό Φιστίκι Μώλου-Θερμοπύλες», Γιάννη Χονδρόπουλο. Ερωτάται ο Γιάννη Χονδρόπουλος (από το ΑγροBusiness): «ποια είναι τα σοβαρότερα εμπόδια που έχετε να αντιμετωπίσετε;»

Και η απάντηση του: «Μέχρι και χθες ήταν η φοβία των Ελλήνων καλλιεργητών προς τη συνεταιριστική ιδέα. Από πέρυσι είναι πλέον το νέο Ασφαλιστικό και η δυσβάσταχτη νέα φορολογία των αγροτών, σε συνάρτηση με τη μη καταπόληση του παραεμπορίου, λόγω ακριβώς της αυξημένης φορολόγησης του αγροτικού εισοδήματος. Η μη απόδοση κινήτρων, όπως η μείωση της

φορολόγησης των μελών των συνεταιρισμών και οι συνδεδεμένες ενισχύσεις στα μέλη των συνεταιρισμών και ιδιαίτερα των ομάδων παραγωγών, ώστε να ανταπεξέλθουν στα προαναφερθέντα υψηλά κόστη παραγωγής και πιστοποίησης. Τώρα πλέον τα μέλη των συνεταιρισμών τιμωρούνται, φορολογούμενα ανηλεώς, (καθώς δεν μπορούν να κρύψουν ούτε 1 λεπτό), κρατώντας τη σημαία της προβολής του προϊόντος στις διεθνείς αγορές, για να μοσχοπουλάνε οι καλλιεργητές που βρίσκονται εκτός συνεταιρισμών, χωρίς τιμολόγια και χωρίς φορολόγηση, και να χλευάζουν τους συνεταιρισμένους».

Είναι φανερό ότι η επιβίωση της χώρας συναρτάται άμεσα με μία καίρια προϋπόθεση: να υπάρξει ένα πραγματικά σύγχρονο κράτος που θα εγγυηθεί την ανάπτυξη με κοινωνική δικαιοσύνη. Στην πρωτογενή παραγωγή αυτό θα το εγγυηθούν οι επιχειρηματικοί συνεταιρισμοί νέου τύπου. Το υπόδειγμα υπάρχει. Ας το διευκολύνουμε, ώστε το υπόδειγμα να γενικευθεί σε παράδειγμα, και το παράδειγμα να γίνει κανόνας.

ΝΕΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Πέτρος Ευθυμίου

Νοέμβριος 2017

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνεντεύξεις με παραγωγούς και
στελέχη συνεταιρισμών*

* Οι συνεντεύξεις με τους παραγωγούς και τα μέλη των συνεταιρισμών πραγματοποιήθηκαν την άνοιξη του 2017.

1. Γαλακτοκομικός συνεταιρισμός Καλαβρύτων

Σούκας Θεόδωρος (κτηνοτρόφος) Ταμίας ΔΣ

Γιατί ο παραγωγός είχε συνείδηση ότι είναι καλό να είναι στον συνεταιρισμό;

Γιατί εδώ πληρώνουν, οι κτηνοτρόφοι δεν φοβούνται μήπως χάσουν τα λεφτά τους. Εδώ έχουμε αιτήσεις από άλλους κτηνοτρόφους να έρθουν σε εμάς. Κάνουμε έναν αγώνα αλλά δεν μπορούμε να πάρουμε και άλλους κτηνοτρόφους. Εμείς είχαμε ένα καλό, είχαμε τον ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ και ήταν υγιής συνεργασία και απορροφούσε όλα τα τυριά, δεν είχαμε φόβο μήπως χάσουμε τα λεφτά μας, μήπως δεν πάρει τα τυριά μας, είχαμε μια σταθερή διάθεση και με το προσωπικό, σωστή διαχείριση, έγιναν σωστά όλα.

Δηλαδή οι άλλοι που χρεοκόπησαν είναι χειρότεροι; μήπως τα εξωραΐζετε λίγο όλα;

Εδώ δεν είχαμε τέτοια φαινόμενα. Εδώ υπήρξε σωστή διαχείριση και εμπιστοσύνη από την αρχή και μέχρι τώρα όλα πάνε σωστά. Και οι κτηνοτρόφοι σέβονται και είναι καλοί.

Σε πολλούς συνεταιρισμούς, και οι διοικήσεις και τα μέλη βασίστηκαν στο Κράτος. Εσείς δεν σκεφτήκατε να «ακουμπήσετε» στο Κράτος;

Δεν είχαμε ποτέ τέτοια ιδέα, με το Κράτος δεν ασχοληθήκαμε ποτέ. Όταν μόνο ήταν να πάρουμε κάποιο πρόγραμμα, αναπτυξιακά καθαρά και μόνο. Εμάς το Κράτος μας ψάχνει, ο συνεταιρισμός ο δικός μας είναι κράτος. Έχουμε 70 άτομα που δουλεύουν στο τυροκομείο, είναι τόσες οικογένειες που ζουν στην ευρύτερη περιφέρεια από τον συνεταιρισμό, τόσες οικογένειες που δεν έχουν χάσει ούτε μια δραχμή. Από το Κράτος μας χρωστάνε τον ΦΠΑ και δεν μπορούμε να τον πάρουμε, τι εμπιστοσύνη να έχεις στο Κράτος με αυτές τις καταστάσεις που ζούμε; Εδώ μας έλεγαν θα κόψουν τον ΕΝΦΙΑ και πληρώσαμε τελικά τα διπλά, έχω κάνει τα τρία παιδιά μου νέους αγρότες, είμαστε συνολικά τέσσερις, και θα θέλω 3.000 ευρώ τον μήνα για ασφάλεια και εισφορές. Που να κρατηθώ εγώ τώρα με τον χειμώνα που κάνει φέτος και που έχει προβλήματα η παραγωγή, που έχει πέσει η παραγωγή.

Άλλοι συνεταιρισμοί είχαν προβλήματα λόγω της ανάμειξης των κομμάτων. Εσείς είχατε ποτέ τέτοιο θέμα;

Όχι δεν ασχοληθήκαμε ποτέ με κόμματα, δεν μας ενδιέφερε τίποτα. Ούτε βάλαμε μεσάζοντες από τα κόμματα. Η ένωση ήταν καθαρή συνεταιριστική πρωτοβουλία. Έχουν περάσει διάφοροι πρόεδροι και ήταν ο ένας καλύτερος από τον άλλον και συνεχίζει να ισχύει αυτό και δεν χρειαστήκαμε ποτέ κομματική υποστήριξη.

Σας πέρασε από το μυαλό σας ότι ο συνεταιρισμός είναι επιχείρηση, ότι δεν έχει να ακουμπήσει πουθενά αλλού παρά στην κερδοφορία, όπως κάνει ένας καλός επιχειρηματίας;

Το σκεφτόμαστε και εμείς αυτό. Δεν έχουμε τη δυνατότητα να εξελιχθούμε πιο πολύ, το τυροκομείο παράγει μόνο φέτα. Συνεργαζόμαστε με τον Σκλαβενίτη και στέλνουμε και μια μικρή ποσότητα στην Αμερική -τώρα το ξεκινήσαμε αυτό.

Κουτρομπής Δημήτριος, Κραστικοί Καλαβρύτων

Η μονάδα μου έχει 150 πρόβατα, θεωρείται μια μεσαία μονάδα.

Και είσαι μέλος της Ένωσης από πότε;

Είμαι μέλος από το 1988 και εδώ και τρία χρόνια σύμβουλος.

Από τότε που μπήκες στη δουλειά είσαι στην Ένωση. Δεν σκέφτηκες ποτέ να κάνεις κάτι μόνος σου;

Όχι, δεν σκέφτηκα ποτέ να φύγω από την Ένωση, το συμφέρον του κάθε παραγωγού, είναι να είναι συνεταιρισμένος.

Υπάρχουν όμως τόσα παραδείγματα από συνεταιρισμούς που είτε χρεοκόπησαν είτε δεν πήγαν καλά. Ποιο είναι πιστεύεις το στοιχείο που κάνει την Ένωση πετυχημένη;

Πετυχημένος είναι αυτός ο συνεταιρισμός γιατί το Συμβούλιο που είχε δεν ήταν απατεώνες, κοίταξαν τον συμφέρον του τόπου. Αν δεν ήταν ο συνεταιρισμός δεν ξέρω τι τιμές θα είχαμε σήμερα και αν θα ήμασταν εδώ.

Άρα τι θα έλεγες, τα κόμματα δεν ανακατεύτηκαν;

Μπορεί να θέλησαν πολλοί να ανακατευτούν και να μπουν μέσα, όπως ακόμα θέλουν, αλλά δεν τους αφήσαμε εμείς. Από μόνοι μας είδαμε ποια άτομα είναι άξια να πάνε τον συνεταιρισμό μπροστά.

Τι θα ήθελες να επισημάνεις, σε σύγκριση με άλλους συνεταιρισμούς;

Αυτό που έχουμε καταφέρει σίγουρα είναι που έχουμε κρατήσει την ποιότητα και στο γάλα και στη φέτα και πουλάμε στο ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ το προϊόν μας και γίνεται ανάρπαστο, γιατί είναι η ποιότητα καλή και δεν κοιτάξαμε ποτέ να κάνουμε νοθεία στην ποιότητα, άρα αυτή η ποιότητα κράτησε ψηλά

την φίρμα, και η φίρμα τον συνεταιρισμό σταθερό. Δεν έχασε δηλαδή η φίρμα την αξία της.

Γιατί δεν «ακουμπήσατε» στο Κράτος, όπως έκαναν άλλοι;

Δεν μπορώ να πω ότι είχαμε δυσπιστία, δεν είχαν μπει οι προηγούμενοι στη διαδικασία να ανακατευτούν με το Κράτος και αφού τα πράγματα προχωρούσαν σωστά και καλά, δεν μπήκαμε και εμείς.

Μάκης Βρακλιώτης, προβατοτρόφος, 31 ετών

Τι έχεις σπουδάσει;

Δεν σπούδασα, τελείωσα το Λύκειο. Ασχολήθηκα με τον στίβο, ήμουν πρωταθλητής Ελλάδος στην αντοχή, τρέξιμο 5άρι, 10άρι, αλλά τα παράτησα. Μετά πήγα στο ξυλουργείο του πατέρα μου πέντε-έξι χρόνια, είχε καλές δουλειές, κάναμε κατασκευές μεγάλες όπως σούπερ-μάρκετ, τις εγκαταστάσεις του Μαρινόπουλου, αλλά «πέθαναν» αυτά και είπαμε να ασχοληθούμε με τον πρωτογενή τομέα.

Δηλαδή εσύ το αποφάσισες;

Ναι, πριν από τέσσερα χρόνια, μαζί με τον πατέρα μου.

Άρα πριν από τέσσερα χρόνια αποφασίζεις τι ακριβώς;

Πρώτα νοίκιασα αυτό εδώ το χωράφι, γύρω στα 400 στρέμματα, τα 200 καλλιεργήσιμα. Στην αρχή είμασταν άσχετοι εμείς. Και μπανάνες που λέει ο λόγος να μας έλεγαν να βάλουμε, θα βάζαμε, δεν είχαμε ιδέα. Εντελώς τυχαία, νοικιάσαμε το χωράφι, πήγαμε στους ειδικούς και τους είπαμε, έχουμε αυτήν την περιοχή στα Καλάβρυτα, τι να κάνουμε. Πρόβατα μας είπε ο τύπος εκεί, τι άλλο να κάνετε; Ξεκινήσαμε στην πρώτη αγορά με 170 πρόβατα περίπου, τώρα έχω γύρω στα 250 με 300.

Και από την αρχή σκέφτηκες να μπεις στον συνεταιρισμό ή να είσαι ανεξάρτητος παραγωγός και να έμπαινες στην πορεία;

Στην Ένωση δίνω το γάλα. Έχει πολύ καλή τιμή, είμαι και μέλος, απλά υπάρχουν κάποιες δυσκολίες, γιατί ας πούμε η Ένωση κλείνει τον Ιούλιο, εγώ αρμέγω και τον Αύγουστο, λίγο τυροκομώ, λίγο βρίσκω κάναν γιαουρτά, βολεύομαι, μέχρι να μπω στο σύστημα πλήρως.

Γιατί θες να μπεις στην Ένωση και δεν παραμένεις σε αυτό το μεικτό καθεστώς;

Η Ένωση πληρώνει πολύ καλά, θα πάρεις τα λεφτά σου στα σίγουρα. Υπάρχει ασφάλεια και εμπιστοσύνη, σου παρέχει κάποιες τροφές τις οποίες τις πιστώνεσαι. Στην αρχή της χρονιάς, για παράδειγμα, που δεν έχεις ξεκινήσει να δίνεις γάλα, υπάρχει κάποια βοήθεια. Υπάρχει επίσης και καλή πολιτική, δηλαδή σου δίνουν το 30% σε σχέση με το γάλα που πήγες πέρυσι και είναι μεγάλη βοήθεια αυτό για να ξεκινήσεις, να πάρεις τις πρώτες σου τροφές, να γεννηθούν τα ζώα, να παράγεις γάλα...

Αλλά εσύ, ενώ έχεις τη δυνατότητα να «παίζεις» και με τον έμπορα, μακροπρόθεσμα επιλέγεις να συνεργάζεσαι αποκλειστικά με την Ένωση.

Ναι, μόνο όταν κλείνει η Ένωση δίνω και αλλού, αλλά με συμφέρει να μείνω στην Ένωση. Μετά κοιτάς να χαμηλώσεις τα κόστη της τροφής ανά ζώο και το βρίσκεις εκεί λίγο στο κέρδος.

Η Ένωση βοηθά με κτηνιάτρους;

Ναι βέβαια, χωρίς έξτρα χρέωση, ό,τι ώρα θέλουμε οι κτηνίατροι έρχονται, μας συμβουλεύουν.

Τώρα, εσύ προσωπικά Μάκη, πώς αισθάνεσαι για τον συνεταιρισμό, καθώς, γενικά, ο συνεταιρισμός δεν είχε καλή φήμη και θεωρούνταν ότι έχουν ανάμειξη τα κόμματα κτλ;

Η κομματικοποίηση υπάρχει σε πολύ μικρό βαθμό γιατί τα πρακτικά θέματα είναι ίσα για όλους, στην ίδια τιμή θα δώσει ο καθένας το γάλα. Μπορεί να είναι οι διαφορές σε άλλα θέματα, τα πολιτικά. Υπάρχει συνείδηση καθαρά συνεταιριστική, ότι μας συμφέρει να είμαστε όλοι μαζί έξω από κόμματα. Είναι μέσα άνθρωποι που ξέρουν να κάνουν πολύ σωστά τη δουλειά τους, να κλείνουν καλές συμφωνίες, το βλέπω αυτό.

Άρα έχει να κάνει και με τη διοίκηση που τη διαλέγετε εσείς.

Ναι βέβαια, η διοίκηση παίζει σημαντικό ρόλο.

Σε κάποιον που είναι στην ηλικία σου, στα 31, τι θα του έλεγες; Να ασχοληθεί με τη γεωργία ή την κτηνοτροφία;

Είναι άλλη ζωή εδώ στην επαρχία. Θα του έλεγα να το κάνει το βήμα, θα είναι δύσκολα στην αρχή, αλλά, άμα έχει θέληση και βάλει καλά προγράμματα, θα πετύχει. Εμένα με γεμίζει αυτή η ζωή, με ικανοποιεί, δεν θέλω να πάω στην Αθήνα! Το συνιστώ ανεπιφύλακτα.

2. Γαλακτοκομικός συνεταιρισμός ΘΕΣΓάλα

Καραφύλλης Ανδρέας, μέλος του ΔΣ

Από το 2004 λες, ξεκινάς την ιδέα της Νέας Φάρμας, δεν υπάρχει τότε ο συνεταιρισμός. Από τι πρότυπο εμπνέεσαι;

Είχα στο μυαλό μου να συνεχιστεί η οικογενειακή επιχείρηση διότι αλλιώς θα έκλεινε. Ο αδερφός μου, ήταν στο εξωτερικό και αυτός αλλά δεν ήθελε να έρθει, οπότε ήμουν εγώ ο μοναδικός υποψήφιος. Έπρεπε να διαλέξω, αν θα συνεχίσω την καριέρα μου ως προγραμματιστής ή να κάνω δικιά μου επιχείρηση.

Καταλαβαίνω, αποφασίζεις να συνεχίσεις την οικογενειακή επιχείρηση, αλλά βλέπεις ότι πρέπει να την αλλάξεις. Από που αντλείς έμπνευση για την αλλαγή αυτή; Είχες πάει στο εξωτερικό, είχες δει κάποιες πρότυπες φάρμες;

Σαφώς και είχα δει φάρμες στο εξωτερικό, ήθελα να κάνω μια διαφορετική, πιο μοντέρνα επιχείρηση, όπως για παράδειγμα, έβαλα από την αρχή ένα νέο σύστημα μηχανοργάνωσης. Σε γενικές γραμμές είδα βέβαια και εδώ, στην Ελλάδα, τι κάνουν, αλλά κατά βάση, επηρεάστηκα από το εξωτερικό.

Δεν σκέφτηκες δηλαδή, ότι μπορεί να σε βοηθούσε το ΤΕΙ που έχει τμήμα Ζωικής παραγωγής;

Όχι

Ισχύει αυτό και σήμερα; Ότι τα ΑΕΙ και ΤΕΙ θα μπορούσαν να είναι κοντά στον παραγωγό και να του δώσουν πρακτικές λύσεις;

Όχι. Γενικά, δεν υπάρχει τέτοια σύνδεση μεταξύ ανώτερης εκπαίδευσης και παραγωγής. Ούτε θυμάμαι ποτέ να μας έχει επισκεφθεί κανείς από πλευράς του ακαδημαϊκού κόσμου να μας βοηθήσει σε κάτι.

Έχεις ξεκινήσει λοιπόν από το 2004, έχεις λάβει όλες τις απαραίτητες πιστοποιήσεις, και πως έρχεται στον ορίζοντα η ιδέα του συνεταιρισμού, ΘΕΣΓάλα;

Ήταν στην αρχή της κρίσης. Από την πρώτη στιγμή με είχε ενοχλήσει, όπως και όλους τους παραγωγούς που εντάχθηκαν στον συνεταιρισμό, η σχέση του παραγωγού με την γαλακτοβιομηχανία. Δεν υπήρχαν χαρτιά και εγγυ-

ήσεις. Όλες οι συμφωνίες για τα ποσοστά ήταν στο «μιλητό».

Τέτοια μονομερή σχέση;

Δεν υπήρχαν ρήτρες, δεν υπήρχε τίποτα. Αυτό ισχύει και τώρα και αυτό προσπαθεί να αλλάξει και η Ε.Ε όταν σου λέει πρέπει αναγκαστικά να μπει σε ομάδα, να ενταχθείς σε συνεταιρισμό και να αυξήσεις τη διαπραγματευτική σου δύναμη.

Όταν λοιπόν μαζευτήκαμε περίπου δέκα παραγωγοί, ο βασικός πυρήνας του συνεταιρισμού, αυτός ήταν ο στόχος, να κλείσουμε συμβόλαια με τις γαλακτοβιομηχανίες. Τον Αύγουστο του 2010, όταν έγινε η δεύτερη προσπάθεια – η πρώτη το 2008 είχε αποτύχει- σκοπός μας είναι η διασφάλισή μας έναντι των εταιρειών.

Η διασφάλισή σας ως προς την τιμή;

Όχι μόνο απέναντι στην τιμή, αλλά θα υπάρχει μια σχέση σίγουρη ανάμεσα στα δυο μέρη, ότι δεν θα με εγκαταλείψει η γαλακτοβιομηχανία την επόμενη στιγμή.

Άρα λοιπόν οι δυο βασικές σας κατευθύνσεις ήταν να καταφέρετε να έχετε πιο εξασφαλισμένη σχέση με τις γαλακτοβιομηχανίες και να προχωρήσετε σε μαζικές παραγγελίες ζωοτροφών για να έχετε οικονομικά οφέλη.

Ναι, ήταν 11/1/2011 όταν έγινε η συνέλευση και οι εκλογές, υπεγράφησαν οι εγγυήσεις και δόθηκαν οι πρώτες μερίδες όπου κάθε παραγωγός έδωσε 1.000 ευρώ για να δείξει ότι έχει και σοβαρές προθέσεις και μετά ξεκίνησε η διαπραγμάτευση με τις εταιρείες η οποία ήταν δύσκολη αλλά και επιτυχής. Τότε έγινε η μεγάλη αλλαγή.

Αλλαγή σε εσάς μόνο ή βοηθήσατε και πανελλαδικά;

Εμμέσως, ναι, και πανελλαδικά γιατί ανέβηκαν οι τιμές.

Εσείς σήμερα ελέγχετε το 10% παραγωγής γάλακτος στην Ελλάδα;

Ναι, αλλά η παραγωγή είναι φθίνουσα στα χρόνια της κρίσης. Έκλεισαν πολλές φάρμες και πολλές είναι υπερχρεωμένες, όλοι έχουμε δάνεια. Υπήρχε μια καλή περίοδος που η τιμή είχε ανέβει αλλά πια είναι πολύ πεσμένη και είμαστε πλέον στα όρια μας.

Γιατί πέφτει η τιμή;

Είναι και διεθνείς οι συγκυρίες και στο εσωτερικό που έχουν διαμορφώσει χαμηλές τιμές. Εμείς προσπαθούμε να μην πέσουμε πολύ χαμηλά, για παράδειγμα υπάρχει βιομηχανία της περιοχής που έριξε την τιμή κατά πολύ το καλοκαίρι. Η μέση τιμή βγαίνει με μια φόρμουλα και οι διακυμάνσεις είναι πολύ ομαλές. Για τις μικρές μονάδες είναι πολύ μικρά τα περιθώρια κέρδους. Εγώ, με 500.0000 τζίρο, το κέρδος δεν είναι ούτε 5%. Αν λοιπόν κάνεις τζίρο 200.000 – 300.000, δεν μπορείς να επιβιώσεις.

Οι 50 φάρμες που είστε, οι 100 άνθρωποι που έχετε συνεταιριστεί, πήγατε ένα βήμα παραπέρα, δημιουργήσατε ένα είδος επιχειρηματικού συνεταιρισμού. Το είχατε στόχο από την αρχή;

Είχαμε από την αρχή στο μυαλό μας να το στήσουμε επιχειρηματικά και όχι όπως τα κλασικά μοντέλα συνεταιρισμού στην Ελλάδα –που έχουν αποτύχει και όλα. Όπως και η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λάρισας, που είχε τεράστια κέρδη και περιουσία, αλλά, μπλέχτηκαν τα κομματικά και χρεοκόπησε. Εμείς, δεν έχουμε κομματικά και μέλη του ΔΣ του συνεταιρισμού ανήκουν σε διαφορετικές παρατάξεις αλλά δεν το μπλέκουμε με τη δουλειά. Είχαμε ξεκαθαρίσει από την αρχή ότι το γάλα δεν θα το βάψουμε ποτέ ούτε «πράσινο» ούτε «μπλε». Όταν ξεκινήσαμε την καθετοποίηση της παραγωγής, με τους πωλητές και προσλάβαμε τόσα άτομα, δεν υπήρξε ούτε ένας που να είναι παιδί ή συγγενής των συνεταιριστών. Τα κριτήριά μας, όσες πιέσεις και αν υπήρχαν, είναι τελείως αξιοκρατικά.

Ποια τα βήματά σας;

Το πρώτο πράγμα ήταν η ζώνη παραγωγής, δηλαδή να ελέγχεται η ποιότητα του γάλακτος και να βοηθήσει τους παραγωγούς να βελτιώσουν την ποιότητα στις μονάδες τους –δεν είχαν όλοι την απαραίτητη τεχνογνωσία.

Πώς λειτουργούσε;

Υπήρχε επικεφαλής κτηνίατρος, αποκλειστικής απασχόλησης, που εντόπιζε τα προβλήματα και έδινε τις λύσεις και τις πρακτικές.

Αγοράσατε όμως μια μονάδα και περάσατε σε άλλη κλίμακα, στην παραγωγή γαλακτοκομικών με γιαούρτια, τυριά και άλλα...

Διαπιστώσαμε ότι αν θέλουμε μακροπρόθεσμα να εξασφαλίσουμε την παραγωγή μας δεν θα πρέπει να εξαρτόμαστε μόνο από τις βιομηχανίες αλλά να πάμε σε ένα μικτό μοντέλο όπου θα έχουμε και δίκτυο από μόνοι μας και συμβόλαια με γαλακτοβιομηχανίες. Έπρεπε να βρούμε, πως θα μπορούμε όμως στην αγορά, με τον κλασικό τρόπο ή με κάτι νέο; Τον αυτόματο πωλητή τον είχαμε δει στο εξωτερικό, στην Ιταλία, αλλά ήταν έξω από κάθε φάρμα και πωλούνταν απαστερίωτο στους χωριανούς. Στην Ελλάδα καταρχήν αυτό απαγορεύεται και δεν θα δούλευε. Οπότε εμείς σκεφτήκαμε, πως θα φέρουμε τον αυτόματο πωλητή στα αστικά κέντρα. Μετά από έρευνα αγοράς, η παγκόσμια πρωτοτυπία η δικιά μας είναι τα logistics μας, δηλαδή πως τα φέραμε στην πόρτα του καταναλωτή. Σε αυτό παίζει ρόλο και το πως είναι δομημένες οι ελληνικές πόλεις. Στην αρχή, οι μελέτες μας έλεγαν ότι έπρεπε να πουλάμε 150 – 200 λίτρα στον πωλητή, εμείς φτάσαμε να δίνουμε στα 800 λίτρα με έναν τόνο για να ικανοποιήσουμε την ζήτηση. Το γάλα εξαντλούνταν μέσα σε 3 ώρες στις πρώτες γειτονίες της Λάρισας. Ύστερα άρχισε να επεκτείνεται το δίκτυο και στις μεγάλες πόλεις.

Θα σας κάνω μια προβοκατόρικη ερώτηση, είστε δηλαδή πραγματικά 100 άνθρωποι που συμφωνείτε τόσο πολύ;

Ναι, και είμαι πολύ περήφανος για αυτό αν με ρωτάτε. Αυτό δεν είναι και το πρόβλημα στην Ελλάδα;

Το ίδιο έγινε και με το ΘΕΣγη;

Με τον ΘΕΣγη, ξεκινήσαμε με συμβολαιακή γεωργία από το 2012 (πριν από το σχετικό πρόγραμμα της τράπεζας Πειραιώς) και αφορά όχι μόνο με αυτούς που πουλάμε αλλά και με αυτούς που αγοράζαμε προϊόντα.

Ο φόβος σου ποιος είναι;

Η αστάθεια η πολιτική και το πού πάει η χώρα. Δευτερευόντως η φορολογία που αντί να πέφτει, ανεβαίνει. Και η μη εφαρμογή των κανόνων, όπως π.χ. το ισοζύγιο με τις εισαγωγές προϊόντων, που εισάγουν τα προϊόντα και τα βαπτίζουν ελληνικά, είναι ξέφραγο αμπέλι η κατάσταση. Αν δείτε τα νούμερα, είναι αδύνατον αυτά που λένε ελληνικά προϊόντα να είναι από ελληνικό γάλα.

Δραγατσίκης Γιάννης, 44 ετών

Εμείς – με τον αδερφό μου- είμαστε δεύτερης γενιάς παραγωγοί, ο πατέρας μας πέρασε από τη γεωργία στην κτηνοτροφία και το 1992 στην γαλακτοπαραγωγή. Τα πράγματα ήταν καλύτερα στις αγελάδες γαλακτοπαραγωγής γιατί έχεις κάθε μήνα ένα κεφάλαιο κίνησης, να ζήσεις την οικογένεια, να φάνε τα ζώα, να καλύψεις υποχρεώσεις. Σιγά σιγά τη μονάδα τη μεγαλώσαμε, αλλά το 2000 σφάξαμε όλα τα ζώα λόγω της ασθένειας της βρουκέλλωσης, του μελιταίου πυρετού, που μάστιξε την χώρα μας. Η πολιτεία έχει τεράστια ευθύνη που δεν έχει απαλλαχθεί η χώρα μας και γι' αυτό δεν μπορούμε να πουλήσουμε νωπό γάλα. Αποζημιωθήκαμε με το 40% της αξίας του ζώου. Αυτό συνέβη ξανά το 2009, στα 20 χρόνια που έχουμε την μονάδα. Μέχρι το 2015 που μας επέτρεψαν να κάνουμε τα εμβόλια, γονατίσαμε.

Παρακολούθησα το 1994 στο ΤΕΙ ένα επιδοτούμενο πρόγραμμα τεχνίτης σπερματέγχυσης στα ζώα, ήμασταν 20 γυναίκες και 2 άνδρες και πήγαμε για να μάθουμε ό,τι θα έκανε ο τεχνικός σπερματέγχυσης. Τότε, από αυτό το σεμινάριο κατάλαβα ότι μου αρέσει πολύ η μαιευτική και από τότε δεν ήρθε ξανά ούτε σπερπατεγχύτης ούτε κτηνίατρος για αυτά τα πράγματα. Η επαφή με τους στάβλους έξω, με τους κτηνιάτρους που μας πουλούσαν τα φάρμακα, μας έκανε να θελήσουμε να τα περάσουμε τις πρακτικές και στις δικές μας παραγωγές. Φτάσαμε το 2007, σε μια εκπαιδευτική εκδρομή στην Ιταλία με την «Αγροτροφική» (έχει εξοπλισμό και φάρμακα), και ό,τι είδα εκεί, και ήταν λειτουργικό, το εφάρμοσα στη δική μας παραγωγή. Το 2008 και ενώ έδινα γάλα στη ΔΕΛΤΑ για 17 χρόνια και είχα άριστη σχέση -μας σεβόντουσαν πολύ εμάς τους παραγωγούς- ήρθε η ΦΑΓΕ που έκανε την επέκταση στην Αμερική, έχει φτάσει τη χρυσή εκείνη χρονιά στα 53λεπτά το λίτρο και γινόταν μεταγραφές επί μεταγραφών, όλοι πήγαιναν στη ΦΑΓΕ.

Τότε είπαμε να κάνουμε όλοι επεκτάσεις καθώς με την τιμή αυτή θα κάναμε απόσβεση στα επόμενα 2-3 χρόνια.

Αλλά τι συνέβη;

Δεν διήρκησε πολύ αυτό. Μέσα σε 10 μήνες, η τιμή έπεσε στα 32 λεπτά. Το 2006 είχαμε κάνει την ομάδα γενετικής βελτίωσης της Λάρισας (μέσω κοινοτικού προγράμματος) οπότε το 2008, όταν είδαμε την πτώση των τιμών, μαζευτήκαμε 118 τόνοι γάλα στον Προφήτη Ηλία (τοπική πλατεία) και συντάξαμε συλλογικά ένα κείμενο προς την ΦΑΓΕ για να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα. Στην δεύτερη συνάντηση από 118 τόνοι γάλα γίνανε 70 γιατί έπεσαν απειλές τότε από τις βιομηχανίες και στην τρίτη συνάντηση δεν ήρθε κανείς! Είμασταν 3-4 άτομα που είχαμε πάει να βρούμε τους δικηγόρους. Το 2010, μαζευτήκαμε και αποφασίσαμε ότι ακόμα και αν είμαστε 5 άτομα, θα πορευτούμε μαζί. Είδαμε και ποιοι ήταν αυτοί που «χάλασαν» την προηγούμενη ομάδα, τους καλέσαμε αλλά δεν τους λάβαμε υπόψη. Αποφασίσαμε λοιπόν για τις πρώτες ενέργειες, συντάξαμε το καταστατικό, τα ιδρυτικά μέλη. Το 2011 κάναμε τις πρώτες εκλογές για ανάδειξη του πρώτου ΔΣ. Η ιδέα ήταν: Συνασπιζόμαστε διαφορετικά. Αγοράζουμε μαζί, πουλάμε μαζί. Μέχρι τότε κανείς, δεν το έκανε αυτό. Στην Ελλάδα είχαν απαξιώσει το μεγαλύτερο όχημα παγκοσμίως, τον συνεταιρισμό.

Γιατί έγινε αυτό Γιάννη;

Γιατί υπήρχε κομματικός παρεμβατισμός. Δεν νοείται να έχει αποτύχει η Ένωση Λάρισας! Είχε φτάσει ο ΟΛΥΜΠΟΣ όταν ήταν Ένωση να έχει 300 άτομα προσωπικό.

Κάποια στιγμή, όταν επισκεπτόμασταν ένα εργοστάσιο στην Ολλανδία που διαχειριζόταν 800 χιλιάδες τόνους ετησίως, διαπίστωσα ότι σ' αυτό το εργοστάσιο απασχολούνταν 100 άτομα. Για να καταλάβετε το μέγεθος και τη διαφορά, η συνολική παραγωγή στην Ελλάδα είναι 550 χιλιάδες τόνοι ετησίως.

3. Γαλακτοκομικός συνεταιρισμός Θρακών Αμνός

Συζήτηση με τον σύμβουλο Βασίλη Τουτουτζή και τον ζωτέκνη Δημήτρη Ναζίρη

Το μοντέλο που ακολουθούμε άρχισε σαν σκέψη στα τέλη του 2011 και πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 2012. Κάποιοι αιγοπροβατοτρόφοι, συνειδητοποιήσαν ότι η μεμονωμένη διαχείριση, η διαχείριση που έκανε ο καθένας στην επιχείρησή του, δεν προχωρούσε. Άρα έπρεπε να δουλέψουν κάτω από ένα μοντέλο συνεταιριστικό ώστε και να βελτιώσουν το παραγόμενο προϊόν και να μειώσουν το λειτουργικό κόστος. Αυτό ήταν το πρώτο βήμα. Ο συνεταιρισμός πήρε σάρκα και οστά μετά από πολλές και μεγάλες δυσκολίες, δηλαδή, τα πρώτα 20 μέλη ήταν πολύ δύσκολο να μαζευτούν. Τα 3-4 πρώτα μέλη ήταν ο πυρήνας, ύστερα συγκεντρώθηκαν με μεγάλη δυσκολία 20-30 άτομα, ακόμα πιο δύσκολα βγήκε το διοικητικό, στις αρχές του 2012.

Αυτήν τη στιγμή αριθμεί περί τα 180 μέλη. Υπάρχουν κάποια μέλη, τα οποία ξεκινήσαν μαζί μας, τα οποία λόγω ασθένειας ή αποδεκατισμού κοπαδιού, έχασαν το ζωικό τους κεφάλαιο. Είναι μεν μέλη, αλλά δεν είναι μερίδες. Το παραγόμενο προϊόν φτάνει τα 2,5 εκατομμύρια λίτρα αιγοπρόβειο γάλα ετησίως.

Ποια είναι τα δημογραφικά στοιχεία των μελών σας;

Δημήτρης Ναζίρης (ζωτέκνης): Μέσος όρος 45-50 ετών, σχετικά νεαρές ηλικίες αν σκεφτεί κανείς ότι στην περιοχή, αυτοί που ασχολούνται με την κτηνοτροφία είναι κατά μέσο όρο 55-60 ετών.

Ποιοι είναι οι κανόνες του συνεταιρισμού για αυτά τα 180 μέλη;

Δημήτρης: Οι κανόνες που έχουν μπει από την πρώτη στιγμή είναι ότι δίνουν την παραγωγή αποκλειστικά στον συνεταιρισμό, είναι υποχρεωμένοι να παράγουν ποιοτικά και υπάρχουν αυστηρές ποινές εάν κάποιος μπει σε διαδικασίες νοθείας γάλακτος ή αν δεν παραδίδουν καθαρό γάλα, δηλαδή χωρίς μικροβιακό φορτίο. Και ότι θα συμμορφώνονται με ό,τι ορίζει ο συνεταιρισμός, κυρίως στα ποιοτικά χαρακτηριστικά για την παραγωγή.

Στην αρχή, επομένως, ο συνεταιρισμός συγκέντρωνε το γάλα και έκανε την εμπορία.

Βασίλης: Ναι, όλο το γάλα περνούσε από εμάς, τιμολογούσαμε το προϊόν για τις γαλακτοβιομηχανίες και από εκεί και πέρα τιμολογούσαμε εμείς στους παραγωγούς. Υπήρχε συμβόλαιο διετές ή ετήσιο που αφορούσε τόσο την τιμή όσο και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και τις προδιαγραφές.

Δημήτρης: Θέλω να προσθέσω ότι το συμβόλαιο δεν είναι απλή υπόθεση. Παίρνουμε όλες τις προσφορές, πηγαίνουμε στο γενικό συμβούλιο, λέμε στους παραγωγούς ποιες είναι οι επιλογές, προχωράμε στη διαδικασία ψήφισης και κατ' αυτόν τον τρόπο αποφασίζουμε με ποια εταιρεία θα συνεργαστούμε. Καθορίζουμε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, παίρνουμε δείγμα από το προϊόν του κάθε παραγωγού, η μέτρηση γίνεται παρουσία της Ευρωφάρμας (με την οποία συνεργαζόμαστε τα τελευταία χρόνια) και δικής μου ώστε να μην υπάρχουν προβλήματα, να έχουν και οι δυο πλευρές εκπρόσωπο. Στη συνέχεια, βγαίνει η μέση πρωτεΐνη και με αυτήν πληρώνεται ο κάθε παραγωγός. Δεν υπάρχει fixed τιμή, μπορεί να πληρωθείς και με 1.10 μπορεί και με 0.80 αναλόγως με το γάλα που έχεις παραδώσει.

Σε επίπεδο παραγωγής γάλακτος ή ζωικού κεφαλαίου στον νομό Έβρου, τι ποσοστό εκπροσωπεί ο συνεταιρισμός;

Δημήτρης: Στην ορεινή περιοχή, μαζί με τα Πομακοχώρια είναι ένα 90% και το υπόλοιπο 10% θέλει να έρθει στον συνεταιρισμό. Από Σουφλί και κάτω πιστεύω είναι ένα 70% - 80% με το υπόλοιπο να θέλει επίσης να έρθει στον συνεταιρισμό. Εδώ, στον βόρειο Έβρο, επειδή υπάρχει και ένα τοπικό τυροκομείο που έχει βοηθήσει τους ανθρώπους που δίνει κάποια λεφτά μπροστά και τους στήριζε πολλά χρόνια στις δύσκολες στιγμές όταν δεν πληρώνονταν, είναι περίπου 40%- 50%.

Έχετε δανεισμό; Έχετε ενταχθεί στον αναπτυξιακό νόμο;

Βασίλης: Όλα είναι με ίδια κεφάλαια. Είναι οι μερίδες, είναι ένα ποσό από το γάλα που παρακρατείται για να βγάλει τα λειτουργικά του έξοδα ο συνεταιρισμός. Λόγω της μορφής του έργου που ξεκινάμε, με τη βιομηχανία τη δική μας και με το τυρί το δικό μας, προχωράμε σε αυτό το «άλμα» και λόγω της φύσεως του έργου, έχουμε συντάξει ήδη έναν φάκελο για να ενταχθούμε στον αναπτυξιακό και θα κάνουμε μια κρούση για δανειοδότηση από τραπεζικό φορέα. Κοιτάμε τι συμφέρει τον συνεταιρισμό, τα λογαριάζουμε όλα, δεν σημαίνει δηλαδή ότι επειδή είναι η «Αγροτική» θα πάμε κατευθείαν εκεί.

Δεν πάμε να κάνουμε ένα «άνοιγμα» που δεν μπορεί να αντέξει ο συνεταιρισμός. Πάμε με μετριοπαθή δεδομένα, λογαριάζουμε τα πάντα και κάνοντας ένα business plan -ένα πλάνο βιωσιμότητας- πάμε για το επόμενο βήμα.

Πώς είναι το κλίμα στον συνεταιρισμό; Για παράδειγμα, στους σκορδο- παραγωγούς υπάρχει πολύ καλό κλίμα, είναι πολύ δεμένοι αλλά είναι λίγα άτομα. Εσείς που είστε 180, πώς τα καταφέρατε;

Δημήτρης: Εμάς στην αρχή μας ένωσαν τα κοινά προβλήματα. Μας ένωσε η ανάγκη και η ανασφάλεια. Με τον συνεταιρισμό, ένιωσε ο παραγωγός ότι δεν είναι μόνος του. Γιατί είναι τρομερά δύσκολο να ενώσεις αιγοπροβατοτρόφους, ο καθένας θα σου πει «το δικό μου γάλα είναι καλύτερο», «το δικό μου τυρί είναι καλύτερο» αλλά στην περίπτωση μας κατάφεραν και συνεταιρίστηκαν. Πλέον βλέπουν όλοι ότι ο συνεταιρισμός πηγαίνει καλά, μπαίνει νέος κόσμος συνέχεια, πληρώνονται καλά.

Έχουμε δει όμως να διαλύονται και πρότυποι συνεταιρισμοί, επειδή δεν ήταν πρόεδρος για παράδειγμα ο Δημήτρης και όχι ο Βασίλης. Ήταν βέβαια και τα κόμματα από πίσω.

Δημήτρης: Εμείς δεν μπλέξαμε ποτέ με τα πολιτικά. Δεν υπάρχουν κόμματα εδώ. Το κυριότερο, είναι ότι δεν πληρώνεται κανένας από το διοικητικό, όλα τα πληρώνουν τα παιδιά από την τσέπη τους, δεν υπάρχουν μισθοί για να θέλει να μπει κάποιος γι' αυτό. Όποιος μπαίνει είναι γιατί το αγαπάει, θέλει να δουλέψει και να πάει παρακάτω.

Δεν υπάρχουν δηλαδή υπάλληλοι;

Δημήτρης: Δυο υπάλληλοι υπάρχουν, ο ένας είμαι εγώ. Ο Βασίλης είναι εξωτερικός συνεργάτης, έχουμε εξωτερικό λογιστή, εξωτερικό σύμβουλο γεωπόνου, εξωτερικό νομικό σύμβουλο.

Βασίλης: Ξεκινήσαμε με εμπορικό προσανατολισμό, όντας συνεταιρισμός. Από την αρχή υπήρχε η έννοια ότι είμαστε επιχείρηση. Και αυτό προσπαθούμε να επικοινωνήσουμε και στα μέλη μας. Ελέγχουμε τις επιλογές μας, κάνουμε έρευνα αγοράς, ψάχνουμε στο εξωτερικό, εξετάζουμε τις τιμολογήσεις μας και αυτό όχι με την έννοια της εταιρείας, αλλά για να βγει κέρδος, για να έχει συνέχεια, να έχει μέλλον.

Δηλαδή δεν βρέθηκε μια ομάδα στα ΔΣ να πει να πάρετε ένα ποσοστό από τις παρακρατήσεις, επειδή υπάρχει ανάγκη; Δεν βρέθηκε μια φιλολαϊκή μερίδα;

Βασίλης: Η φιλολαϊκή μερίδα καταλαβαίνει ότι αυτό που κάνουμε είναι φιλολαϊκό. Όλοι καταλαβαίνουν τον τρόπο λειτουργίας. Υπάρχει ενδιαφέρον, έχω συνεργαστεί και με άλλους συνεταιρισμούς στο παρελθόν και μπορώ να σας το πω, εδώ σε κάθε γενική συνέλευση υπάρχει απαρτία, όλοι ενδιαφέρονται.

Βασίλη, μιας και κάνεις τη σύγκριση, μπορείς να εντοπίσεις ποιες είναι οι παθογένειες και κατέρρευσε η πλειοψηφία των συνεταιρισμών;

Μια είναι και καλύπτει όλες τις υπόλοιπες, δεν είχαν στον προγραμματισμό τους να είναι εταιρεία. Αν δεν είσαι εταιρεία, δεν πονάς τα χρήματα που φεύγουν. Είτε αυτό σημαίνει ότι έμπαιναν χρήματα στην τσέπη, ας μην γελιόμαστε, είτε με την μορφή αλόγιστης πρόσληψης υπαλλήλων, ενοικίασης χώρων, σπατάλες. Εμείς αυτό που λέμε στα μέλη μας είναι: ο συνεταιρισμός είναι η εταιρεία σας, είστε μέτοχοι σε μια εταιρεία.

Δημήτρη, εσύ τι πιστεύεις ότι έχετε κάνει και έχετε πείσει τους παραγωγούς;

Πιστεύω η απλότητα και η «καθαρότητα» του διοικητικού συμβουλίου το έχει καταφέρει αυτό. Έχει δείξει ότι δεν είναι συνεταιρισμός που ήρθε για να φάει, έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη. Αν χαθεί η εμπιστοσύνη, αρχίζει η γκρίνια και διαλύεται.

Βασίλης: Δεν κάναμε κάτι σπουδαίο. Κάναμε το αυτονόητο, το προφανές.

4. Αγροτικός Συνεταιρισμός Κοινής Αγροτικής Εκμετάλλευσης – Σπαραγγοπαραγωγί Νέας Βύσσης

Συζήτηση με τον Ζαφείρη Καζαντζή και τη Βενετία Χατζηευαγγέλου.

Ζαφείρη, ασχολείσαι λοιπόν τριάντα χρόνια με την πρωτογενή παραγωγή, μέχρι που ξαφνικά «έρχονται» τα σπαράγγια...

Γύρω στο 1988 βάλουμε για πρώτη φορά, δοκιμαστικά, σπαράγγια.

Ως μεμονωμένος παραγωγός;

Όχι. Πάντα συνεταιριστικά. Η δουλειά αυτή δεν μπορεί να γίνει από έναν παραγωγό. Είχαμε ένα παιδί εδώ από την περιοχή, που σπούδαζε στη Θεσσαλονίκη στο Πανεπιστήμιο, είχε έναν καθηγητή, τον Σιώμο, που τότε είχε κάνει έρευνα πάνω στο σπαράγγι. Όταν επέστρεψε, ως γεωπόνος, είπε να βάλουμε το σπαράγγι αλλά δεν το πολύ-πίστευε κανένας γιατί δεν το ήξερε και κανείς τότε. Ωστόσο από καφενείο σε καφενείο, μαζεύτηκαν σιγά-σιγά δέκα άτομα και έβαλαν τα πιο χάλια χωράφια, αφού δεν ήξεραν πώς θα πάει. Έφτασε κάποια στιγμή στα Γιαννιτσά να έχει 40.000 στρέμματα που είχε βάλει ο Σιώμος σπαράγγι, λευκό χρυσό το ονόμαζαν τότε για να καταλάβεις. Έγινε το σπαράγγι, έπρεπε όμως να διακινηθεί. Κατευθείαν στο εξωτερικό, στη Γερμανία, δεν το γνώριζε ούτε ακόμα το γνωρίζει η ελληνική αγορά το σπαράγγι.

Μου λες δηλαδή ότι από το 1988 που ξεκινήσατε, κάνετε μόνο εξαγωγή το σπαράγγι.

Ναι, στο 100%. Κάναμε πολλές προσπάθειες και στην Ελλάδα, ειδικές εκ-

δηλώσεις στην Αθήνα, σε ξενοδοχεία ημερίδες αλλά δεν το γνωρίζει ο Έλληνας καταναλωτής. Και τα λίγα δηλαδή που καταναλώνονται πια στη Ελλάδα, είναι εισαγωγής. Δεν μπορούμε να φορτώσουμε εμείς ένα φορτηγό σπαράγγια και να το κατεβάσουμε στην κεντρική λαχαναγορά της Αθήνας. Δεν έχει την υποδομή να τα δεχτεί. Για να καταλάβεις, εμείς ανά ημέρα απευθυνόμαστε σε 30.000 καταναλωτές στη Γερμανία, με ένα αυτοκίνητο. Η Ελλάδα δεν μπορεί να φτάσει αυτά τα νούμερα.

Τι παραγωγή έχετε;

Τώρα γύρω στους 700 τόνους. Φτάσαμε κάποια στιγμή να έχουμε και 1.200 τόνους. Είμαστε και λιγότεροι πια, γερνάει ο κόσμος, έχουμε μείνει γύρω στα 50 άτομα κοντά στα 1.300 στρέμματα κάνουμε 700 τόνους.

Δηλαδή, ο κόσμος γερνάει και οι νέοι δεν μπαίνουν πια στην παραγωγή;

Έχει μειωθεί ο πληθυσμός μας. Άλλοι έχουν φύγει για τη Γερμανία, άλλοι για την Αθήνα. Ακούω που λένε ότι γυρνάνε οι νέοι πίσω στην επαρχία, όμως δεν έρχεται η νεολαία στη γεωργία. Χρειάζεται μεγάλη οργάνωση και πολλά χρήματα. Για να έρθει ένα παιδί να επενδύσει εδώ σήμερα, με τον τρόπο που είναι στημένη η παραγωγή, χρειάζεται πολλά χρήματα.

Βενετία: Κάποια στιγμή, είχε βγει και μια διαφήμιση που έλεγε «Σπείρετε σπαράγγια, θα πάρετε 1.000 ευρώ το στρέμμα», θέλαμε να τους πούμε «το άλλο με τον Τοτό το ξέρεις;».

Εξήγησέ το μου αυτό. Ο συνεταιρισμός σας έχει εξασφαλίσει την αγορά του προϊόντος, γιατί να μην έρθει κάποιος να ενταχθεί σε αυτόν;

Σαφώς ο συνεταιρισμός μας είναι πολύ καλός. Από θέμα πωλήσεων, οργάνωσης, μηχανημάτων, κτιριακών εγκαταστάσεων. Σε αυτά σίγουρα. Αλλά για να έρθει ένα νέο παιδί να ασχοληθεί με τα σπαράγγια πρέπει να έχει ένα μικρό τρακτέρ και ένα μεγαλύτερο για τα σαμάρια, ένα ψεκαστικό, καθώς και τα χωράφια!

Ο συνεταιρισμός, δεν έχει κοινά μηχανήματα;

Ζαφείρης: Έχει. Αλλά εμείς προσαρμόσαμε τα μηχανήματα από άλλες καλλιέργειες που είχαμε στο σπαράγγι, την τεχνική της σποράς, το φάρδος, ανάλογα με το τρακτέρ που είχαμε. Ο Ολλανδός, σπέρνει στο 1,10 και κερδίζει και στρέμματα. Εμείς στα 2,5 μέτρα άρα το 'χαμε το τρακτέρ από άλλη καλλιέργεια και το χρησιμοποιήσαμε για τα σπαράγγια. Είναι δύσκολο να μπει σε μια καλλιέργεια και να κάνεις την επένδυση από την αρχή.

Δηλαδή Βενετία, εσύ πιστεύεις ότι η δυσκολία ισχύει μόνο για τα σπαράγγια επειδή είναι και ακριβή καλλιέργεια;

Γενικότερα, για να σπείρεις σπαράγγια, χρειάζεσαι ένα μεγάλο κεφάλαιο και για τα ριζώματα. Για παράδειγμα, δεν είναι μια καλλιέργεια που τη σπέρνεις φέτος και αν δεν σου «πάει», του χρόνου σπέρνεις κάτι άλλο. Απόσβεση δεν κάνεις εύκολα αν είσαι καινούργιος και πρέπει να τα πληρώσεις όλα από την αρχή, όσο και αν σε βοηθήσει ο συνεταιρισμός.

Μπορεί να θεωρείται ο συνεταιρισμός σας επιτυχημένος και από πολλές πλευρές να ακούμε ότι είναι πρότυπος, αλλά εσύ λες ότι δεν είναι καθόλου εύκολο για ένα νέο παιδί να μπει και ούτε θα το συνιστούσες.

Βενετία: Όχι, θα το συνιστούσα αλλά με μια διαφορά: Αν κάποιος θέλει να ασχοληθεί με τα χωράφια γενικότερα. Όχι δηλαδή, έρχομαι από το «πουθενά», σπέρνω 10 στρέμματα και με αυτά μπορώ να ζήσω. Θα πρέπει να έρθει εδώ και να σπείρει και σπαράγγια, και σκόρδα και ότι άλλο μπορέσει να κάνει ώστε με ένα αγροτικό μηχάνημα να κάνει έναν κύκλο εργασιών. Το «έλα και σπείρε σπαράγγια και πλούτισε» δεν υπάρχει. Δεν θα αποθάρρυνα έναν νέο να ασχοληθεί με τη γεωργία, αν και τώρα με τα φορολογικά μας και όλα αυτά δεν είναι εύκολο πια, αλλά αν θέλει να ασχοληθεί και να μπει σε προγράμματα νέων αγροτών, στον συνεταιρισμό, βέβαια, αλλά να μην περιμένει να βρει «χρυσό» όπως γράφεται.

Ζαφείρη, μπορείς να μου δώσεις επιχειρήματα στο γιατί είναι καλύτερο αυτό που κάνετε στον συνεταιρισμό και όχι σε οποιαδήποτε άλλη μορφή εμπορίας; Ποιο είναι το πλεονέκτημα;

Εμείς μπήκαμε στους αναπτυξιακούς νόμους με χρηματοδοτήσεις κατά 70% και κάναμε έργο. Με τα λεφτά που πήραμε, είχαμε φτάσει μέχρι και το 1 δισ. δραχμές, τα αξιοποιήσαμε, τα εξοφλήσαμε, δεν χρωστάμε πουθενά δεν χρωστάει κανένας παραγωγός. Τον κύκλο εργασιών μας, το μεγαλύτερο ποσοστό, το έχουμε στο ταμείο για να αγοράζουμε υλικά κ.λπ. Προσωπικά πιστεύω ότι αν το προϊόν μας δεν ήταν εξαγωγίμο, δεν θα είχαμε φτάσει εδώ που φτάσαμε. Στο εξωτερικό, όσο είναι όλος ο συνεταιρισμός μας, είναι ένας παραγωγός δηλαδή καλλιεργεί 1.200 στρέμματα με ένα τρακτέρ. Εδώ έχουμε μικρό κλήρο, έχουμε 50 τρακτέρ, ο καθένας το δικό του γιατί ξεκινήσαμε από τους πατεράδες μας και είναι θέμα νοοτροπίας. Δεν μπορέσαμε σαν συνεταιρισμός να οργανωθούμε στη βάση. Έχει ο καθένας το δικό του οπότε και το κοστολόγιο δεν είναι μικρό.

Δουλέψατε στην κατεύθυνση, να περιορίσετε τα τρακτέρ, τα κόστη, να αναπτυχθεί ένα πιο ομαδικό πνεύμα ανάμεσά σας;

Πάντα προσπαθούμε αλλά με τα συστήματα που εφαρμόζουμε, η ολοκληρωμένη παραγωγή που έχουμε, μας αναγκάζει να ακολουθούμε μια τακτική. Αν υπερίσχυε το ομαδικό πνεύμα, δεν θα κουραζόταν και ο αγρότης τόσο, δεν θα έπρεπε να πάει να ραντίσει μόνος του, να κάνει όλες τις διαδικασίες μόνος του. Θα υπήρχε μια ευκολία.

Άρα παρ' όλο που θεωρείστε πρότυπος αγροτικός συνεταιρισμός, στην πραγματικότητα δεν είστε, γιατί πολλές από τις βασικές συνεταιριστικές πρακτικές δεν τις εφαρμόζετε.

Όχι, λόγω της νοοτροπίας. Ο καθένας θέλει να τα κάνει μόνος του γιατί μπορεί να πιστεύει ότι τα κάνει καλύτερα. Αλλά για να πάμε στη μείωση κοστολογίου, αυτό πρέπει να αλλάξει.

Λες λοιπόν, ότι λόγω του εξαγωγικού χαρακτήρα ο συνεταιρισμός είναι βιώσιμος και έχει ανάπτυξη ενώ στην πραγματικότητα υπάρχουν μεγάλα προβλήματα.

Η πικρή αλήθεια είναι αυτή. Αν το προϊόν δεν ήταν 100% εξαγωγίμο μπορώ να πω ότι δεν θα υπήρχε ο συνεταιρισμός. Μέχρι δηλαδή να πάρουμε στα χέρια μας τις εξαγωγές, όταν εμπλέκονταν έμποροι και άλλοι, πάθαμε πολλές ζημιές.

Είπες ότι αρχίσατε περισσότεροι και είστε πλέον 50. Γιατί αποχώρησαν οι άλλοι;

Φτάσαμε μέχρι τους 100 αλλά ήταν κυρίως λόγω ηλικίας οι αποχωρήσεις και η παραχώρηση μερίδας, όμως δεν έρχονται νέα παιδιά. Είναι και ο τύπος της καλλιέργειας που είναι δεκαετίας, πρέπει να επενδύσει κανείς για τουλάχιστον δέκα χρόνια.

Βενετία: Την πρώτη χρονιά, σπέρνεις, ψεκάζεις, ρίχνεις λιπάσματα, δεν έχεις παραγωγή. Από τη δεύτερη χρονιά αρχίζεις και έχεις παραγωγή, ενώ έχεις ήδη κάνει πολύ μεγάλα έξοδα. Πρέπει να έχεις κάποιο κεφάλαιο.

Σε πολλά ελληνικά προϊόντα όπως είναι και το σκόρδο της Νέας Βύσσας για παράδειγμα, υπάρχει η πεποίθηση ότι είναι ιδιαίτερης ποιότητας. Ισχύει αυτό και για το ελληνικό σπαράγγι;

Ισχύει! Στην Ελλάδα έχουμε μεγάλο καλοκαίρι, έχουμε ηλιοφάνεια, σε σχέση με τη Γερμανία, οπότε το δικό μας προϊόν έχει διαφορετική γεύση είναι πολύ ποιοτικό, έχει υπεροχή. Αλλά σε τιμές είμαστε πολύ πιο κάτω. Τα δικά τους είναι δικά τους, είναι λίγο τοπικιστές. Υπάρχει βέβαια και έλλειψη σε αυτό το προϊόν γι' αυτό και πάμε καλά.

Βενετία, το κλίμα στον συνεταιρισμό πώς είναι;

Είναι πολύ καλό. Εγώ έχω μπει τα τελευταία χρόνια, πιο πριν ήμουν συνεταιίρος. Ουσιαστικά τον έχουν χτίσει ο Ζαφείρης, ο Αντώνης και ο θεός μου ο Νίκος. Πάλεψαν όλα αυτά τα χρόνια και ο πατέρας μου και ο κάθε «πατέρας», δούλεψαν σκληρά. Δεν είχαν γνώσεις αλλά πάλεψαν στην κυριολεξία με τα χέρια τους. Ήθελαν να το συνεχίσουν να το δουν να μεγαλώνει.

Δεν θα σου κρύψω όμως, ότι είναι σα να συμμερίζεσαι κι εσύ ότι δεν έχει μέλλον ο συνεταιρισμός εφόσον δεν έρχονται νέα πρόσωπα και ας είναι κερδοφόρος.

Αυτό με στενοχωρεί. Είναι δύσκολη δουλειά, θέλει πολλά χέρια, να το ποτίσεις στην ώρα του, να το ψεκάσεις στην ώρα του, να είσαι πολύ νοικοκύρης, να είσαι από κοντά όλη την χρονιά.

5. Σκορδοπαραγωγοί Νέας Βύσσας

Στα γραφεία του Συνεταιρισμού Σκορδοπαραγωγών Νέας Βύσσας, συζήτηση με τον Τάσο Γιακμογλίδη, Πρόεδρο του Αγροτικού Συνεταιρισμού και με μέλη του συνεταιρισμού

Ποια είναι η ιδιαιτερότητα του συνεταιρισμού σας;

Σίγουρα δεν θέλαμε να κάνουμε μια αντιγραφή ενός παλαιού συνεταιρισμού. Μεγάλα συνεταιριστικά σχήματα, μπλεγμένα με τα πολιτικά, που ελέγχονται από πρόσωπα και επηρεάζουν καταστάσεις. Θέλαμε να δημιουργήσουμε έναν συνεταιρισμό μικρό και ευέλικτο. Συνενωθήκαμε 22 πρώτα μέλη με σκοπό να κάνουμε κάτι διαφορετικό, που να υπάρχει το επιχειρηματικό κομμάτι μέσα στον συνεταιρισμό, ο καθένας να αναλάβει τα ρίσκα του, τις υποχρεώσεις του και στη συνέχεια να καρπωθεί και όλα τα οφέλη του συνεταιρισμού.

Γιατί πιστεύεις δεν έχουν έρθει και άλλοι στον συνεταιρισμό;

Πιστεύω ότι έχουν στιγματιστεί οι συνεταιρισμοί, ως λέξη, ως έννοια και μόνο από το παρελθόν τους. Δεν είναι εύκολο να πείσεις τους παραγωγούς να ακολουθήσουν κάποια άλλα μοντέλα πλέον. Φοβούνται ότι οι συνεταιρισμοί θα έχουν και πάλι την ίδια κατάληξη.

Ο συνεταιρισμός βάζει κανόνες, είναι διαυγής, είναι ελέγξιμος. Μήπως κάποιος που δεν θέλει να συνεταιριστεί, το κάνει διότι συντηρεί το υπόλοιπο «κύκλωμα» του εμπορίου;

Αυτός είναι ένας από τους κυριότερους λόγους για τους οποίους χρειαζόμαστε τους συνεταιρισμούς. Έξω από τους συνεταιρισμούς, δυστυχώς, συντηρείται όλη η παραοικονομία, όλο το μαύρο εμπόριο. Γι' αυτό είναι τόσο αναγκαίοι οι συνεταιρισμοί, για να μπορούν όλοι οι παραγωγοί να ευνοούνται από τους νόμους της αγοράς και του κράτους βεβαίως. Ο λόγος που οι περισσότεροι δεν θέλουν να συμμετέχουν στον συνεταιρισμό, είναι το γεγονός ότι είναι πιο ευέλικτοι στην παραεμπορία: να πουλήσουν τα προϊόντα τους χωρίς τα νόμιμα έγγραφα, να διακινήσουν το προϊόν χωρίς τις απαραίτητες σωστές διαδικασίες και στο τέλος να κρύψουν εισοδήματα, και άρα να έχουν ελαφρύνσεις σε φόρους σε σχέση με τους υπόλοιπους του συνεταιρισμού.

Από την αρχή είχατε μια καχυποψία σε σχέση με τον ρόλο του κράτους στους συνεταιρισμούς. Τι σου λέει η εμπειρία σου μετά από αυτά τα 6-7 χρόνια;

Το Κράτος, σίγουρα πρέπει να ελέγχει το εμπόριο. Για να υπάρχει ένα υγιές εμπόριο, πρέπει να τηρούνται οι κανόνες. Οφείλουν να γίνονται πρακτικοί έλεγχοι, διότι πρέπει κάποιος να μπαίνουν στη θέση τους. Με την αδιαφορία του κράτους, το παραεμπόριο είναι κίνητρο και όλοι κοιτάζουν να μετάσχουν σε αυτό το κομμάτι του παραεμπορίου, παρά να μπουν στον συνεταιρισμό.

Τι θετικό μήνυμα θα έστελνες μέσα από την εμπειρία σου στον συνεταιρισμό, σε κάποιον που ενδιαφέρεται για ένα παρόμοιο εγχείρημα;

Οι τιμές που απολαμβάνουμε τώρα πλέον, μετά την επεξεργασία και τη συσκευασία που κάνουμε στο προϊόν, δεν έχουν καμία σχέση με τις αρχικές τιμές, όπως τις είχαμε πριν από την ίδρυση του συνεταιρισμού. Με αυτόν τον τρόπο ανεβάσαμε το εισόδημά μας, ανεβάσαμε την παραγωγή μας, δεν είναι μόνο το οικονομικό. Ο συνεταιρισμός κοιτάζει πάντα να βελτιώσει τις συνθήκες παραγωγής, να φέρει νέες τεχνικές στους παραγωγούς, ενημερώσεις, ημερίδες προς όφελος των παραγωγών. Κατ' εμέ, πρέπει να συνεταιριστούν, όλοι οι παραγωγοί κλαδικά στην Ελλάδα, να αυξήσουν την παραγωγή τους, να σταματήσουν οι εισαγωγές και να γίνουμε αυτόνομοι, κατ' αρχήν στα αγροτικά προϊόντα που χρειάζεται κάθε ελληνικό νοικοκυριό.

Όταν είπες ότι κάνετε σεμινάρια, απευθυνθήκατε σε κάποιο ΑΕΙ ή ΤΕΙ;

Ναι, συνεργαστήκαμε με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης σε ό,τι αφορά τις ιώσεις, τα βακτήρια, τους μύκητες. Πειραματίζονται και εκείνοι και μας δίνουν τα αποτελέσματά τους. Έχουμε μια άψογη συνεργασία. Πραγματοποίησαν μια έρευνα για τη διαφορά που έχει το σκόρδο Βύσσας με άλλα όπως είναι τα κινέζικα και τα αργεντίνικα. Είναι πιο πλούσια τα δικά μας σε έλαια. Παράλληλα ο συνεταιρισμός έκανε μια 15νθήμερη επίσκεψη στην Ισπανία. Είδαμε πώς δουλεύουν εκεί αντίστοιχοι παραγωγοί. Εκείνοι δουλεύουν σε ένα διαφορετικό μοντέλο, είναι εκτατική η καλλιέργεια. Εδώ ξέρετε υπάρχει καταμερισμός είναι μικρός ο κλήρος και δεν μπορούμε να συγκριθούμε. Εκεί ένας μέσος παραγωγός καλλιεργεί 40-50 εκτάρια σκόρδα και εδώ ένας μέσος παραγωγός καλλιεργεί 15-20 στρέμματα δηλαδή 2 εκτάρια. Τα μεγέθη είναι άλλα και η Ισπανία είναι η πρώτη χώρα στον κόσμο σε παραγωγή σκόρδου. Αλλά ξέρουν να το πουλάνε, εμείς δεν το έχουμε καταφέρει ακόμα αυτό.

Άρα, τι γίνεται με το μάρκετινγκ;

Έχουμε αναλάβει και τα κάνουμε όλα μόνοι μας εδώ, και προβολή και διαφήμιση και εμπορία. Τα πάντα. Κάποια στιγμή, σύντομα, θα χρειαστούμε βοήθεια από ανθρώπους εξειδικευμένους. Εμείς παραγωγοί ήμασταν και παραμένουμε, αναγκαστικά περάσαμε και στον τομέα της προώθησης και της εμπορίας.

Την παραγωγή τη διαθέτετε αποκλειστικά στην ελληνική αγορά ή εξάγετε κιόλας;

Ένα πολύ μικρό ποσοστό της τάξεως του 10-15% φεύγει σε Κύπρο, Γερμανία, Βουλγαρία.

Η εικόνα της αγοράς σκόρδου στην Ελλάδα ποια είναι;

Πάνω από το 50% της κατανάλωσης εισάγεται, ενώ θα μπορούσαμε να είμαστε αυτάρκεις.

Άκουσα για εσάς από τους Θεσσαλούς παραγωγούς. Πώς ήρθατε σε επαφή;

Στη Θεσσαλία γίνεται επίσης παραγωγή σκόρδου, οπότε υπήρχαν και επαφές από πιο πριν, όχι σε συνεταιριστικό επίπεδο όμως. Αρκετοί παραγωγοί ήρθαν και πήραν σπόρο από εμάς για να καλλιεργήσουν την δική μας ποικιλία εκεί, με πολύ καλά αποτελέσματα. Το κομμάτι της παραγωγής το κατάφεραν και μάλιστα λόγω θέσης είναι και λίγο πιο πρῶιμη η συγκομιδή από ό,τι σε εμάς. Όμως με το κομμάτι της διακίνησης, της προώθησης, της εμπορίας, δεν ασχολήθηκαν καθόλου. Επειδή είναι σχετικά μικρή η παραγωγή δεν θέλησαν να στηθούν συσκευαστήρια, δίκτυο διανομής, να ψάξουν για αγορές. Οπότε βρήκαμε αυτόν τον κοινό τόπο, να απορροφήσουμε εμείς την παραγωγή τους.

Τους αντιμετωπίζετε ως ίσους; Και τιμολογιακά;

Μα, ναι βέβαια. Συνεργάτες είμαστε. Απλά και εκεί λυμαίνονται την περιοχή κάποιοι παραγωγοί με τους τρόπους που είπαμε πριν, με τα μαύρα, τα λεφτά κάτω απ' το τραπέζι. Με τη δική μας παρέμβαση, οι τιμές άλλαξαν κατά τα δυο τελευταία χρόνια πραγματικά πολύ.

Νίκο, πηγαίνεις στο καφενείο στη Νέα Βύσσα και εκεί υπάρχουν και άλλοι συντοπίτες σου παραγωγοί. Εσείς έχετε κατοχυρώσει άλλες τιμές για παράδειγμα. Αυτό αλλάζει το πώς βλέπουν τον συνεταιρισμό οι άλλοι;

Κοίτα, ο συνεταιρισμός δεν είναι εύκολο πράγμα. Εδώ παίρνουμε πολλά ρίσκα. Κάποιες φορές όταν ο άλλος σου λέει ότι με άλλους τρόπους πληρώθηκε «τόσο» παραπάνω, σίγουρα ενοχλεί, νιώθεις μειονεκτικά. Όμως, ο συνεταιρισμός λειτουργεί διαφορετικά και εγώ για παράδειγμα, μέσω του συνεταιρισμού, έχω διπλασιάσει την παραγωγή οπότε έχω όφελος και για εμένα και για τον συνεταιρισμό. Και εμείς δεν έχουμε πρόβλημα να διαθέσουμε την παραγωγή μας, ενώ οι άλλοι έξω είναι στον αέρα.

Αφού λοιπόν είστε το θετικό πρότυπο, γιατί δεν αυξάνεστε;

Νίκος Παντσιδης: Κατά την άποψή μου, ένα από τα μεγάλα αρνητικά είναι ότι το πώς αρχίσαμε, το ότι κάναμε μικρά βήματα και στέρεα με δικά μας χρήματα ήταν αποτρεπτικό για πάρα πολλούς. Δεν πήραμε χρηματοδότηση από πουθενά, ούτε δανειοδότηση και ο άλλος σου έλεγε «εγώ δεν μπορώ να περιμένω να πληρωθώ έξι μήνες μετά».

Γιώργος Καλλίδης: Εγώ νομίζω είναι η νοοτροπία που έχει ο Έλληνας. Ως μεμονωμένος πουλάς πιο ακριβά αλλά την άλλη χρονιά, αν συμβεί το αντίθετο, θα έρθουν και άλλοι θα ζητούν να συνεταιριστούν. Αν στην επόμενη χρονιά συμβεί το ανάποδο, την κάνουν – φεύγουν. Είναι ο Έλληνας. Αν δεν πιστεύεις σε αυτό που κάνεις, αν δεν κάτσεις να σκεφτείς γιατί θα συνεταιριστώ, θα απολαύσω κάποια προνόμια, μια μέση τιμή, δεν θα πιάνω ποτέ ίσως την υψηλή αλλά σίγουρα ποτέ τη χαμηλότερη. Γιατί εκείνος που μπορεί φέτος να έπιασε την υψηλή τιμή, δεν είπε τι έκανε την προηγούμενη που τα πέταξε τσάμπα.

Γιάννης Μαργαριτίδης: Δυστυχώς στα τόσα χρόνια δεν έχει αναπτυχθεί «συνεταιριστική παιδεία». Πέρα από τα κακά παραδείγματα και την κακή ιστορία που δημιουργήθηκε γύρω από τους συνεταιρισμούς, εδώ και χρόνια δεν υπάρχει παιδεία, δεν διδάσκεται το συνεταιρίζεσθε στα σχολεία, η συνεργατικότητα. Από εκεί ξεκινούν όλα, να μάθει το παιδί να συνεργάζεται.

Κώστας Μαρούσης: Κατά τη γνώμη μου, και συγγνώμη που σε διακόπτω Γιάννη, το μεγάλο πρόβλημα είναι το κράτος. Γιατί δεν δίνει κίνητρα για τους συνεταιρισμούς - όλα αυτά που ισχύουν είναι αντικίνητρα.

Μέχρι σήμερα, παρατήρησα από τους συνομιλητές μου, δεν θέλουν να παρεμβαίνει το κράτος.

Κώστας: Ναι, αλλά έχουμε σήμερα ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Αυτό λέω, ότι θέλω ενεργότερο το κράτος αλλά ότι αυτό που ισχύει σήμερα, το πλαίσιο, είναι αρνητικό. Οι νόμοι για τους συνεταιρισμούς είναι πολύπλοκοι, ενώ οι άλλοι είναι στο απυρόβλητο. Το κράτος νομοθετεί με λάθος τρόπο για τους συνεταιρισμούς και δεν νομοθετεί με τα ίδια κριτήρια για τους μεμονωμένους. Και φορολογικά και ασφαλιστικά. Εμείς πέντε χρόνια για να κάνουμε συνεταιρισμό με ίδια κεφάλαια, ματώνουμε. Αυτά τα 500-600 χιλιάδες ευρώ στα 20 άτομα, είναι τεράστια ποσά για εμάς τους μικροκαλλιεργητές.

Γιάννης: Θα σας πω κάτι απλό. Το κράτος έβγαλε το νέο φορολογικό πλαίσιο. Εμείς θέλουμε να χρηματοδοτήσουμε τον συνεταιρισμό όχι να βγάλουμε τη μερίδα μας, θέλουμε να ξαναβάλουμε λεφτά για να υπάρχει ρευστότητα. Και έρχεται το κράτος και σου λείει, αυτά τα λεφτά, θα σας τα φορολογήσω ως εισόδημα και με ασφαλιστική εισφορά. Με αυτόν τον τρόπο μου απαγορεύει να χρηματοδοτήσω τον ίδιο μου τον συνεταιρισμό.

Άρα, στην πραγματικότητα δεν σας αντιμετωπίζει σαν επιχείρηση και σας φορολογεί τα ίδια κεφάλαια που πάτε να επενδύσετε;

Αυτό ακριβώς κάνει.

Αν έλεγεσ ότι έχετε επτά χρόνια θετικής εμπειρίας, πέρα από τις δυσκολίες, γιατί δεν γενικεύεται αυτό το πρότυπο, γιατί δεν γίνεστε περισσότεροι, γιατί δεν γίνεται μεγαλύτερο το συνεταιριστικό «ρεύμα»;

Τάσος: Είναι η νοοτροπία και είναι και τα βραχυπρόθεσμα οφέλη του να είναι κανείς μόνος. Το κράτος δεν διασφαλίζει τη διαφάνεια και τους τρόπους να προστατέψει τον συνεταιρισμό άρα ο καθένας μεμονωμένα βρίσκει τρόπο για να επωφεληθεί. Το κράτος δεν ευνοεί τη συλλογική προσπάθεια.

Διαφωνείς Κώστα;

Κώστας: Όχι δεν διαφωνώ. Θα δεις τη διαφορά στους σπαραγγοπαραγωγούς, που δεν μπορούν να δώσουν αλλού εκτός του συνεταιρισμού γιατί το 100% της παραγωγής είναι εξαγωγίμο και η διακίνηση γίνεται μόνο μέσω του συνεταιρισμού. Επειδή έχουμε δει όλα τα οφέλη από εκείνη την υγιή μορφή, που είναι αναγκαστική βέβαια, βλέπουμε ότι με τις μικροπολιτικές και όλα τα άλλα δεν παίρνουμε προστιθέμενη αξία, χάνουμε αξία.

Καταλαβαίνω ότι γίνεται μια υγιής προσπάθεια. 21 άτομα βάλανε δικάσας λεφτά, πήρατε τα ρίσκα. Όμως και πάλι, ο μη συνεταιρισμένος ως επιλογή για έναν παραγωγό «ξεγλιστράει» και αποδίδει ατομικά οφέλη.

Αυτό εννοούσεσ όταν είπες ότι το κράτος δεν κάνει καλά τη δουλειά του.

Κώστας: Αν θεωρητικά το κράτος μπορούσε να ελέγξει και τον τελευταίο παραγωγό, τότε θα γίνονταν και οι θετικές αλλαγές. Αν δεν αλλάξουμε το κράτος δεν μπορούμε να προχωρήσουμε παρακάτω, δεν μπορούμε να αναπτυχθούμε.

6. Συνεταιρισμός Βουβαλοτρόφων Ελλάδος

Συζήτηση με τον Πρόεδρο Τρύφωνα Γιαντσίδη

Είστε ο πρώτος συνεταιρισμός που συναντάω που προσδιορίζεται ως «Ελλάδος» και όχι τοπικά.

Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 2004 με σκοπό να τηρήσει γενεαλογικά βιβλία, βάσει ενός ευρωπαϊκού προγράμματος στο οποίο εντασσόμαστε και αφορά τη διατήρηση σπάνιων και αυτόχθονων ζώων.

Τα ελληνικά βουβάλια θεωρούνται και σπάνια και αυτόχθονα διότι τα έχουμε κρατήσει εδώ και πολλές γενιές, βρίσκονται στον ελληνικό χώρο και ο τρόπος που ζουν, οι διατροφικές τους συνήθειες έχουν «κουμπώσει» με το περιβάλλον. Παράλληλα το 1992 είχαν φτάσει τα 384 ζώα σε όλη την Ελλάδα από 70.000 – 80.000 που ήταν τη δεκαετία του '70 και αυτά που είχαν μείνει τα διατήρησαν ο πατέρας μου και ο θείος μου, η οικογένεια Γιαντσίδη.

Τρύφωνα η οικογένειά σου ήρθε από την πέρα μεριά, από την Αδριανούπολη και τις Σαράντα Εκκλησιές...

Ο προπάππος μου ήρθε με κάρο που το βαστούσαν βουβάλια, τα βουβάλια τα καημένα ήθελαν να πάνε στο νερό, εκείνοι τραβούσαν τα γκέμια για να πάνε στα μονοπάτια όμως τα βουβάλια ήθελαν να βουτήξουν στο νερό να δροσιστούν και έτσι βουτούσε όλο το κάρο με τους ίδιους και την πραμάτεια τους. Αυτές είναι ωραίες ιστορίες γι' αυτό και εγώ λίγο ρομαντικά κράτησα ως τέταρτη γενιά την παραγωγή.

Πόσων χρόνων είσαι και τι έχεις σπουδάσει;

Είμαι γεννημένος το 1980, έχω τελειώσει ΤΕΙ Δασοπονίας στη Λάρισα.

Άρα συνειδητά ακολούθησες αυτή τη δουλειά;

Ναι, απολύτως συνειδητά, ακόμα και όταν ο πατέρας μου μου έλεγε δεν θα την κάνεις αυτή τη δουλειά, θα πας στο Δημόσιο. Αλλά είχα διαίσθηση. Τότε άρχισαν και στο Δημόσιο τα δεκαπεντάμηνα, του αορίστου χρόνου και νόμιζαν οι περισσότεροι ότι είναι μόνιμοι. Εγώ λοιπόν σκέφτηκα τότε να κάνω κάτι που να το έχω ως βάση και να μην είμαι στο... «αόριστο». Έτσι, το 1992 κράτησα τα βουβάλια του πατέρα μου με τη βοήθεια του ίδιου και

του παππού μου που ήταν 85 χρονών (και μέχρι τα 90 που έφτασε ήταν με τα ζώα). Μετά από εκείνη τη χρονιά, που ο πατέρας μου ήθελε να τα πουλήσει, καθώς είχε καταχρεωθεί –συγκινούμαι που το λέω– παρενέβη το κράτος, που όταν θέλει μπορεί να κάνει σπουδαία δουλειά. Ήρθε λοιπόν ένας επιστήμονας, διαπίστωσε ότι όντως τα βουβάλια αυτά είναι αυτόχθονα και εγκρίθηκε μια ευρωπαϊκή επιδότηση. Έτσι σώθηκε το ελληνικό βουβάλι, γιατί εμείς τα λεφτά δεν τα κάναμε ζάρια στο καζίνο. Κάναμε εγκαταστάσεις, πήραμε μηχανήματα, ευτυχώς εκείνο τον καιρό άρχισε και πάλι να ζητείται το κρέας χάρη σε έναν-δυο μεταπολιτευτές κρεοπώλες οι οποίοι δούλεψαν το κρέας σωστά. Άρα, χάρη στην επιδότηση και χάρη στην πώληση του κρέατος αναβαθμιστήκαμε. Άρχισε το ενδιαφέρον του κόσμου, για το βουβάλι.

Άρα μιλάμε για παραγωγή κρέατος πριν από 20 χρόνια.

Η παραγωγή δεν ήταν ότι εμείς πουλούσαμε ζώα και εισπράτταμε τα χρήματα. Υπήρχε ο κίνδυνος εμείς να φτιάχνουμε τα ζώα και να μην τα παίρνει κανείς. Και μετά μπορεί να έπρεπε να τα σκοτώνουμε, γιατί δεν θα ξέραμε πού να τα βάλουμε. Όμως, επειδή άρχισε το ενδιαφέρον του κόσμου αγοράστηκαν ζώα από εμάς και έγιναν κοπάδια. Έγιναν ένα-δυο κοπάδια στην περιοχή και ένα-δυο στην υπόλοιπη Ελλάδα, κυρίως στη Βόρεια. Η Κερκίνη, είναι η λίμνη των βουβαλιών.

Εφόσον δημιουργήθηκαν τα 5-6 κοπάδια, άρχισε να υπάρχει μια αμφιβολία, αν είναι όντως ελληνικά αν είναι δικά μας. Έπρεπε να γίνουν κάποια χαρτιά αλλά για να τα κάνουμε αυτά χρειαστήκαμε έναν υπάλληλο. Μετά καταλάβαμε ότι έπρεπε να κάνουμε έναν συνεταιρισμό, να κρατήσουμε υγειονομικά βιβλία και να πάρουμε επιδότηση. Έτσι το 2004, δημιουργείται ο συνεταιρισμός, προσλαμβάνεται ένας υπάλληλος, σημαδεύουμε τα ζώα. Ήμασταν 18 παραγωγοί στην Ελλάδα με ελληνικά ζώα –γιατί είναι και κάποιοι, δυο, παραγωγοί στην Ελλάδα που δεν έχουν ντόπια ζώα οπότε δεν μπορούν να ενταχθούν. Στην ουσία, κρατάμε σαν Θερμοπύλες, οι εισαγωγές που γίνονται πρέπει να ελέγχονται, γιατί ξένα κρέατα- ελληνικά κρέατα έγιναν όλα ένας αχταρμάς, οπότε εμείς εδώ είμαστε να μας ελέγχουν, να βλέπουν τη διαφορά, να το γνωρίζει ο καταναλωτής ότι είναι ελληνικό.

Καταλαβαίνω ότι κάνατε έναν συνεταιρισμό στη λογική των κινήτρων που δίνουν τα προγράμματα.

Κυρίως ναι. Τα ζώα τα έχουμε δεκαπλασιάσει, τα έχουμε φτάσει στις 4.000 τώρα. Η επιδότηση κουτσά-στραβά έρχεται, λόγω της σπάνιας ράτσας τους.

Θα σε ρωτήσω κάτι και θα μου απαντήσεις αν θες. Πραγματικά, εσείς οι 18, έχετε συνεταιριστική συνείδηση ή έχετε έναν κοινό στόχο ο οποίος είναι να αξιοποιείτε τις ευκαιρίες που σας δίνει το κράτος; Οι άλλοι συνεταιριστές λένε, και να μην υπήρχε το κράτος, εμείς θα το κάναμε έτσι κι αλλιώς γιατί η ισχύς εν τη ενώσει.

Υπάρχουν ακόμα τέτοιοι που σκέφτονται έτσι; Μπράβο... στο δικό μου μυαλό ξεκίνησε, όντως, και με τη βοήθεια του κράτους και την εκμεταλλευτήκαμε.

Στο πίσω μέρος του μυαλό μου, έχω πάντα το «όλοι μαζί», υπάρχουν πάντα και οι συγκυρίες και πιστεύω ότι έτσι όπως πάνε τα πράγματα που όλοι προσπαθούν να μας απομονώσουν, το «μαζί» είναι καλύτερο και σε βοηθά να επιβιώσεις αλλά δεν μπορείς να το πετύχεις πάντα αυτό.

Δηλαδή είναι θέμα επιβίωσης;

Πιστεύω ότι οι συνεταιρισμοί που δημιουργούνται κατά βάθος σκέφτονται το να επιβιώσουν και δεν έχουν τόσο κατά νου τόσο την «αγάπη» του συνεταιρισμού. Βλέπω ότι όσο περισσότερο μας ζορίζουν, τόσο περισσότερο ενώνουν τον συνεταιρισμό, αλλά για οικονομική επιβίωση και πάλι. Σκέψου, τρία αδέρφια ήταν ο πατέρας μου που κράτησαν τα ζώα και πάλι δεν μπόρεσαν να συνεννοηθούν. Γιατί; Ο ένας ήθελε να κάνει κρεοπωλείο, ο άλλος να βοσκάει τα ζώα. Ήταν και πιο ξέγνοιαστα τα χρόνια, δεν είχαν τα άγκυρα άμα θα μπορεί να πάρει tablet στο παιδί του, άμα θα πληρώσει τον υπέρογκο λογαριασμό της ΔΕΗ, δεν είχαν τις έγνοιες που έχουμε τώρα. Ο συνεταιρισμός είναι, για έμενα, και θέμα μόρφωσης. Ίσως δεν είχαν την απαραίτητη παιδεία για να δημιουργήσουν ενώσεις και στο τέλος είδαμε τι έγιναν οι ενώσεις που δημιουργήθηκαν, κατασπαράχθηκαν από «γύπες και αετούς».

Αν ερχόντουσαν άνθρωποι από αλλού, τι συμβουλή θα τους έδινες αν σε ρώταγαν; Να το παλέψουν ο καθένας μόνος του ή να προσπαθήσουν να κάνουν κάτι μαζί;

Πάντα, πάντα μαζί, δεν το συζητώ αυτό. Είναι αρχή μου. Σας είπα πειραματίζομαι, ονειρεύομαι αλλά βλέπω και τους υπόλοιπους και δεν μπορώ να ζορίζω τα πράγματα. Αν δεν ζυμωθεί αυτό και δεν ωριμάσει, δεν γίνεται.

Από τους 18 τι βλέπεις;

Προσπαθούμε να βρούμε τα βήματά μας. Δεν λέω να κάνουμε ένα προϊόν από κοινού αλλά έστω κάποιες δράσεις.

Δεν λαμβάνετε κοινές προμήθειες ας πούμε;

Όχι, ο συνεταιρισμός είναι μόνο γι' αυτόν τον λόγο, για τη διατήρηση της ράτσας. Δεν έχουμε κοινές προμήθειες, κοινή εμπορική πολιτική. Ειδικού τύπου είμαστε. Μπορεί να γίνει ένας συνεταιρισμός, με την πραγματική του έννοια αλλά τρομάζουμε όταν έρχεται ο λογιστής και λέει τα περί φόρων και τα λογιστικά. Εμείς ξεκινήσαμε από το μηδέν. Η επιδότηση που πήραμε για τη διατήρηση του είδους λοξοδρομούσε γιατί αναγκαστήκαμε για παράδειγμα να πάρουμε ένα τρακτέρ για να παράγουμε ζωοτροφές. Και πάλι για τα ζώα ήταν αλλά όχι αυστηρά για αυτά που ήταν γραμμένα. Εμείς βλέπουμε ότι θέλουμε να έχουμε αγνό προϊόν και καλή ποιότητα αλλά το κέρδος πέφτει όταν το κόστος ανεβαίνει. Τώρα εμείς το βλέπουμε αυτό και πάμε να κάνουμε κάποιες δράσεις που να αποσκοπούν εκεί, να βρούμε τη χημεία μας, καθώς ο καθένας μας δουλεύει διαφορετικά.

Έχετε όμως κοινούς ποιοτικούς ελέγχους; Έχετε εμπιστοσύνη ότι κρατάτε τη ράτσα;

Ναι, για τη ράτσα ναι και σίγουρα, χάρη του συνεταιρισμού. Τώρα προσπαθούμε να βγάλουμε μια πιστοποίηση για το γάλα. Για μένα το θέμα είναι όσο και να συζητάμε για να δημιουργήσουμε από κοινού πράγματα, όλοι μαζί, να μοιραστούμε πράγματα, δυστυχώς δεν υπάρχουν κατάλληλες υποδομές από τη βάση και διαιωνίζουμε τα προβλήματα που υπάρχουν εδώ και 40 χρόνια.

Από τη βάση; τι εννοείς;

Βάση είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς για παράδειγμα. Σε όλη την Ελλάδα επικρατεί χάος. Ο καλλιεργητής, ο βοσκός, ο παραγωγός δεν γνωρίζει την ώρα που ανοίγει την πόρτα του να βγάλει τα ζώα ή την ώρα που πάει να καλλιεργήσει αν αυτό είναι δικό του ή του γείτονα, αν το έχει καταπατήσει, αν είναι του προπάππου του αλλά δεν μπορεί να το ισοπεδώσει γιατί μπορεί να το πάρει το κράτος. Όταν το ιδιοκτησιακό είναι χάλια δεν μπορούμε να κάνουμε σωστά τη δουλειά μας και άρα να ρίξουμε το κοστολόγιο.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, εδώ και χρόνια, υπήρχαν βοσκοτόπια στη λίμνη, πηγαίναμε εκεί τα ζώα και είχαμε χαμηλό κοστολόγιο. Για πολλούς λόγους αυτά τα βοσκοτόπια εξαλείφθηκαν. Δεν βρέθηκε κάποια λύση. Καταπατήθηκαν τα πάντα, υπάρχει αναρχία, έρχονται τουρίστες να δούνε βουβάλια αλλά δεν τα βρίσκουν. Στο κάτω κάτω εμπλουτίζουμε την κουζίνα των Σερρών και γι' αυτό έρχεται ο κόσμος.

Άλλο θέμα, ζητάω να μου δώσουν ρεύμα. Δεν μου δίνουν με τίποτα, είναι η Συνθήκη Ραμσάρ, είναι η "Natura". Ζητάω να μου φέρουν νερό, όχι γιατί κοστίζει πολύ, μου λένε. Πασχίζω 2-3 χρόνια για κάθε 5 χρόνια να πληρώνω 80 ευρώ το στρέμμα νοίκι και να περιμένω να βγάλω και κέρδος από εδώ. Ξεκινάει το νέο πρόγραμμα, η γραφειοκρατία θέλει άνθρωπο να τρέχει όλη μέρα για τα χαρτιά. Δεν σας μιλάω λοιπόν μόνο για το κέρδος αλλά αν δεν λυθούν όλα αυτά με όλο το χωριό να θέλω να συνεταιριστώ δεν γίνεται. Είναι θέμα φιλοσοφίας. Αναγκάζομαι να σταβλίζω τα ζώα και ψυχικά δεν το μπορώ, δεν μας αφήνουν να έχουμε τα ζώα ελεύθερα. Καλός ο συνεταιρισμός αλλά δεν μπορώ να βασίζομαι στον κάθε κύριο Μπόλαρη, να παρακαλάμε για να βγει η επιδότηση. Εμείς προσπαθούμε, δίνουμε δουλειά σε άλλους, αλλά τα έσοδά μας δεν φτάνουν.

Κάτι άλλο που σας δημιουργεί πρόβλημα στο εμπορικό, στο φορολογικό;

Να αρχίσουμε να λέμε γι' αυτά; Αυτά είναι τεράστια θέματα. Δεν μπορούν να υπερφορολογούν ανθρώπους που δουλεύουν 365 μέρες το χρόνο. Ρήμαξαν τώρα τους αγελαδοτρόφους επειδή τζιράρουν πολλά λεφτά με το γάλα και καλά κάνουν οι άνθρωποι, δίνουν δουλειά, χτίζουν εγκαταστάσεις και τους έχουν τσακίσει!

Στο εξωτερικό πήγες να πάρεις παραδείγματα από άλλους;

Πήγαμε τον Νοέμβριο στην Ιταλία με τον συνεταιρισμό, σε βουβαλοτρόφους να δούμε πώς εμπορεύονται πως βγάζουν τη μοτσαρέλα. Δουλεύουν τελείως διαφορετικά, το ξέρουν το προϊόν. Έχουμε έναν στην Ελλάδα προσπαθεί να κάνει κάτι με το γάλα. Τι να πρωτοκάνει; Να πληρώσει εμάς που το βουβάλι τρώει όσο μια αγελάδα και παράγει όσο μια κατσίκα; Να το εμπορευτεί; Να πληρώσει φόρους; Να πληρώσει για διαφήμιση; Αυτός ο καημένος ο άνθρωπος, πια αδυνατεί να πληρώσει τους παραγωγούς, πρακτικά δεν μπορεί!

Κάτι τελευταίο, αν ήθελες ποτέ επιστημονική βοήθεια, πού θα απευθυνόσουν;

Έχουμε τοπικούς γεωπόνους και κτηνιάτρους. Πριν από δέκα χρόνια αν κρυολογούσε ένα μικρό δεν ήξεραν τι να κάνουν ο πατέρας μου ο παππούς μου. Τώρα πια δεν έχουμε τέτοια θέματα. Τα πανεπιστήμια έρχονται, κάνουν μελέτες και είναι καλοδεχούμενοι και το ΤΕΙ της περιοχής με τον κύριο Μπαμπίδη. Αλλά θα θέλαμε μια πιο σταθερή συνεργασία και επίβλεψη. Πέρυσι, στο κοπάδι μου έγινε, για πρώτη φορά παγκοσμίως, μια μελέτη με την κυρία Ελένη Τσουμπάνη για την κοινωνική συμπεριφορά του ζώου, για το πώς αλληλεπιδρούν τα βουβάλια μεταξύ τους με βάση αυτά που τρώνε και πολλά άλλα. Όντως, βγάζει τώρα τα αποτελέσματα και θα είναι πρώτη φορά. Αλλά σας είπα, προσπαθούμε να βγούμε από μια μαύρη τρύπα αλλά μας δίνουν μια στάλα νερό. Δεν γίνονται έτσι οι αλλαγές οι μεγάλες.

Τους ζήλεψες τους Ιταλούς;

Καθόλου. Γιατί έχουν τον δικό τους τρόπο δουλειάς, τις εκμεταλλεύσεις τους αλλά σας είπα, ποιοτικά, όχι καμία σχέση. Την Ελλάδα δεν την αλλάζεις σε ήλιο, σε περιβάλλον, σε καθαριότητα της ατμόσφαιρας. Τι ζήλεψα; Ότι έχει ο άλλος μπροστά του 3.000 στρέμματα να βοσκήσει. Εδώ υπάρχει μπάχαλο και λείπει συνολικά η παιδεία. Οι παλαιότεροι είχαν μια αξιοπρέπεια, σέβονταν, τώρα εδώ είναι όλα... χάος. Παιδεία συνεταιρισμού, συνεργασίας από το σχολείο στα παιδιά μας δεν υπάρχει. Ο πολιτικός, σε κοροϊδεύει να σου φάει τις ψήφους, ο έμπορος αντίστοιχα, ο καθένας μόνος του.

Δηλαδή τι ελπίζεις για την Ελλάδα;

Ελπίζω τα καλύτερα και θα προσπαθήσω για τα καλύτερα. Μεγαλώνω τρία παιδιά και θέλω ό,τι καλύτερο. Για να κλείσω με τον συνεταιρισμό, εγώ και δυο-τρία άλλα μέλη θέλουμε να εξελίξουμε τον συνεταιρισμό. Είμαστε σε μεταβατικό στάδιο, θέλουμε να προκύψει κάτι καλό αλλά περιμένουμε μέχρι να ωριμάσει, δεν μπορούμε να πιέσουμε.

